

Klæbu Historielag

Årsskrift 2020

kr 150,-

Hilsen fra styret

Året 2020 er spesielt og for så vidt historisk på flere måter både for Klæbu kommune, innbyggerne og for Historielaget. Vi startet året i Nye Trondheim kommune etter flere års forberedelser og en interessant sammenslåingsprosess. Nå har vi prøvd oss sammen med storbyen snart et helt år. For Historielagets del, merker vi en positiv trend der flere viser interesse både for våre aktiviteter og Bygdemuseet på Teigen. Sist med besøk fra Vedlikeholdsavdelingen i Trondheim Eiendom i august. De var 25 medarbeidere som besøkte både Seminarplassen og Teigen. De hadde med egen lunchpakke, og vi huset dem i nyhuset.

Den store utfordringen for Historielaget i 2020 er uten tvil korona-epidemien som slo til for fullt på selveste årsmøte-dagen vår, 12. mars. Det førte til at vi i all hast avlyste årsmøtet og fikk levert den bestilte maten til sykehjemmet. Siden ble situasjonen ikke bedre, og vi har ikke fått avviklet verken årsmøtet eller andre planlagte aktiviteter. Det er et valg vi i styret har gjort som ledd i den nasjonale dugnaden mot korona og av hensyn til smittevernsituasjonen både for besøkende og arbeidskomiteer. Storparten av våre frivillige i Historielaget betegnes som eldre og over 65 år. Det er en risikogruppe som folkehelsemyndighetene og retningslinjer ber oss spesielt ivareta. Og så håper vi alle på trinnsvis gjenåpning av samfunnet, sånn at vi kan komme i normal gjenge igjen.

Vi har også positive begivenheter å vise til i et historisk perspektiv. Spesielt nevner jeg Seminaret og Seminarplassen som har fått mye god omtale i høst. Arbeidet med forprosjektet «Klæbu seminar og Seminarplassen inn i framtida» for Trondheim kommune, avdekket et behov for ei utstilling som viser den samla historia knyttet til plassen. Klæbu historielag bidro til at dette kunne gjennomføres. Utstillinga i Hovedbygget/Guttebygget i kulturuka ble svært godt besøkt. Den retter oppmerksomheten på behovet for å ta vare på bygningene og parken på Seminarplassen. Vi går en spennende tid i møte når beslutninger skal tas.

Klæbu knivklubb har meldt sin interesse for smia i Bjørklimarka. De har lagt ned mye dugnadsinnsats og satt den i stand. I disse dager legges det inn strøm for belysning. Og snart kan vi få oppleve at gruppen tar smia i bruk. Du finner en egen artikkel i årsskriftet om dette.

Hjemmesiden vår <http://klabuhistorielag.no> og facebook-siden holder stand med interesse og engasjement, og det er veldig bra. Vi prøver så godt vi kan å holde medlemmer m.fl. oppdatert på stoff av historisk interesse.

Takk til alle som har bidratt på ulike vis i 2020, og spesielt takk til redaksjonskomiteen som nok en gang leverer spennende lesing til oss gjennom to gode produkt; Årsskriftet og Kalenderen.

Klæbu, september 2020

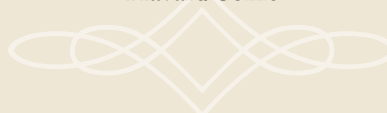
Alf Steinar Tømmervold, leder

Styret i Klæbu historielag 2020

Alf Steinar Tømmervold, leder
Lillian Holmli, nestleder
Randi Storsve, kasserer
Ragnar Thesen, styremedlem
Tore Olav Sandnæs, styremedlem

Varamedlemmer:

Arne Kristiansen
Håvard Sollie

17. mai-toget på vei fra kirka til grusbanen på Tanem i 1947. Foran med flagget går Karl Villmo, videre ordfører Johan Nervik, Klaus Brøttem, Sigurd Gjølga, John Garberg, Arne Grendstad, Gunnar Overvik og bak Kjellrun Overvik. Fotograf Gunnar K. Ulstad. Originalfoto eies av Kjell Ulstad.

Hilsen fra redaksjonskomiteen

Vi i redaksjonskomiteen var godt i gang med arbeidet vårt i januar og februar, men så kom mars og april og satte en foreløpig brems på framdrifta. Det ble vanskelig, for ikke å si umulig å komme sammen for å drøfte det videre arbeidet i komiteen. Arkivene ble «lukket», og noen planer og tanker om stoff til årsskriftet, måtte settes på vent.

Årets skrift bygger derfor i større grad på det folk som har levd lenge, husker. Minner gir et rikt materiale som skaffer innsikt i andre sider av historien og tilværelsen enn det protokoller, vedtak og avisreferat, gir.

Vi i komiteen har jevnlig samtaler om hva vi vil med årsskriftet og kalenderen. Selvsagt er oppgaven vår først og fremst å formidle historisk stoff fra og om Klæbu, og på det viset være en viktig kulturbærer i lokalsamfunnet vårt. Skal vi lykkes med det, må vi skape et variert årsskrift, der artikler med faglig tyngde veksler med lettere, mer hverdagslige tema, – gjerne også med humoristisk tilsnitt. Slik tror vi at årsskriftet og kalenderen når flere. Vårt håp er at alle lesere finner noe som angår dem, og gir påfyll på livskrukka. Tilbakemeldinger fra dere lesere i og utenfor Klæbu, vil gi oss en pekepinn på om vi er på den kursen vi bør være.

Årets årsskrift har samme format som tidligere, men har limt rygg og en noe bedre papirkvalitet. Vi prøver denne varianten i år, og ber om at dere lesere forteller oss om dette er en god løsning for framtida, eller om vi skal gå tilbake til årsskrift med stiftet rygg.

Redaksjonskomiteen takker alle som har hjulpet oss med å få årsskriftet og kalenderen i havn – med tekster, bilder, tips og opplysninger, eller stilt opp som intervjuobjekter. Arbeidet vårt er en stor og omfattende dugnad. Takk for at du deltar i dugnaden.

For redaksjonskomiteen

Ivar Skei

Redaksjonskomiteen for årsskrift 2020

Ivar Skei, leder

Tormod Bekken

Astrid Grendstad

Bjørn Rønningen

Greta Skjenald

May Schei

Arnt Morten Holmli

INNHold

Hilsen fra styret	2	Oskar Skaug og Klæbu Blindeskole	31
Hilsen fra redaksjonskomiteen	3	Motorkjøretøy i Klæbu i 1947	35
Frigjøringsvåren 1945 i Klæbu	4	Det blir ikke smør uten fløte	38
Steinraset i Svean	8	100 år med surfør	40
Langt levd liv	9	70-årskonfirmanter i Klæbu kirke	46
Sveiping og karveskurd – et møte med Sturla Sæter ..	11	Kårfolk	47
Smia og Klæbu knivklubb	14	Reidar Olsen Krokum – gullgraver og eventyrer	50
Dåpskjoler	15	Registrering av stedsnavn i Klæbu	52
Møbler fra Bjørklimarka i daglig bruk	17	Juletreff på bedehuset	52
Klassisk kystlandskap og små mumier i Sjøbygda	18	Minnebøker	54
Registrering av skålgroper på Tanem	20	Konkurranse	56
På setersti	21	Einar Forseth – en internasjonal kunstner med røtter i Klæbu	58
Begivenheter og hendelser som har bidratt til å forme Klæbu	23	Da Klæbu ble 13–14.000 dekar mindre	65

Frigjøringsvåren 1945 i Klæbu

Det er 75 år siden 2. verdenskrig tok slutt, og det er fortsatt mange historier og episoder vi aldri har hørt, og som er viktige for framtidens generasjoner. Krigen satte sitt preg på de i Norge som opplevde 5 år med utrygghet og lidelse. Sånn var det også i Klæbu. Vi har heldigvis fortsatt mange klæbygger blant oss som sjøl opplevde 2. verdenskrig. Mange har minner og traumer som gjør og har gjort, at de ikke har snakka så mye om denne tida. Det ble for vondt å snakke om. Mange la et lokk på minnene, tiet og fortrenge lidelser og fikk mange år med ubearbeidede følelser og dermed mareritt og sterke psykiske plager.

Vi i redaksjonskomiteen har snakket med noen av dem og fått et bilde av Klæbu fra maidagene i 1945. Minnene er forskjellige, ikke minst på grunn av alder. Noen var bare barn ved krigens slutt, mens andre var ungdom.

«Det ble fred! 8. mai 1945 gikk det melding på radio. Det var underlig. Det er noe du aldri glemmer! Du behøver ikke være redd for tyske soldater, nazister, flyalarm eller fly med granater og bomber»

Omtrent slik setter **Ingeborg Tanem (f. 1932–2020)** ord på følelser og minner fra dagen da det ble fred etter 5 lange år med krig i landet. Ingeborg var 14 år da freden kom og husker at folk jublet og feiret i flere dager. Hun minnes at hun og venninnene feiret med eggedosis som venninnens mor spanderte. Egg var spart for anledningen. Ryktet om snarlig fred hadde gått en tid før 8. mai. Adolf Hitler og kjæresten Eva Braun hadde tatt sitt eget liv den 30. april, så signalene var mange på at det snart var slutt på 5 tunge år.

Ingeborg Tanem gikk bort etter at hun ble intervjuet. Hennes familie har godkjent at intervjuet trykkes.

Lars Braa (f. 1930) var på åkeren den 8. mai, og på Mettigården var det ikke noe spesielt med denne dagen. De hadde skjønt det på ettermiddagssendingene i radioen den 7. mai at det kom til å bli fred i landet.

En dag like etter 8. mai skulle Lars til Heimdal i et

ærend. Han hadde fått skyss med Ramlo sin lastebil, og møtte Johan Storsve, som også satt på lasteplanet. På samme tur sitter også en russer på lasteplanet. Lars spør russeren på noe som «lignet» russisk. Han hadde jo lært noe russisk av fangene under krigen. «Hvem er du?» Svaret som kom fra russeren, husker han godt den dag i dag: «Jeg er General .....» .

Lars minnes dagen da **Harry Kleven (1925–1994)** kom hjem til Klæbu etter å ha sittet som fange på Grini. Harry bodde sammen med foreldrene sine på Lappen, så Lars og Harry kjente hverandre godt fra før.

Da Harry Kleven kom gående etter veien, holdt Lars på med våronn og var på åkeren og harvet. Harry var kledd i fangedrakten fra Grini og hadde til og med den båtformede fangeluen på hodet. Slik hadde han reist med toget til Heimdal, og tatt beina fatt den siste veien heim til huset på Lappen. Det gjorde sterkt inntrykk på Lars å se Harry kledd i fangedrakt, samtidig var det gjensynsglede.

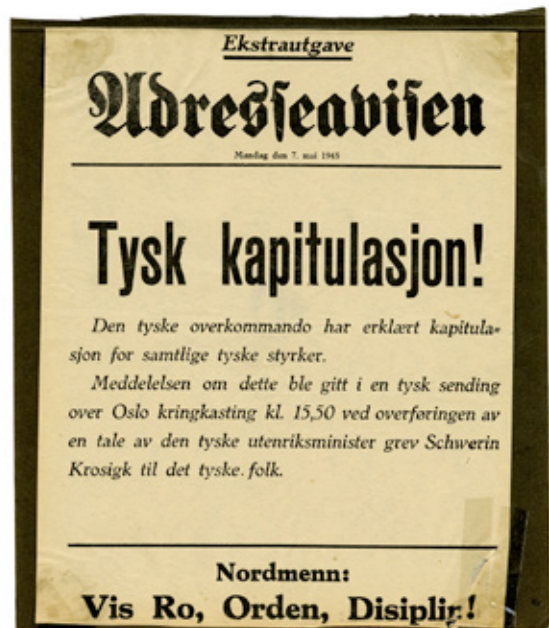
Det hendte at fanger, folk fra motstandsbevegelsen og andre, ville forsøke å komme seg til Sverige av ulike årsaker. Harry ble med på en slik tur. Da de kom til Selbu, ble det trefning. To tyske soldater ble drept, og resten kom seg i sikkerhet til Sverige. Harry ble etter søkt av tyskerne og tatt til fange.

4. des. 1944 ble Harry arrestert og overført til Vollan. Den 7. januar, 1945 ble han flyttet til Falstad. Han ble så overført til Grini 16. mars 1945, der han satt til freden kom.

Klaus Arnfinn Grendstad (f. 1939) var 6 år da krigen slutta. Han har bare vage minner fra fredsdagen, men kan fortelle følgende:

«På Åsa var det mange unge tyske soldater i forbindelse med prøveskytinga med kanoner fra Moen og mot Målsjømyrene og Rangåmoen. Da kommer det en med høyere grad ridende til hest opp Åsbakkain. Han tar fram et dokument som ligger i ei mappe og leser på tysk. Fra kjøkkenvinduet ser de at tyskerne pakker sakene sine. Da det er gjort, stiller de opp på tunet for deretter å marsjere ned bakkain.»

Eli Myhr (f. 1931) gikk for presten fredsåret. Tirsdag 8. mai 1945, var hun og hennes bror Klaus på vei til skolen fra Tangen. De gikk hjemmefra tidlig. Veien gikk om Sjøenden og fram mot Målsjøstua. Der var det tyske vaktposter, og tyske soldater sammen med SS – fra Svean. Det var ikke bare tyske soldater, men også norske soldater på tysk side. De hadde tatt overmaskinisten i Svean som gissel. Det var stramme flotte ungdommer. De fortsatte videre frametter berget til de kom til Tovås. Dette var ikke en vanlig kjørevei, men mer en vei for hest og kjerre. Der møtte de Olav Høiås, som da var på vei hjem. Han hadde sittet oppe om natta og lyttet til radiosendingene fra London. Olav Høiås uttalte til Eli og Klaus; «– *No e det fred*».

Den 8. mai møtte vi opp på Sjøen skole sammen med alle de andre elevene. Været var grått, og det var mye snø ennå på åkrene. En noe kjølig dag. Vi hadde da hørt av Olav at det var fred, men vi var ikke jublende glade av den grunn. Freden var heller noe mer uvirkelig, vi hadde jo levd med krig i 5 år, og vi var bare barn.

På Sjøen skole holdt lærer Haugum en kort andakt, som start på dagen. Noe som var vanlig hver skoledag. Etter andakten reiv vi ned og i stykker plakater som hang i gangen av Hitler, Quisling og av en tysk soldat. Den tyske soldaten var et idealisert framstilt bilde av en tysk soldat med lyst hår og blå øyne, som ideologien om den ariske rase skulle vise fram. Vi jentene hadde jo forgieves under hele krigen, i frykt for represalier av tyskere, forsøkt å holde plakaterne reine og fri for revner. Mens guttene hadde både prøvd å rive dem i stykker og spyttet på dem. Slike plakater hang på alle offentlige steder, for at folket skulle vite hvem lederne

var og for å respektere dem. Eli forteller om plakaten som hang på en telefonstolpe utenfor Østlyng på Hyttefossen. Der hang en oransje plakat, med svart stor skrift som sa, «Skutt blir den som .....».

Magne Skjånes (f. 1932): «Jeg vokste opp på prestegården, og i den delen av bygda var det ingen som sprang ut og viftet med flagg og ropte hurra. Det jeg husker, er følgende: Jeg var ute på gårdsplassen da sønn av forpakteren, Bjørn Kvarme, han var like gammel som meg, kom og sa: Har du hørt at krigen er slutt?

Nei, det hadde jeg ikke hørt. Jeg pilte inn for å fortelle min far, sognepresten, den store nyheten. Han lå på sofaen inne på kontoret og dormet middagshvil. Jeg meddelte den store nyheten om at krigen var over.

Ungene pyntet for 17. mai 1945 på trappa i Prestegården. Fra venstre: Magne Skjånes, Arne Skjånes, Jorunn Kvarme, Knut Skjånes, Otto Roan og Jostein Ulstad. Foto eies av Magne Skjånes.

Han mumlet til svar: «Hvis det er riktig, så får jeg melding fra Trondheim».

Kaare Ole Moen (f. 1926) husker fredsdagen i 1945 godt, – fordi han ikke fikk være med å feire at krigen var slutt. Han hadde vært innlagt på sykehuset i en 14 dagers tid på grunn av sprukket blindtarm, og var blitt utskrevet en eller to dager før fredsdagen. Han måtte derfor holde seg i ro heime, mens resten av familien, slektninger i området og noen naboer, samlet seg til feiring og markering på gården Grendstad, der hans mor var født. Han husker spesielt at de kom hjem og fortalte at de hadde feiret med eggedosis. Det var en luksus som hørte med til sjeldenhetene.

– Jeg satt heime og hørte ungdommer og unger som ropte, huiet, sang og viftet med norske flagg etter veien, flagg som hadde vært gjemt i flere år.

– Det var en merkelig og mektig stemning som preget dagen og dagene etter, avslutter Kaare Ole.

Beret Margrete Holmli (f. Forseth 1929) ble 15 år fredsåret 1945. Hun vokste opp på Forseth nedre, og bodde der under krigen sammen med far Lars, mor Beret, storebror Lars og storesøstrene Kristine og Gunhild, i tillegg til et par tauser og tilsvarende med drenger som hjalp til både med matlaging og gårdsdrifta.

Beret forteller at det var ganske stille og fredelig på Forseth. *Vi var på en måte skjermet for de helt store krigshandlingene her i Klæbu*, sier hun.

På familiegården Forseth nedre, i liket med andre gårder i Klæbu, bodde det trondheimere som fryktet for sitt liv i byen. Hun husker spesielt herr og fru Nordset, som disponerte «kårenden» av den gamle låna store deler av krigsårene. Herr Nordset var jernbanemann og stasjonsmester blant annet på Melhus under krigen. Fru Nordset drev fiskmatforretning. Hun produserte og solgte fiskmaten fra eget storkjøkken, som den gang lå i Erling Skakkes gate.

Fredsdagen 8. mai 1945 fikk de 4 ungdommene på Forseth være med herr og fru Nordset til byen for å feire. Beret minnes det elleville folkehavet og jublende mennesker over alt i byen, lykkelige over at krigen var over. Det har brent seg fast i minnet. Beret har gjennom sitt 91-årige liv opplevd mange 17. mai med mye jubel og ståhei, men ingen av dem kan på noen som helst måte måle seg med fredsdagen 8. mai 1945.

Beret minnes videre at fru Nordset hadde laget en stor kjele med lapskaus. Hun ville sikre seg at klæbygene ble tatt godt imot og ikke dro sultne hjem etter en dag i «storbyen».

Oddbjørg Waltin (f. Høiås 1931) vokste opp på Tovåsen i Målsjøgrenda. Oddbjørg var 14 år da freden kom til Norge. De bodde på et småbruk, og hun husker spesielt godt en tysk soldat som bodde i en brakke ved Trøngfossen. Han brukte å komme til Tovåsen for å kjøpe melk. På frigjøringsdagen kom han også, men det han ikke visste, var at tyskerne hadde kapitulert. Da de fortalte han at nå var det fred, rant det store tårer nedover kinnene hans. Det var kanskje ikke bare nordmenn som var glade for at fem år med krig var over!

Anders Theodor Skjenald (f. 1931) vokste opp på Myrtun på Hyttefossen sammen med mor og far, samt søster Audhild (1932–1989). Han husker at han og flere skolekamerater traff lærer Haugum på veien den 8. mai 1945. Han var jublende glad og fortalte at krigen var over. Da han senere på dagen kom hjem, holdt mor Martha på å vaske klær med vaskebrettet utenfor huset. Han husker at mor smilte, lettet over at fem lange år med krig endelig var slutt!

Noen dager tidligere hadde han og noen flere gutter stått og sett på en tropp tyske soldater ved Vuttudalshusa på Hyttefossen. De kom marsjerende fra Målsjøsidan. En høyerestilt offiser forlangte at soldatene skulle stille opp, og meddelte følgende høyt og tydelig: «Der Führer ist tot!». Det var en opplevelse guttene aldri glemte.

Adolf Hitler og Eva Braun tok sitt liv 30. april 1945.

Martha Grendstad (f. 1935) Fem lange år med krig. Så skjedde det: 8. mai, en fin og litt kjølig dag. På Lysklett nordre var vi midt i våronna. Jeg var ni og et halvt år, hadde skolefri og gjorde lekser. På formiddagen kom en av oss løpende inn på kjøkkenet og ropte ut: «*Det flagger hos Per Osa (Peder P. Dragsten)!*» Han hadde tatt sjansen og skjult en radio for å bringe nyheter fra London videre til folk han stolte på.

Vi løp ut og så borti Os-grenda. Der, på full stang, hang det norske flagget og vaiet! Vårinn fikk være vårinn. Vi samlet oss alle i hagen, hvor vårt flagg var hentet ned fra loftet, og nå skulle det opp. Stille, alvorsfull og høytidelig heiste far flagget. Det er vanskelig å formidle følelsene fra dette øyeblikket. Det var nærmere tårer enn latter.

Men fredsdagen måtte feires. Arbeidsfolka fikk fri, og vi ungene fikk ei krone hver for å springe ned til Laura på butikken for å høre om hun hadde brus. Det var sjelden vare. Det ble en pose bruspulver til hver i stedet. I vann var det som brusende saft, men det ble aller best når vi tok pulveret på tunga.

Noen naboer gikk sammen om å markere freden. Vi skulle samles i tømmerhytta vår. Bløtkake måtte det være ved en slik anledning, men hvordan? Det ble spleiselag mellom damene. Ei hadde spart og lagt til side godt, hvitt hvetemel og litt sukker, og mor hadde egg og kunne separere noe av kveldsmelka. Kake ble det. Samhold og vennskap var viktig og stod sterkt i denne tida. På denne minneverdige kvelden i hytta, slapp de gleden løs.

Martha forteller videre en historie om sin tante:

Margrethe Hole (f. Storvold 1933), bor i dag i Geiranger og fortalte for få år siden om noe hun husket fra 8. mai. Hun var 13 år. De gikk annenhver

dag på skolen, og denne dagen var skolefri, så hun var heime på Storvolden.

Faren drev med våronna, og mora ville bake brød. Hun manglet gjær, og ba Margrethe om hun ville gå borti bygda til Devle og kjøpe det for henne. Det var et godt stykke å gå, så hun gikk straks i vei oppover bakkene. Da hun kom oppå flata og så bort på kirkesletta, så hun de flagget flere steder. Hun skjønnte straks hva det betød. Men så kikket hun ned på de utslitte gammelskoene hun gikk i, – og slik kunne hun da ikke komme bort i bygda på en dag som denne. Hun snudde og for fort heim, fortalte, – og fant frem nyskoene sine som skomakeren nettopp hadde sydd til henne. Nå kunne hun gå borti bygda og kjøpe gjær.

17. mai

Martha Grendstad: Etter øving både på nasjonal-sanger og marsjering, kunne 17. mai endelig feires i frihet. Alle tre skolene og bygdefolket var samla i tog og med Klæbu musikkorps i teten. Jublende kom vi etter hvert opp til kirka. Der opplevde vi dagens høydepunkt i ei fullsatt kirke. Menigheten sang fedrelandssalmene for første gang etter fem år. Sokneprest Skjånes forrettet og holdt en engasjert og sterk preken. Presten stod i den gamle prekestolen oppi alterveggen.

Etter kirkegangen var det matserving i det gamle kommunehuset. Vi barna fikk en papirpose med to brød og kakao, de voksne kaffe med noe til. Videre samlet alle seg i tog og gikk til Ljosheim. Der var det festtale, sang og musikk og leker for barna.

Lars Braa dro til Trondheim for å feire 17. mai i 1945. Et minne han fortsatt synes er stort å ha opplevd. En historisk dag for Trondheim by. I trærne i Munkegata satt det ungdommer som hadde klatret opp. De ropte «Holtermann, Holtermann, Holtermann» høyt og mange ganger. Major Holtermann var ventet til byen. Han ledet motstanden på Hegra festning i 1940 og var med det blitt en helt frigjøringsvåren. Det gikk

et sus gjennom de frammøtte da major Holtermann kom kjørende i en åpen bil.

Ingeborg Tanem gikk i 17. mai-toget i Trondheim. Hun var fanevakt, utvalgt blant elevene på Berg skole. Som fanevakt fikk hun gå først i toget denne store dagen, 17. mai 1945! Det var en stor ære og en fantastisk opplevelse.

Magne Skjånes: «Vi gikk i tog fra Lysklett skole til kirka. Ved Ljosheim, «Huset», som det ble kalt, var det om ettermiddagen en uformell samling. Noen mente vi måtte heise flagg. Et flagg ble fremskaffet fra Husets gjemmer. Det var i en sørgelig forfatning. Lørvat. Men skredder Fiskvik var i flokken. Han hadde sysaker på seg og troklet elendigheita sammen. Det ble heist opp, men så begredelig ut. Men da ropte en selvbestalt leder: «Det er bedre med et lørvat norsk flagg enn et helt tysk». Og det var jo sant.

Toget fra Klæbu pleiehjem gikk om ettermiddagen, jeg tror i tre-firetiden, og var ikke knyttet til noe annet program».

Kåre Haugen forteller om 17. mai-toget i 1945. Han var med og gikk fra kirka via Klæbu pleiehjem og til Ljosheim. Alle pasientene og ansatte på pleiehjemmet hadde flagg. Det var stort, minnes han. En dame ga Kåre flagget sitt, og han ble svært glad. Festforestillingen skulle ikke begynne før om kvelden.

Episoden med flagget som ble hentet fram og reparert så godt som det lot seg gjøre, var en høytidsstund, og et tydelig signal om at Norge igjen var et fritt land!

Oddbjørg Waltin dro sammen med noen venner til Trondheim for å oppleve 17. mai-feiringen der. Hun husker de satt på med en lastebil med en ekstra seterekke bak. Stemningen og gleden i byen den dagen glemmer hun aldri.

Eli Myhr forteller at 17. mai i 1945 var en kjølig, grå dag med regn. Ungene hadde møtt opp utenfor Holthe for å gå i tog til kirka. Eli hadde papirsko og var kledd etter beste evne. «*Hadde det vært filmet dette*», uttaler Eli, «*så hadde vi fått se at det var en ynkelig gjeng som stod oppstilt. Klærne og skoene var børt mang en gang, og var slitt. Kjolene var omsydd av brukte stoff etter beste evne, for det var ikke stoff å få kjøpt.*»

Toget gikk til kirka. Mens det var gudstjeneste, fikk ungene komme inn til forpakter Kvarme på prestegården, der de fikk varme seg og servert varm melk. De var naturlig nok gjennomvåte fra topp til tå, og papirskoene var like våte.

Etter gudstjenesten gikk de fra kirka til Ljosheim, der det var samling. Dagens taler var Harry Kleven som ennå var ung. Han hadde akkurat kommet hjem til Klæbu etter å ha vært på Grini. Det var en sterk tale Harry Kleven holdt. Han fortalte om sine opplevelser som fange på Grini (Arbeider-Avisa 22. mai 1945). Etter krigen hadde Harry det litt tøft til tider, minnene fra det han opplevde under krigen, preget han.

Som sluttord ønsker **Eli Myhr** å formidle at det ikke var noen jublende glede de følte sånn umiddelbart, men mer bekymring for framtiden. De hadde jo levd i en krig, de visste ikke helt hva fred ville si. De opplevde også krigsoppjøret som pågikk i minst 2 år og mer etter krigen. Det var en vond tid på mange måter, og hennes generasjon har blitt kalt for magesårgenerasjonen. «*Kanskje er ikke det så rart*», uttaler Eli til slutt. «*Vi opplevde mye vondt i de første årene etter krigen og under krigen hadde det vært lite mat, lite ressurser, mye frykt og usikkerhet.*»

Steinras i Svean tok liv

De siste dagene av andre verdenskrig skjedde en tragisk ulykke i Svean, Klaus Grendstad og Eli Myhr husker fortsatt ulykken, men detaljene er glemt.

For to år siden mottok Historielaget en henvendelse når det gjaldt denne ulykken fra en person som jobbet med å kartlegge ras i Norge gjennom tidene.

Mange er senere blitt spurt, og mange søk i litteratur er gjort. Lars Braa minnes ikke ulykken, men husker vaktbua. Det var mange politikonstabler i Svean som holdt vakt, de fleste bodde i arbeiderbrakkene sør for kraftstasjonen, fortalte Lars.

Da Nasjonalbiblioteket åpnet samlingen med nyere litteratur og gjorde den tilgjengelig for publikum ved å logge seg på med BankID, kunne en søke i mange av landets aviser helt til i dag. Selv da med søkeord Klæbu, dukket ingenting opp om noe ulykke i Svean. Etter flere ukers søk forsøkte vi Svean, og avisene i Trøndelag samt begrenset til krigsårene. Da ble det endelig treff.

Av Astrid Grendstad

Vaktbua var nord for kraftstasjonen, på andre siden av veien for boligen som står der i dag. Den 27. april 1945, i sjutiden om morgenen, gikk det et steinras som knuste det ene hjørnet av vaktbua. (Adresseavisen 28. april 1945). Køyesengene var plassert i dette hjørnet, som steinraset knuste. Fem menn lå i sengene denne morgenen. I øverste køyeseng lå Torbjørn Svalastog og sov, mens Aage Sogn (f. 15.07.1923) fra Nordre Land i Oppland lå i underkøya. Disse var politikonstabler, og var der på arbeid for å holde vakt. Disse to ble hardest rammet av steinraset. Svalastog ble slått i hodet, og fikk hjernerystelse. Sogn, som lå i underkøya, ble sannsynligvis kvalt av presset fra taket og overkøya. De overlevende ble gravd fram av politi og arbeidere ved Svean kraftstasjon.

Aage Sogn ble gravlagt i Haugner kirke i Nordre Land.

Kilde: Østlendingen 28. april 1945, Vestopland 1. mai 1945

Langt levd liv

Under denne tittelen presenterer redaksjonskomiteen i hvert årsskrift et intervju med en klæbygg som har levd lenge. Det et menneske har opplevd gjennom et langt liv, kan fortelle like mye om historien og samfunnsutviklingen som omtaler og beskrivelser av hendelser. I årets utgave har Kaare Ole Moen latt oss få innblikk i sitt liv.

Kaare Ole Moen ble født 7.12.1926 på gården Nyheim ved Selbusjøen. Mor til Kaare, Borghild, var datter på Grendstad, og Nyheim ble skilt ut som egen gård fra hjemgården hennes noen år før Kaare ble født. Kaares far, Ole, var født på Moen gård. I 1924 giftet de seg og begynte sitt samliv på den nyetablerte gården.

Barndom

Kaare minnes en lykkelig barndom på Nyheim.

– Livet som barn var selvsagt preget av at vi vaks opp på gård. Så snart vi var store nok til å ta i et tak, var vi med i arbeidet. Vi bar ved, måket snø, hjalp til i fjøset, og tok del i all slags onnearbeid. Jeg minnes spesielt nepeluka. Ofte var vi flere unger som luket sammen, og da konkurrerte vi om å komme først til enden av raden.

– Slåttonna står også klart i minnet. Far slo graset med lja tidlig på morgenen mens det ennå var dogg i graset. Så var det vår oppgave å lage kjemmer av graset, og bære kjemmene bort til hesja. Men selve hesjinga tok far seg av. Det ble altså gjort på gammelmåten. Så husker jeg en dag far var borte i et ærend, og vi ungene bestemte oss for å legge graset på hesja selv. Vi fikk det til, syntes vi, men far var ikke helt fornøyd da han kom hjem. Men høyet ble skikkelig bra, og året etter var vi for alvor anerkjent som gode nok til å hesje.

– Om våren, før geitene kunne slippes til seters, var det vi ungene som hadde som oppgave å gjete dem. Med ei flaske melk og noen brødsiver i ranselen, tok vi fatt på oppgaven som varte hele dagen. Det var ingen lett sak, for geiter er rask i vendingen i all slags terreng. Det var et utfordrende arbeid, men vi tenkte aldri på det å hjelpe til som noen belastning, – det var artig.

– Grendstad hadde seter på Brungmarka, Grendstadvollen, og vi på Nyheim kunne benytte Grendstadvollen som vår seter også. Vi ungene fikk mange fine turer dit, og av og til var vi der flere dager i strekk. Vi deltok også der i arbeidet, men var også fri til å nyte det den fine naturen rundt seteren..

Fritid og skole

– Selv om det meste av ledig tid gikk med til arbeidsoppgaver hjemme, fikk vi også tid til lek og moro. Lekene laget vi selv, eller brukte naturen som lekearena. Om vinteren var det skiene som ble flittig brukt. Hopping var svært populært blant oss guttene. Skolbakken var et viktig møtested, og i ungdomsåra ble Stormbakken flittig brukt. Bakkene tråkket vi opp selv og gjorde de klar for hopping. Maskinelt utstyr fantes ikke.

– Sjøen skole var skolen vår. Vi gikk annenhver dag på skolen, og leksene gjorde vi oftest på mellomdagene. Skolen var to-delt, småskolen (1–3 klasse) gikk samlet en dag, og storskolen (4–7 klasse) neste dag. Jeg likte skolen godt, regning, historie og geografi var yndlingsfagene mine. Lærerne var strenge og flinke, og så var de med oss ut og lekte i friminuttene! Slik ble det både et godt sosialt miljø og et godt læringsmiljø.

Arbeid og familie

– Etter folkeskolen gikk jeg ett år på Rødde folkehøgskole, og så var det ut i arbeidslivet. De første årene handlet det mest om gårds- og skogsarbeid. Så tok jeg et år på handelsskolen, og avtjente militærtjenesten i 1947. Etter rekruttskolen på Lahaugmoen, fikk jeg anledning til å gå Bilskolen som lærte oss opp til både å kjøre, vedlikeholde og reparere store, tunge militærkjøretøy. I siste fase av militærtjenesten var jeg i Tysklandsbrigaden som sjåfør. Vi var 2. kontingent til Tysklandsbrigaden fra Norge. Vi var tre klæbygger fra Hærens sanitet som deltok i denne 2. kontingenten: Erling Bromseth, Asbjørn Warmdal og jeg.

– Fra 1950 arbeidet jeg som sjåfør på Brøttem Sag og Høvleri. Det var et ganske tungt arbeid som gikk hardt ut over ryggen min. I 1956 fikk jeg så sjåførjobb på Klæburuta. Det var et arbeid jeg trivdes veldig godt med.

– I 1951 ble jeg kjent med Sigrid. Hun var fra Hemnskjel, og hadde nylig fått arbeid ved Klæbu pleiehjem. Vi møttes på fest på Ljosheim, og ble etter hvert kjærester. I 1955 giftet vi oss, og i årene etter fikk vi 4 barn.

Butikken

– Far startet med butikk så smått fra 1927. Mange av anleggsarbeiderne ved Sveanlegget og deres familier bodde i Sjøbygda. Ved Grendstadbakk var det for eksempel to store anleggsbrakker. Mange familier bodde rundt omkring på gårdene der det var rom å leie. I begynnelsen fungerte det på det viset at far skaffet til veie varer som anleggsarbeiderfamiliene og lokalbefolkningen ellers trengte. Etter noen tid ble virksomheten til fast butikklokale i ene enden av våningshuset på gården. Eget butikklokale ble bygd i 1954/55.

– I 1965 ville foreldrene mine gi seg som butikkdrivere. Jeg og kona tok over, og drev butikken videre fram til 1975. Da var det ikke lenger grunnlag for å drive nærbutikk, blant annet på grunn av butikkkjedenes inntog og samfunnsendringene generelt. Jeg var heldig og fikk tilbud om jobb som kasserer ved regnskapskontoret ved Klæbu pleiehjem. Der arbeidet jeg fram til jeg ble pensjonert.

Politiker og kårkall

– Årene 1983-87 var jeg innvalgt i kommunestyret, og i Helse- og sosialstyret. Det var svært interessant, og jeg hadde egentlig lyst til å være med en periode til, men var for plaget av astma til å ta sjansen på det. Jeg var også valgt inn i Klæbu sparebanks kontrollutvalg i 11 år.

– Kona, Sigrid, døde fra meg i 1997 etter å ha vært mye syk. Det var tungt.

– Fram til 1999 var jeg kårkall på Nyheim. Å være kårkall er en allsidig virksomhet! Da sønnen, Ole, valgte å selge Nyheim for å bli bonde i Overhalla, flyttet jeg med dit som kårkall. Også etter at jeg i 2001 flyttet tilbake til Klæbu, og bosatte meg på nybygde Nordalstunet, var jeg ofte tilbake i Overhalla for å hjelpe litt til.

Fulltidspensjonist

– Jeg har vært heldig, og har hatt et godt og interessant liv. Jeg har alltid hatt det slik at jeg trives dit jeg kommer. Nå har jeg bodd her på Nordalstunet i 19 år, og trives her. Jeg trimmer, går tur, deltar på ulike sosiale arrangementer, og er aktivt med i Historielaget og Pensjonistforeningen, avslutter Kaare Ole Moen.

Til ettertanke for oss som lever i 2020

Kaare Ole Moen forteller om sin mor, Borghild, f. 27.10. 1898. I 1912 var Borghild konfirmant. Selve konfirmasjonsdagen var om høsten på den tiden, og konfirmantene gikk for presten om sommeren. Borghild var denne sommeren seter-taus på Grendstadvollen, og to brødre var med som gjetere.

Dagen før Borghild skulle på konfirmasjonsundervisning, gikk far hennes opp til Grendstadvollen for å avløse henne, slik at hun kunne gå hjem til Grendstad om kvelden. Om morgenen gikk hun videre over Ståggån til prestgården, og om ettermiddagen samme vei hjem til Grendstad. Etter et måltid mat og litt kvile satte hun kursen mot Grendstadvollen for å være klar til ny arbeidsøkt morgenen etter. Og faren kunne gå hjem for å fortsette onnearbeidet.

Selv om hun fikk båtskyss mellom Grendstad og Kjerringodden, snakker vi om en tur på rundt 40 km til fots for å få med seg konfirmasjonsundervisningen en dag hver uke.

Kan vi snakke om oppgavebevissthet?

Sveiping og karveskurd – et møte med Sturla Sæter

Sturla Sæter ble født 24. februar i 1940, i Stadsbygd i Rissa. Han vokste opp og bodde der til omkring 1955/1956 da han flytta til denne siden av Trondheimsfjorden. Han ble gift med Aid i 1961, og sammen flyttet de til Klæbu i 1968. De bygde seg hus på Haugamyra og flytta inn i 1972. Huset var ikke langt fra Odd Fosseide og Odd Kleven, som Sturla hadde mange gode samtaler med. Sturla er utdannet VVS-ingeniør, og har arbeidet store deler av sin yrkeskarriere hos Albert E. Olsen. Til sammen ble det ca. 30 år der, og han har mange gode minner fra arbeidsplassen. Da han mistet mye av hørselen, og det var fare for at han skulle bli døv, måtte han finne seg noe annet å holde på med.

Han bygde seg en snekkerbod, og investerte i maskiner og verktøy. Etter en tid meldte han seg på et kurs hos Nils P. Grendstad i treskjæring. Han var yrkesskolelærer i snekkerfaget på Gauldal videregående skole. Sturla gikk et år på kurs hos han for å lære seg treskjæringsfaget. Til å begynne med var det relieff-skjæring etter ferdig mal, og bearbeidet trestykke. «Trollbestikket», en stor skje og gaffel for troll, var det første arbeidet hans. Det har han fortsatt i hjemmet sitt, og viser det fram. Etter dette arbeidet gikk han over til å forsøke seg på acanthus-skjæring, også etter ferdig mønster. Et mangletre vises fram, vakkert utskåret og med en hest som håndtak. Sturla forteller om at mangletre ofte var festegaver til kjæresten i forbindelse med en forlovelse. Fra Stadsbygd har han med seg tradisjonen om å dra på Lofotfiske, og han forteller om karene som hadde med seg håndarbeid til Lofoten i tilfelle landlegge ved dårlig vær. Mangletre-emner var ofte med, og når karene vendte hjem, var mangletreet ferdig. Selv syntes han ikke at han fikk dreisen på treskjæring, og testet ut karveskurd i stedet. Aid henter fram et mangletre i karveskurd, som var hennes festegave fra Sturla. Det har også en hest som håndtak, og er prydet med de typiske geometriske figurene som utføres i karveskurd. Han forteller at han har laget disse mønstrene selv, med passer. Dette arbeidet har en hest som er mye bedre utført enn mangletreet i tre-

skjæring. Det er tydelig at Sturla har hatt progresjon i trearbeidet siden han startet.

For å lære seg flere teknikker, meldte han seg på sommerkurs på Fredly Folkehøgskole for seniorer. Et sommerkurs, ble til hele fem år med både sommer- og vinterkurs. Der lærte han seg knivarbeid, lagging og neverarbeid. Dette var kurs for godt voksne, men de spiste sammen med elevene, og delte lokaler med dem. Sturla forteller at det var meget motiverende å være sammen med elevene, og de andre kursdeltakerne på Fredly. De lærte mye av hverandre, og fikk inspirasjon til å forsøke seg på andre teknikker. Han fikk gode venner i disse årene, forteller Sturla. Ute på terrassen viser Aid fram en figur med en utskåret knyttneve og med en rirkul over, den kaller Sturla for

Sturla Sæter med brodkorg som 18-års gave til barnebarn. Dekor på håndtak av karveskurd med halvmåner, som også er samme dekor på gesims fra kråskap på Husby. Tradisjonell karveskurd fra Trøndelag.

«Kreft». Denne laget han i forbindelse med at en av hans venner fra kursene på Fredly, fikk kreft og døde. Knyttneven symboliserer sinne og frustrasjonen over tapet av vennen, der rirkulen er kreftsvulsten. Et sterkt uttrykk han ønsker å formidle.

På Fredly hadde de smie, og der lærte han seg å smi knivbladene selv. Når det gjelder knivsløyd, er det ikke kniven som er det viktigste, men sliren og skaftet. Det handler om å legge ned mye arbeid der, gjerne lage knivskaft av ulike treslag. Men alt har en ende, sier Sturla, og en dag var tiden på Fredly over.

Hjemme i snekkerbua på Haugamyra ble stadig mer krevende gjenstander til. Som oftest var det bruksgjenstander, men enkelte figurer og treplater med utskåret motiv har det også blitt. Etter hvert som han utviklet seg som brukskunstner, gikk han bort fra ferdige mønster og maler, og gjorde designet selv. I mange av de øskjene og utskjæringerne han har laget, er det lett å se at motivene er hentet fra barndommen og fødestedet Stadsbygd. Likeledes er inspirasjon hentet fra litteratur og norsk historie. Det er lett og enkelt å bli betatt av motivene Sturla har designet. De skaper assosiasjoner til de erfaringene livet gir oss.

Inspirasjon til motiv har han også hentet fra reiser som Aid og han har vært på. Lokket av en øskje har en nydelig utskjæring av Klæbus nye bydelsfugl, trane. Det ble laget etter en opplevelse med traner i Estland. Boka av Johan Bojer «Den siste viking», har også gitt inspirasjon til flere av hans motiver. Seilbåter og fiske – han viser her fram en figur av en seilbåt som kullseiler inn i et berg på land der berget er en rirkul, og han har skåret båten slik at en ser den deles i to mot

Karveskurd

Karveskurd er en teknikk for å lage dekorativt mønster på møbler og gjenstander, ofte med utgangspunkt i geometriske motiv. For å skape kontrast i mønstrene, farget man gjenstanden med kull eller annen svart farge, for at det mønstret som ble skåret ut med tollekniv, skulle bli mer synlig. I Klæbu, som ellers i Trøndelag, ble det benyttet på tiner, øskjer, vevstrammere, båndvev med mer. Teknikken er internasjonal, og kalles i Tyskland for kerbschnitzen, og i England og USA for chip carving. Ett av de eldste eksemplene på karveskurd som dekor som er bevart i Norge, er å finne i Vågå stavkirke.

berget. Eventyrverden er et annet område som han har hentet motiver fra, og da som oftest om de norske trollene.

Til byjubileet i Trondheim i 1997, laget han en serie utskjæringer på sirkelformete plater omgitt av ramme laget av geiteskinn, tre og tauverk. Her er det lett å se Sturla sin bakgrunn, både i tauet, skinnet og motivvalgene fra Stadsbygd og norgeshistorien. En kan ikke unngå å bli grepet av hans tolkning av historien da kristendommen kom til Norge, dragkampen mellom den hardbarka, råe og brutale vikingen med spyd, og Olav den hellige med korset.

Tre troll på en treplate som spiller fele, gir assosiasjoner til bydelen Klæbu som musikkbygd med mange felespillere, selv om dette er skikkelser fra eventyrverdenen. Et annet trollmotiv Sturla har skåret ut etter inspirasjon fra eventyr, er et motiv han har kalt Sladrekjerringa, der tre trollkjerringer hører på hva sladrekjerringa har å fortelle, mens den fjerde bare sitter der og utnytter tiden med å strikke. Han forteller entusiastisk hvordan han tenkte da han skapte dette motivet.

Utstillinger har Sturla også deltatt på, for å vise fram sine trearbeider. Det er få arbeid han har solgt, noe han ikke liker å gjøre. Han deltok på Tremessen på Sjølyst i Oslo et år, og der fikk han spørsmål fra arrangøren om å selge noe av det han deltok på utstillinga med. Han dro til messen med buss, sammen med medlemmer fra Heimdal og Skulpen treskjærerkubb. Han er medlem av begge disse klubbene, og forteller at Skulpen treskjærerkubb har navn etter verktøyet skulpen, et verktøy en bruker for å grave ut tremasse med.

Materialer til sine trearbeider har han som oftest kjøpt. På Fredly fikk de kjøpe materialer, men ellers måtte han selv skaffe seg trematerialer. For sveiping er det furu, bjørk, og framfor alt selje som egner seg godt. En trenger den elastisiteten som disse treslaga har, samt at de er myke treslag, som kan bøyes omkring en form. Sturla forteller at han har gjenstander som er laget av selje fra Gjellia. Det er artig med tremateriale fra egen bygd. Selje gir også med tiden en egen glød til gjenstandene. En av øskjene han har laget, har innfelling av annet treslag i lokket, fra hegg. Det er en annen teknikk som kalles inpresia (finering). Når en skal lage de tynne sveipene av tre, er det bredden på sveipene som avgjør størrelsen på den ferdige gjenstanden. Derfor er særlig selje og bjørk med stor omkrets etterspurt i markedet, og særlig med få eller helst ingen kvister. Slike trær som felles, egner seg godt for trearbeid. Han viser fram håndarbeids-

Øskjer med ulik dekor og teknikk, fra vestre: Lofotfiske, Traner i Estland, øskje som viser søm i form av en drage, og lengst til høyre en øskje i finnering med innfelt annet treslag som dekor.

kurven til Aid som er laget av selje fra Gjellia. Den er stor, og forteller indirekte om omkretsen på seljen som ble hogd. Han har latt den naturlige bredden med vannkanten være kanten på kurven, noe som skaper en spennende form på avslutningen oppe på kurven.

Framgangsmåten for å lage et trearbeid i sveiping forklarer Sturla slik: Fra et egnet råmateriale, trestykke, f. eks selje, bruker en dimensjonshøvel for å lage en sveip. Bredden på råmaterialet blir bestemmende for høyden på det ferdige produktet. Etter å ha saget til en sveip, høvles og pusses den til, før en legger den i varmt vann for en tid. Igjen er størrelsen avgjørende for hvor lenge den må bløtlegges, i snitt fra 1–3 dager. Sveipen legges så i en form. En spenner sveipen fast til forma med tvinger. Dette står til det er tørket. Nå lages det dekor der sammenføyingen skal være. Denne lages ofte på en dekorativ måte, som en kan se på foto. Hull lages for å sy sømmen, som en syr av teget. Disse kan være teget av røtter fra tre, av sener fra dyr, eller annet ferdigprodusert materiale. En skjærer så ut en bunn av samme materiale som sveipen, eller annet treslag om en ønsker dette. I bunnen skjæres et spor til sveipen omkring, og denne festes med treplugger, slike som skomakere bruker. Den limes og presses sammen til den sitter godt fast. Lokket lages på samme måte, og passer utenpå bunnen av øskjen. Dekor av selve øskjen lages til slutt.

De har tre barnebarn, og som attenårs gave bruker de å få en brødkorg i sveipeteknikk. Disse har laminert håndtak, søm av teget, dekor av karveskurd og inskripsjon med navn og dato. Barnebarna setter pris på denne gaven, og yngste barnebarnet som fyller atten neste år, har allerede spurt etter gaven. Ennå er ingen av barnebarna interessert i å lære seg bestefars håndverk, men det kan jo komme i framtiden. Det er ikke mange barnebarn som får en slik flott gave på attenårsdagen, som både er varig og laget av beste-

far. Alle timene mens han har laget gaven, har nok tankene dreid seg om barnebarnet også. Sturla kommer inn på dette med å ta seg tid til å skape noe, lage noe. En filosoferer og tenker mye mens en sitter med et arbeid.

Hans budskap til dagens ungdom eller unge voksne, er at de må lære seg et håndverk og ta seg tid. Sturla håper at det blir rom for et verksted på Seminarplassen, når prosjektet der skal realiseres. Det å komme sammen, unge og gamle, for å dele kunnskap om vår felles immaterielle kulturarv, vil bli en flott nyskapende ting for alle.

Takk for en flott stund sammen, der en kunne få ta del i Sturla sin skaperkraft.

Sveiping

Sponene ble kløyvd på langs med årringene av nøye utvalgte kvistfrie emner. Sponene ble sveipet i rå tilstand, som oftest rundt en mal, og ble festet for å holde formen når de tørket. Til festet som de løse endene av sveipen ble satt sammen med, har det blitt benyttet ulike materialer gjennom tidene. Det har vært benyttet røtter fra til lauv- og bartrær. I gamle dager ble det benyttet vingefjær fra større fugler, eller sener fra dyr. Sømmene ble laget i ulike teknikker, og var en dekorasjon i seg selv. Enden på sveipen ble ofte et uttrykk for håndverkerens egen kunstneriske utførelse. Ofte kunne skapergledden komme til uttrykk i enden av sveipen. Det kan være alt fra gjennombrutte mønster til konturskjæringer og innriss av ulike slag.

Av Alf Steinar Tømmervold og Pål-Birger Olsen

Smia og Klæbu knivklubb

I årsskriftet for 2019 skrev Historielaget en artikkel om Bjørklimarktangen og et sterkt ønske om å skape aktivitet i bygningene der; saga, snekkerverkstedet eller smia. Styret i Klæbu historielag er veldig glad for at Klæbu knivklubb med nesten 30 medlemmer meldte sin interesse for smia. Nå håper vi at andre følger på når det gjelder snekkerverkstedet, som med god plass og fullt av utstyr er egnet for f.eks. finsnekring, tresløyd eller treskjæring.

Våren 2020 fikk Klæbu knivklubb tilbud fra Klæbu historielag om å ta i bruk den gamle smia tilknyttet bygdemuseet på Teigen.

Klubben er 20 år i år, og mange så muligheten til å utvide horisonten knyttet til sin kunnskap. Det sies at du ikke er en fullbefaren knivmaker før du også er i stand til å smi dine egne knivblader. Mange av oss i knivklubben har laget brukskniver og sydd slirer til disse i mange år, i tråd med gammel norsk håndverks-tradisjon. Men det er få av oss som har smidd egne blader. Så når historielaget tilbød oss å ta i bruk smia og oppruste denne, var entusiasmen stor blant medlemmene.

Smia var i dårlig forfatning. Den gamle hovedbelgen måtte demonteres, og klubben er i gang med å restaurere denne. Inntil videre vil vi ta i bruk to «feltesser» som også står på stedet.

Vi har i vår, og nå på ettersommeren, holdt knivkveldene våre i smia. Vi har ryddet, vi har lagt nytt

Den gamle essa.

gulv i form av grus og skiferheller. 12 kubikk grus har blitt trillet ut, og danner etter hvert gulv og en gangsti opp til smia. En liten arbeidsbenk er dessuten snekret sammen. Utstyr som tenger, hammere, ambolter og hoggestabber er donert av velvillige. Vi har fått klar-signal til å legge opp lys, med strømkabel strekt fra saga og opp til smia. Så da skulle mye være klart for å starte å smi. I og med at de fleste av oss er ukjente med smedfaget, så planlegges det i disse dager kursing av klubbens medlemmer.

Om du er interessert i aktiviteten i knivklubben, så ta gjerne kontakt på epost pabiol@online.no eller stikk innom sløydsalen på ungdomsskolen på tirsdager. Der er vi samlet fra kl 18:30, hvis vi ikke er i smia.

Dåpskjoler

Dåpskjolen er det plagget som barnet bærer under dåpen i kirka. Den har en lang kirkelig tradisjon i Norge. Til dåpskjolen hører det til ei lue, som under dåpshandlingen blir tatt av før selve dåpen. Før det ble vanlig at familier hadde sin egen dåpskjole, hadde kirka eller presten en dåpskjole som kunne lånes. I tillegg hadde enkelte kvinner i bygda dåpskjole som kunne lånes ut, mot at kvinnen var gudmor/fadder.

Dåpskjolen på Målsjøåsen

Eli Grendstad (1865–1959) som bodde på Teigtrøa, og fra rundt 1910 på Målsjøåsen, hadde dåpskjole som hun lånte ut til andre. Hun var mye benyttet som gudmor, se tabell 1, som viser de barna hun er ført opp i kirkeboka som mor og fadder til. Hennes sønn, Reidar, er ført opp som fadder til to, og sannsynlig ble da Eli sin dåpskjole benyttet. (Kirkebøker til år 1930. Etter den tid er ikke data tilgjengelig på grunn av offentlighetsloven).

Dåpskjolen på Husby

Dåpskjolen ble sydd av Asbjørn Husby (f. 1925) sin mor, Petrine (1886–1962), til hans dåp høsten 1925. Kjolen er sydd av et bomullsstoff, og dekorert med kjøpt blonde. Det er tre ulike blonder som pryder kjolen. Snittet er enkelt, og tidstypisk for perioden 1920 til 1930. Et silkebånd knyttes omkring kjolen og midjen til barnet, der fargen på båndet er avhengig av barnets kjønn, rosa for jente, og lyseblått for gutt. Lua er sydd av bare kjøpte blonder, og blir pyntet med silkebånd i farge etter barnets kjønn.

*Dåpskjole laget av Eli N. Målsjøås til Ingebrigt K. Grendstad sin barnedåp 20. mars 1898. Sist brukt da Vegard Myhr ble døpt i 1990. Dåpskjolen eies av Torill og Nils Myhr.
Foto: Torill og Nils Myhr*

Tabell 1: Eli Nilsdtr. Målsjøås sine barn og fadderbarn som trolig er døpt i samme dåpskjole (hun ble enke i 1908):

Født / døpt	Barnets navn	Foreldre
25.01.1898/20.03.1898	Ingebrigt	G.br Klaus Ingebrigtsen Grindstad og hustru Eli
28.02.1899/09.04.1899	Hansine	Husm. Martin Johansen og hustru Mine Olsdtr.
27.09.1900/12.10.1900	Reidar	G.br Klaus Ingebrigtsen Grindstad og hustru Eli
04.11.1900/24.02.1901	Karen	Maskinist Ingebrigt P. Næss og hustru Beret Larsdtr.
17.11.1901/29.12.1901	Randi	G.br. Ivar G. Okstad og pike Oline Ingebrigtsdtr. Grendstad (Tiller)
24.01.1902/28.03.1903	Johan	Pike Brynhildsdtr. Aftret og ungar Ingebrigt Nilsen Målsjøås
15.02.1907/07.04.1907	Nils	G.br Klaus Ingebrigtsen Grindstad og hustru Eli
20.03.1909/30.05.1909	Simon	Forpakter Ivar Thomasen Tanemsmo og hustru Ingeborg Johannesdtr.
06.06.1909/18.07.1909	Ole	Sagmester Peder Nilsen Målsjøås og hustru Karen Larsdtr. (Lettingvoll)
21.01.1911/12.03.1911	Marit Sofie	Dagarb. Lars Nilsen Voldmo og hustru Kari Olsdtr.
14.03.1919/29.05.1919	Inger*	Smed Bernhard Berg og hustru Anna f. Engum
04.09.1925/13.12.1925	Gerd Kristine*	Skogsarb. Peter Johansen Nettet og tj.pike Kristine f. Nygård
22.09.1926/14.11.1926	Emil Theodor	Sjåfør Henrik Presthus og hjemmевærende datter Johanne Nervik

* Reidar K. Grendstad var fadder

Dåpskjole og dåpslue fra Husby. Foto: Astrid Grendstad

En liten sløyfe knyttes midt på luen foran, oppe på hodet. Dåpskjolen har ikke underskjørt. Mange barn, barnebarn og oldebarn er døpt i kjolen.

Dåpskjolen i Stavlund

På gården Stavlund, har de en dåpskjole med en spesiell historie.

Kjolen ble sydd til Torbjørn Lium sin dåp 10. april i 1955 og er omsydd av konfirmasjonsskjolen til Torbjørns mor, Ingrid Lium, født Wæge (1929–2007). Hun var født og oppvokst i Surnadal. Det var Else Johanne Devle (1911–2002) som sydde både dåpskjolen og lua. Den er sydd av samme stoffet som konfirmasjonsskjolen til Torbjørns tante, Ingeborg Lium, gift Engelsåstrø. Stoffet i kjolen er av fallskjermstilke. Det er litt usikkert hvor fallskjermen kom ifra, da det er få tidsvitner igjen. Men det er to alternativer:

Under krigen ble et fly av typen Spitfire skutt ned over Nordmarka i Surnadal. Piloten, skotten Alastair Gunn, var ute på oppdrag for å fotografere krigsskipet Tirpitz som befant seg i Trondheimsfjorden i mars 1942, men flyet hans ble skutt ned av tyske Luftwaffe-piloter. Gunn hoppet ut i fallskjerm og overlevde styrten, men ble etter hvert tatt til fange av tyskerne og senere henrettet i polsk konsentrasjonsleir. Hvor det ble av fallskjermen, er usikkert, men historien forteller at den lever videre i skjorteform og andre beklæringer blant barn og voksne i området der hendelsen skjedde.

Et tysk Messerschmitt-fly gikk ned ved Damtjønnå i Surnadal 02.12.41. Det var en fryktelig snøstorm og flyet gikk tomt for drivstoff på vei tilbake til Ørlandet. Piloten hoppet ut i fallskjerm og kom seg ned til folk.

Sikkert er det at en av disse fallskjermene ble til en vakker konfirmasjonsskjole, senere omsydd til et praktstykke av en dåpskjole som mange barn er båret til dåpen i.

*Dåpskjole m/lue fra Stavlund.
Foto: Greta Skjenald*

*Dåpsbarnet Olav Lium, Torbjørns yngre bror, og mor Ingrid.
Foto eies av Torbjørn Lium.*

Dette er del 1 av en artikkel om dåpskjoler

Kilder: Trollheimsporten 30.06.18

Av Greta Skjenald

Møbler fra Bjørklimarka i daglig bruk

I årsskriftet for 2019 var det en reportasje om snekkerverkstedet i Bjørklimarka, bygningen som nå er en del av bygdemuseet på Teigen.

Verkstedet ble i sin tid drevet av Ole Olsen Bjørklimark (1863–1955). Han var også kjent under navnet «Markin». Hans barnebarn, Marit Bjørklimark Grande, hadde i årsskriftet for 2007 en artikkel om sin bestefar.

Han var møbelsnekker, og har blant annet laget brudestolene i Klæbu kirke.

Jeg er så heldig å ha arvet møbler som er laget av Ole Olsen Bjørklimark. Mine besteforeldre, Martha (1909–1994) og Anders Skjenald (1905–1992), kjøpte spisebord og stoler samt en kommode da de etablerte seg på Hyttfossen på 1930-tallet. Stolene er i dag i bruk på hytta vår i Vinjefjorden, og kommoden står sentralt plassert i stua på Finnmyra. Det må en si er god gjenbruk, møbler som har vært i bruk i nærmere hundre år!

Kommode og en av stolene jeg har arvet, og som er laget av Ole Olsen Bjørklimark på 1930-tallet. Foto: Greta Skjenald

De to brudestolene i Klæbu kirke er laget av Ole Olsen Bjørklimark i 1933. Stilen er nærmest nyrokoko, og ryggene er utformet etter forsiden på prekestolen fra 1790. Stolene er utført i oljetre, og har skinntrakk. Foto: Arnt Morten Holmli

*Ole Olsen
Bjørklimark*

Kilder:
Klæbu kirke 200 år – 1790–1990
Bilde av Bjørklimark er tatt fra årsskriftet for 2007, Ole Olsen Bjørklimark, av Marit Bjørklimark Grande

Av Rolv Dahl og Morten Smelror,
Norges geologiske undersøkelse

Klassisk kystlandskap og små mumier i Sjøbygda

Selbusjøen utgjør en viktig del av Klæbu. Selv om vi til vanlig bare ser den som en stor vannflate ved Sjøbygda, har den en spennende naturhistorie som fortjener å komme fram i lyset. I løpet av de siste 2,5 millioner år har klimaendringer ført til en rekke istider. Den siste istiden var på sitt største for ca. 20.000 år siden, og sporene etter den har satt sitt tydelige preg på Selbusjøen og har betydd mye for Trondheim og utformingen av landskapet i Trøndelag.

Strandflata ved museet

Dersom du tar turen til bygdemuseet på Teigen en tidlig vårdag, mens Selbusjøen er nedtappet, kan du gå tur på områder som vanligvis er dekket av vann. Ut fra land strekker det seg ei bred og flat «hylla» som kan følges mange steder langs hele nordsiden av Selbusjøen. Det ser ikke så pent ut, men nedtappingen avdekker en geologisk historie som er ganske spesiell. Denne «hylla» kalles gjerne en strandflate, en landform som vanligvis finnes ute ved kysten. På Hitra og Frøya utgjør strandflata store områder med lave holmer og store grunner, gjerne omtalt

som «støvelhav». Mange har fått med seg at fjorder er unike fordi fjorder bare dannes i områder som har vært dekket av is. Strandflatelandskapet er imidlertid like typisk norsk og unikt som fjordlandskapet. Det er dannet i et samspill mellom flere geologiske prosesser: Kysterosjon, forvitring fra sjø/hav-is, istider og nedtapping i tider før isen la sitt lokk over landet. Strandflata finner vi langs store deler av norskekysten fra Rogaland til Nordkapp, men den er ikke så vanlig å finne i innsjøer. Selbusjøens strandflate er godt synlig flere steder langs nordsida av Selbusjøen, men mange steder har løsmasser og skred dekket den og gjort den mindre tydelig enn ved Teigen.

Selbufjorden?

Selbusjøen har altså et karakteristisk strandflatelandskap. Samtidig har selve sjøen noen spesielle trekk som gjør at den minner om en fjord. De vestlige og østlige delene av Selbusjøen strekker seg fra sørvest mot nordøst, akkurat som hovedretningen på Trondheimsfjorden. Dette landskapstrekket kan være en nedarvet del av det såkalte Møre-Trøndelag Forkastningskompleks, et system av 400 millioner år

Strandflata ved Teigen

gamle sprekker og bruddsoner som berggrunnen er forskjøvet langs. Dette landskapstrekket er såpass spesielt for Trøndelag at det er valgt som grunnlinjer i Trøndelag Fylkeskommunes logo.

Den avlange formen på Selbusjøen viser at en bre har gravd ut og utvidet et elveløp som gikk i dette området før istidene. Et typisk trekk er at isbreen har gravd ganske dypt i fjellet, slik at sjøen tidvis har ganske store vanddybder. Noen av de områdene som sikkert var enda dypere, har blitt dekket med sand og grus som har blitt transportert ut fra elver og bekker og inn i sjøen. Men selv i dag finner vi dybder på over 200 meter i Selbusjøen. Ved Brøttem demmes sjøen opp av et stort elvedelta, som kan ha blitt bygd opp av sand og grus foran en brearm som lå i det som i dag er Selbusjøen. Deltaet ble avsatt for ca. 12.000 år siden. På standflata ved Teigen finner vi også skuringsstriper, som viser hvilken vei isbreen som dekket det som ble til Selbusjøen har gått. Stripene er dannet av stein som har ligget i bunnen av isbreen, og som har skrappt landoverflaten som et sandpapir.

Den gang isbreene lå tungt over landet, var vekten av isen så stor at den presset en «bulk» i jordskorpa, omtrent som når du sitter på en ball. Etter hvert som isen tinte vekk, begynte «bulken» å rette seg ut, men det gikk sakte. Derfor flommet havvannet inn over de nedpressede områdene, som senere steg igjen og ble til tørt land. Geologene snakker om en marin grense, som er det høyeste nivå havet har hatt på et sted etter at det ble fritt for is ved slutten av siste istid.

Den naturlige overflata på Selbusjøen ligger normalt ca. 15 meter under den marine grensa i dette området. Derfor er det naturlig å tenke seg at Selbusjøen faktisk kan ha vært en fjord like etter siste istid. For noen år siden skal det ha blitt funnet skjelett av en polartorsk på bunnen av Selbusjøen, men funnet er ikke bekreftet. Det er også funnet fossiler av marint planteplankton, leire og kalkholdige boller i Selbu, noe som tyder på at det har gått saltvann helt innerst i Selbusjøen. Samtidig vet vi at det varme klimaet da vannet sto på sitt høyeste, gjorde at enorme mengder is fra store fjellområder i Meråker, Selbu og Tydal smeltet og førte til at store mengder ferskvann kom inn i Selbusjøen. Den store mengden av smeltvann fra elvene gjorde at Selbusjøen kanskje tidvis ble mer av en brakkvanns-sjø enn en fjord. Kanskje kan forholdene den gang ligne litt på de man finner i brakkvannssjøen Botn i Indre Fosen.

Etter hvert som landet steg og områdene rundt Selbusjøen ble tørt land, skjedde det ting som fikk avgjørende betydning for Trøndelag. Før istidene gikk

elva fra Selbu og Tydal via det som skulle bli Selbusjøen, videre ut i Kaldvelldalen og deretter i Gaula. Etter siste istid fant imidlertid elva nytt løp igjennom Trongfossen og ble til dagens Nidelva. Hva som hadde skjedd med utviklingen av Trondheim dersom elva fra Selbusjøen hadde forblitt en sideelv til Gaula, kan vi bare spekulere på.

På jakt etter små mumier og rester fra Juraparken

Når sjøen er nedtappet, kan man flere steder langs sjøen gå på leting etter marleiker, boller eller avlange stykker av sammenkittet, kalkholdig leire og silt. Blant fagfolk er marleiker kjent som «mumie-konkreksjoner» fordi mange av dem dannes rundt råtnende rester av dyr og planter, med påvekst av mineralkorn i alle retninger. Nesten som en innpakket mumie, der alle deler av kroppen er nøye dekket til med lag på lag av stoff. Ulike vannstrømmer og bølger, varierende tilførsel av sedimenter og den kjemiske sammensetningen av mineralkornene og vannet i sedimentene, er med på å gi marleikene forskjellig størrelse og form. Ved Vikvarvet, Fuglem og Amdal i Selbu er det funnet omarbeidete fossile pollen og sporer fra planter som levde den gang dinosaurene vandret omkring på jorda i leire og i marleiker. Slike marleiker er også funnet langs stranda ved Teigen, men disse er foreløpig ikke analysert. Trolig vil vi også finne slike eksotiske innslag i den marine leira og marleiker langs strendene av Selbusjøen i Klæbu. En vårlig strandpromenade ved Teigen kan med andre ord by på både fjordlandskap og fossiler!

Marleiker fra Selbusjøens strender, med spor etter liv fra dinosaurenes tid.

Av Eivind Unsmo

Registreringer av skålgroper på Tanem

Da Tanem oppvekstsenter ble bygd, ble det etablert en scene ved uteplassen. Grove steiner ble hentet fra grustaket bak idrettshallen, og disse ble lagt opp i halvsirkler i gress-skråningen. Dette «klasserommet» i friluft er siden blitt benyttet i undervisning og frilek for barnehagen og skolen. Allerede tidlig ble det oppdaget at en av steinene hadde ti groper på oversiden, uten at opphavet til disse ble avklart. Mistankene gikk likevel i retning av at disse var menneskeskapt. I september i år kom en delegasjon med arkeologer fra NTNU Vitenskapsmuseet på befarings for å se nærmere på dette. De ble svært begeistret, for i tillegg til denne steinen, viste det seg at også tre av de andre

steinene bar preg av bergkunst, om enn i mer beskjeden grad. Grodene på steinen ble anslått til å være fra tiden mellom bronsealder og jernalder. Dermed ble disse hogd ut for 2000–3000 år siden.

Etter befaringsen på Tanem oppvekstsenter gikk turen til Brannåsen, en km lenger øst. Her ble det i august oppdaget noen skåler som var hugd ut i en vertikal bergknaus. To av skålene er tydelige, mens to er litt mer diffuse. Heldigvis ble ikke denne bergknausen sprengt bort da bebyggelsen kom, midt på 1980-tallet. Også disse grodene ble datert til samme tidsepoke. Dermed ble det for Klæbu sin del nå en dobling av antall kjente skålgropforekomster.

Fire godt fornøyde arkeologer fra NTNU Vitenskapsmuseet etter befaringsen på Tanem. Fra venstre: Seniorkonsulent Ragnhild Berge, førsteamanuensis ved Institutt for historiske og klassiske studier: Heidrun Stebergløkken, prosjektleder – bevaringsprogrammet for bergkunst: Lene Vestrum Kirkhus og førsteamanuensis Ole Risbøl.

Av Bjørn Rønningen

På setersti

Denne gang gikk turen innover Brøttemsmarka til Brøttemsvollen

I vår serie om seterstier i bygda har vi denne gang lagt turen til Brøttemsvollen. Tidligere har vi gått opp 4 seterstier på Nordmarka, og i 2018 tok vi turen innover Brungmarka til Grendstadvollen.

I det første årsskriftet som ble utgitt av Klæbu historielag, i 1982, får vi et godt innblikk i seterlivet på Brøttemsvollen. I artikkelen «Sommerminner fra Brøttemsetra 1928–1929» forteller setertausa Berit Hjellien om sine to somre der oppe. Her får vi en god innføring i setertausas hverdag. Hennes hovedoppgave var melking og foredling av melka. Smør, hvit- og brunost ble produsert. Det var et yrende liv med kyr og geiter, gjetergutter som flidde fjøset og hogg ved, og mye turfolk som stakk innom.

Ordinær seterdrift dreide etter hvert over til sauehold, og Claus sr. erindrer at på 1940-tallet hadde de med seg ei ku på setra for å ha melk til eget forbruk.

Det var setertausas sti innover til vollen som en gjeng turglade folk skulle gjenoppleve en dag i juli i år.

Først litt om utfordringa med kryssing av Brøttemstrømmen og veibygginga innover.

Før 1920-tallet var vannstanden i sjøen lavere enn den er i dag. Nedenfor der dagens bru er, var et greit vadested for folk og krøtter. Da gikk ferden videre langs stranda inn til utløpet av Brunga og videre innover Brungøra. Derfra ble det å ta fatt på Lekåsbakkan. Dette er antydnet med blå stipla linje på kartet.

Lekåsbakkan er lang og bratt. En pust i bakken ble innvilget

I forbindelse med bygging av Løkaune kraftverk på midten av 1920-tallet, ble det satt opp en demning der brua er i dag. Fremdeles var vadestedet nedenfor intakt. Brøttem fikk her enerett til å bruke demningen for kryssing av strømmen. Dermed var det farbart for hest, vogn og slede alle årstider.

På slutten av 1950-tallet ble en bulldoser frakta over på flåte, og rydding av vei fram mot Brunga tok til. Bru over Brunga ble bygd i 1960. Det var far til Claus sr. (Klaus Brøttem) som innså at for å drive skogen effektivt, måtte det vei til. Skikkelig fart i veibygginga ble det etter 1964. Da sto Brøttemstrømmen bru ferdig. Den gang som trebru. I 1986 kom ny bru i betong. Bygging av vei innover mot Brøttemsvollen har skjedd i etapper i perioden 1970 til 1990. God vei siste biten inn til vollen fikk vi fra 2018. Da ble

det bl.a. anlagt ei solid bru der traktorveien inn mot vollen krysser Brunga.

Traktorvei var derimot ikke tema for en turglad gjeng som en ettermiddag i juli i år sto klar for å gå i setertausas fotspor. Her skulle gamle tråkk spores med GPS, og stien dokumenteres en gang for alle. Vårt spor er tegna inn med rød stiplet linje på kartet.

Etter at brua over Brunga er krysset, starter oppstigninga i Lekåsbakkan. Her er vi innpå den gamle seterstien. Stien er tydelig oppover, men lang og bratt. Når det bratteste er unnagjort, er vi innpå veien og følger denne til Lekås. Stien forlater veien ved Lekås, og tar retning opp Liaåsen.

Her er vi inne i et lauvskogbelte, og stien er vanskelig å se, for her er det sjelden fotturister. Guider og vertskap på turen, Barbro og Claus Andreas Brøttem, har vært ute noen dager tidligere og fått ryddet og merket der vi skal gå. Vel gjennom dette partiet, åpner landskapet seg og det blir luftigere.

Skikkelig luftig blir det i et område som kalles Orestupet. Her er vi utpå kanten av et bratt stup ned mot Brunga.

I dette området er den gamle stien tydelig å se. Snart er høyeste punkt passert, og det tipper nedover, gjennom et nytt belte med lauvskog, en liten tur inn-

på veien igjen, og snart står vi nede ved elva. Inn mot vollen krysses Brunga på et vadested noen hundre meter sør for dagens bru.

GPS'en viste en tilbakelagt strekning på 4,2 km.

Takk til vertskapet, Barbro og Claus Andreas, for god guiding. Takk også til Claus sr. for alle detaljer fra gammel tid, og takk til turfølget for fin tur!

Sola titta fram da nista ble inntatt på Brøttemsvollen

Orestupet – her er det stupbratt fra stien og ned til Brunga. Selbusjøen og byggefeltet i Brøttemsåsen skimtes i bakgrunnen. Stien i forgrunnen.

Begivenheter og hendelser som har bidratt til å forme Klæbu

Formålet med denne artikkelen er å trekke fram noen skjellsettende begivenheter i Klæbus historie gjennom de siste ca 250 årene – og sette dem inn i en sammenheng. Hver enkelt begivenhet eller hendelse er viktig i seg selv, og kanskje kjent fra før av mange. Enda viktigere er imidlertid de virkningene de har hatt for ettertiden. Et slikt historisk lengdesnitt kan selvsagt ikke gå i dybden og få med alt av interesse.

Klæbu er nå en del av Trondheim kommune. Mange har i den sammenheng uttrykt et ønske om å bevare Klæbus identitet. Men hva er vår identitet? Kanskje kan en slik historisk gjennomgang kaste litt lys over det spørsmålet også?

Ny Klæbu kirke

Midt på 1780-tallet var daværende kirke i Klæbu både for liten og til nedfalls. Å bygge ny kirke var en formidabel oppgave.

På denne tida var det vanlig at det ble gitt anledning til å samle inn penger i de andre menighetene i

eget bispedømme, og i noen tilfeller fra både Trondhjems stift (stift = bispedømme) og Bergens stift. Klæbu menighet søkte Kongen i København om å få samle inn fra alle 4 bispedømmene i Sør-Norge. Både biskopen og stiftsamtmannen anbefalte søknaden. Begrunnelsen var at klæbuallmuen alltid hadde stilt opp for andre i tilsvarende situasjoner, at menigheten var liten og fattig, og at det hadde vært uår og dyrtid i flere år.

Søknaden fra Klæbu ble innvilget. Mens andre menigheter i Trondhjems stift fikk inn 5-600 Riksdaler når de skulle bygge ny kirke, fikk Klæbu inn 2100 Rdl. Kongens tillatelse ga altså mulighet til å bygge den kirka vi har i dag.

Klæbu hadde dyktige personer innen håndverk, planlegging og økonomi. Riktignok var Lars Larsen Forseth d.e. og d.y., og sogneprest J.D. Fürstenberg sentrale, men hele befolkningen løftet i flokk. Modellen til kirka som finnes på Vitenskapselskapets museum i Trondheim, vitner om dette grundige planleggingsarbeidet.

Biskop Schönheyder ga kirkeregnskapet følgende karakteristikk: «Dette Regnskab har jeg gjennomseet,

Modell av Klæbu kirke. Laget av Lars L. Forseth i 1788/89.

Klæbu kirke som den står i dag. Kirka ble innviet høsten 1790.

og finder Alt saa sparsommelig og billigen bekostet, at Huusholdningen med saa vel bygget og skjøn Kirkes fulde Opførelse, Indredning og Maling, for den Summa 2.210 Rdl. 3 Ort 1 Sk., er Berømmelse værd.»

«Opplysningstid»

Biskop Schönheyder hadde i 1795 tatt initiativ til et møte i Klæbu for å få omgangsskolen inn i mer ordnede former. På møtet ble prestegjeldet delt inn i skolekretser, det ble fastsatt anstendig lærerlønn, og det skulle utarbeides instruks for lærerne. Denne instruksjonen var ennå ikke utarbeidet i 1797, da Jacob Hersleb Darre ble utnevnt til sogneprest i Klæbu. Jacob Hersleb Darre var særdeles opptatt av opplysning og skolens betydning for samfunnet, og gjorde et solid arbeid for å få på plass denne instruksjonen for

Jacob Hersleb Darre

Lars Larsen Forsæth

Eidsvollsmennene fra Klæbu og Norges Grunnlov

omgangsskolelærerne. Instruksjonen var viktig nok, men den interessen han viste for skolen, hadde enda større betydning for lokalsamfunnet.

I 1802 opprettet han «Søndagsskole for ungdom», der det ble undervist i regning, skriving og lesing. Darre viste seg å være en god lærer. Sammen med Lars L. Forseth startet han «Skole for adskillige forsømte Børn», som ble holdt på Forset gård – et helt unikt tilbud så tidlig. Et særsyn var det også at Jacob Hersleb Darre i 1803 fikk opprettet et «Laane-Bibliotek», der bygdefolket kunne komme og låne bøker.

I «Det Kongelige Norske Vitenskabers Selskapers skrifter», nr.2-1978, konkluderte Arne Skjånes sen. slik: «Biblioteket som Darre hadde fått opprettet, var en stor seier for folkeopplysningen i hans prestegjeld og har bidratt til å skape det kulturelle nivå og miljø som var noe av bakgrunnen for at stiftsseminaret kunne legges hit noen ti-år senere».

To representanter til Eidsvoll i 1814

19. februar 1814 sendte prins Christian Fredrik, dansk stattholder i Norge, ut sitt åpne brev, der det gikk fram at «valgte, opplyste Mænd» skulle samles til riksforsamling på Eidsvoll 10. april. Valgene skulle gjennomføres som indirekte valg.

11. mars ble det holdt valg møte i Klæbu kirke for å velge to representanter fra Klæbu prestegjeld, som omfattet Klæbu og Tiller. Her ble sogneprest Jacob Hersleb Darre og bonde Lars Larsen Forseth d.y. valgt som utsendinger til valgmøtet i Søndre Trondhjems Amt. Der skulle det pekes ut tre utsendinger til Eidsvoll. Begge klæbyggene ble valgt! Den tredje var sorenskriver Anders Rambech fra Orkdal. Fra Trondhjem by ble justitiarius Andreas Rogert og kjøpmann Peter Schmidt valgt.

Forseth og Darre var personer med gode evner. Men ingen blir god alene. De sto trygt i seg selv fordi de var en del av et kulturelt miljø som hadde utviklet seg over tid. Og ved å delta i utformingen av Norges grunnlov, bragte de med seg ny kunnskap og erfaring inn i lokalsamfunnet.

Klæbu seminar

I dette miljøet vokste Hans Jørgen Darre opp, sønn av Jacob Hersleb Darre. I 1833 etterfulgte han sin far som sogneprest. Han var om mulig enda mer opptatt av skole og utdanning, og ble skildret som en mann med «usedvanlig intellektuell begavelse» og evne til å formidle.

Det var loven om allmueskolen på landet av 1827 som slo fast at det i hvert stift (bispedømme) skulle opprettes et lærerseminar. Seminarene skulle gi utdanning til de kombinerte stillingene som kirkesanger og lærer. Stortinget vedtok gjennom loven en svært omfattende reform av skolevesenet i landet. Omgangsskolen skulle gradvis avløses av fastskoler med utdannede lærere.

Da seminaret i Trondhjems stift skulle opprettes, oppstod det en større diskusjon om hvor seminaret skulle ligge, og om hvem som skulle være bestyrer. Kravene til bestyreren, var nemlig at han ikke bare måtte være sogneprest, men også i tillegg være godt skikket til å undervise som førstelærer ved seminaret.

Det som til slutt avgjorde saken, var bygdefolket i Klæbu og sognepresten Hans Jørgen Darre.

Biskop Peder Olivarius Bugge beskrev Darre slik: «Jeg kjender ingen av de yngre Prester i Trondhjems stift, som jeg baade fra Hovedets og Hjertets Side troer at kunne akte saa høit som Herr Darre.» Dessuten var åndslivet i Klæbu kjent langt ut over Klæbus grenser, og Darre selv sa det slik: «Neppe findes nogen Almue her i Stiftet, der i det Hele taget udmærker sig med et mer udvortes skikkeligt Levnet end Klæboe.»

I 1839 begynte de første elevene ved Klæbu seminar. Til oppstarten hadde Darre fått ansatt cand.theol

Seminarplassen 2020

Nicolai Ulstad som annenlærer. Det var et lykketreff. Sammen bygde de en solid pedagogisk grunnmur som Seminarets virksomhet kunne bygges på.

Seminaret var en betydelig etablering i et bygdesamfunn med knapt 800 innbyggere. Det var en stor arbeidsplass. I offentlig styre og stell gjorde personer som hadde tilknytning til seminaret, seg sterkt gjeldende. Det førte til framskritt på mange områder. Det var personer ved seminaret som for eksempel opprettet bygdas første bank i 1858. Seminaret viste seg også fram på det kulturelle området, blant annet gjennom flerstemt sang i kirka hver søndag og mange høytidsdager.

Allerede i 1840 stod øvingsskolen, Sletten skole, klar. Elevene ved seminaret skulle jo øve seg i yrket som lærer, og det måtte jo skje i klasserommet. For elevene ved Sletten skole og for Klæbu-samfunnet som helhet, måtte dette ha stor betydning. Øvingsskolelæreren, og elevene ved seminaret også, var godt skolert, og øvingsskolen ble med det en arena for kulturspredning.

1152 lærere fra store deler av landet fikk sin utdannelse ved Klæbu seminar. Klæbu ble på det viset

Sletten skole

kjent rundt i landet. Dessuten var Klæbu seminar i lang tid holdt for å være landets beste, mest på grunn av svært dyktige og engasjerte lærere. Skolehistoriker Torstein Høverstad beskrev Klæbu seminar som «et kulturelt arnested på bygda».

I 1892 ble seminaret flyttet til Levanger. Bygningene sto tomme. Hele Klæbu sørget.

Kvinner fikk ikke tillatelse til å begynne på lærerseminarene før i 1890, og ingen kvinne gikk derfor på Klæbu seminar. Seminaret skulle jo flytte, og da ville man ikke begynne med en kostbar omgjøring av lokalene, med for eksempel egne sovesaler og badestrom for kvinnene.

Det hadde imidlertid vært en lang kamp for at kvinner skulle få samme rett som menn til å begynne på seminarene. Et symbolsk våpen i kampen for denne retten, var at kvinner sendte søknad om opptak, selv om de var klar over at det var nytteløst. Klæbu seminar fikk sin første søknad fra en kvinne i 1881.

Ettårige lærerinnkurs ble en slags «overgangsordning». Lærerinnkursene var ikke direkte underlagt seminarene, men det var lærere ved seminarene som underviste ved kursene. I Klæbu ble slike kurs holdt på gården Eidstu og på gården Lysklett. (Se avisutklipp og bilder under). Kildene er ikke helt klare på om slike kurs ble holdt hvert år fram til 1892, eller om de ble holdt enkelte år.

Et 50 års minne.
Det første lærerinnkurs ved Klæbu seminar.

Fra venstre: Anne Schiefloe, Steinkjer, Tomleine Thun Thonstad, Tiller, Ingeborg Fuglem, Seiba.

Det er i år 50 år siden det første lærerinnkurs holdtes i Klæbu. Kurset hadde som lærere A. Forfang og O. Klykken. Lokaler til kurset var leiet hos gårdbruker Løvdig Lysklett. Da man i den tid var meget bange for felleskurs for begge kjønn kunde ikke kurset få lokaler på seminaret.

Ved kurset blev opptatt 9 elever som alle bestod eksamen og fikk beskjefteigelse i folkeskolen. Censorer ved eksamen var skoledirek-

tor Bonnevie, seminarbestyrer Aspa og stiftsprøst Holmboe, Byneset. Av de ni som gikk kurset lever nu fem og disse skulde møtes i disse dager. Det viste sig imidlertid at to ikke kunde møte på grunn av alderen. De tre andre besøkte igår Klæbu og vil vie dagen idag ved venners og kollegers graver. Det er spesielt de avohdte lærere Forfang og Klykens graver som skal erindres med blomster.

Adresseavisen, 1931. Kopi av artikkel i Adresseavisen eies av Marthe Grendstad.

Lærerinner frå 1881. Sofie Vinjesøren, Tomleine Thun, Randi Ringstad, Randi Stendal, Anne Scheftlo, Anne M. Langsund (?), Ingeborg Fuglem, Kristi Berg, Mette Aabøl. Fra boka: Levanger lærerskole, Klæbu seminar, 150 år.

Den nordenfjeldske Blindeskole

Den nordenfjeldske Blindeskole var blitt opprettet på Gløshaugen i Trondheim i 1886.

Økonomien ved skolen var en stor utfordring, og skolen ønsket at staten skulle overta ansvaret for drifta. Imidlertid hadde godseier Thoning Owesen på Leren gods i Strinda testamentert et stort pengebeløp til en ny blindeskole. Mens de ventet på at boet etter Thoning Owesen skulle bli gjort opp, måtte skolen søke etter rimeligere lokaler for en periode. Det fant de i Klæbu. Her sto skolelokaler og internat, lærerboliger og bestyrerbolig, samt økonombygning klar til å ta imot blindeskolen. Og ikke minst: Et vakkert parkanlegg og gode uteområder til lek og aktiviteter. Hit flyttet Blindeskolen i 1893. Samtidig ble skolen overtatt av staten og fikk navnet Klæbu offentlige Blindeskole. Først i 1912 sto den nye Dalen blindeskole klar.

Blindeskolen i Klæbu skulle fange opp blinde og svaksynte barn fra Nord-Norge og Vestlandet. Noen elever fra Østlandet gikk også i Klæbu. Det kunne

Lesetime på Klæbu blindeskole

slett ikke være lett for de blinde elevene å reise så langt hjemmefra for å gå på skole, og det var nok heller ikke med lett hjerte foreldrene sendte de av gårde. «Lov om abnormskoler» av 1881 slo imidlertid fast at det var undervisningsplikt for blinde, døve og «åndssvake» barn mellom 9 og 21 år

Ved Klæbu blindeskole ble forløperen til Norges blindeforbund, De blindes Selvhjælpsforening, stiftet i 1900. Blindeskolen i Klæbu var altså et arnested for nye tanker.

I 1940 kom deler av blindeskolen tilbake til Klæbu. Tyskerne inntok bygningene ved Dalen blindeskole, og elever og lærere måtte flyttes. Skolen ble fordelt på Klæbu og Orkdal. Den delen av virksomheten som kom til Klæbu, holdt til på Ljosheim og på gamle Sletten skole.

Klæbu Pleie- og Arbeidshjem

I 1912 ble det lagt fram ei stortingsmelding om «hjem for åndssvake». Her ble det foreslått å bygge om de ledige bygningene etter Klæbu seminar og Klæbu blindeskole til «åndssvakehjem for det nordenfjeldske Norge». De første beboerne ble tatt imot i 1917.

Tanken var at institusjonen skulle drives etter modell av den danske «åndssvakeomsorgen» som la vekt på aktivitet og arbeidsopplæring. Men intensjonen ble ikke fulgt opp. Samfunnets holdninger til «åndssvake» endret seg. At de kunne lære, og utføre noe arbeid, ble bl.a. omtalt som en «publikumsvillfarelse». Disse holdningene, samt økonomisk vanskelige tider, førte til svekkede levekår for beboerne. Legen og forfatteren Alex Brinchmann omtalte i 1938 de norske åndssvakehjemmene som «oppbevaringsanstalter».

Rundt 1950 var det økt fokus på forbedring av institusjonsomsorgen, og 60-årene ble en stor utbyggingsperiode. Klæbu pleiehjem ble utvidet med blant annet 350 internatplasser og et skolebygg. Den danske barnepsykiateren Mogens Rasmussen var

*Syttende mai i sekstiårene på Klæbu pleiehjem.
Foto: Lilly Forseth*

overlege fra 1961, og sto i spissen for mye ny praksis. «Den danske modellen» kom tilbake i ny versjon.

Omkring 1970 opplevde «Hjemmet» økte bevilgninger, og fikk et sterkere fagmiljø. I 1973 ble Vernepleieskolen opprettet, og utdannelsen av vernepleiere og hjelpevernepleiere bidro til økt faglig kvalitet. I 1978 fikk institusjonen navnet Hallsetheimen.

Tanken om å avvikle særomsorgen og institusjonene skjøt fart rundt 1980, og i 1988 vedtok Stortinget at institusjonene skulle avvikles. I 1991 ble Hallsetheimen lagt ned.

Den kraftige økningen av antall ansatte ved «Hjemmet», fikk stor betydning for Klæbu-samfunnet. Det kom folk fra fjern og nær for å arbeide ved Hallsetheimen, fagfolk av ulike kategorier, og mange ønsket å bosette seg i Klæbu.

Hyttefossen sagbruk og høvleri, og kraftutbygging

Ennå mens Klæbu seminar var en av landets aller viktigste utdanningsinstitusjoner, ble «Hyttfossen sagbruk og høvleri» etablert. Firma A.Huitfeldt & Co. sitt sagbruk ved Donnøyelvas utløp, ble flyttet til Hyttfossen. Skogen hadde helt fra 1600-tallet vært en spesielt stor ressurs for Klæbu-samfunnet.

På Hyttfossen hadde det vært industriell virksomhet helt siden 1600-tallet, både smeltehytte (kobber) og sagbruk. Det nye sagbruket ble satt i drift i 1874, og var både stort og moderne. Noen år senere ble høvleriet etablert, og et stavskjæreri med datidens mest moderne maskinelle utrustning.

Et så stort bruk trengte mye arbeidsfolk, og tiltrakk seg arbeidere fra et stort geografisk område, kanskje spesielt mange fra Gauldalen, Orkdal og Meldal. Et industrisamfunn vokste fram, med en mangfoldig foreningsvirksomhet og et sterkt samfunnsengasjement som fikk mye å bety for det politiske livet i kommunen. I 1893 opprettet foreldrene på Hyttfossen en egen skole, Hyttfossen Privatskole, og an-

Sagbruket på Hyttfossen ca år 1900

satte og lønnet en egen lærer. Skolen eksisterte i 13 år, til 1906.

Til 1913 var sagbruket i kontinuerlig drift, og arbeidsstokken besto av 80–100 mann. Fra 1913 av endret markedssituasjonen seg for trelast, mye på grunn av første verdenskrig, og bruket måtte innstille. Fra 1922 kom bruket i gang igjen, men da uten høvleri. I 1936 opphørte driften ved bruket.

Mange som kom til Hyttfossen for å søke arbeid, slo seg ned i Klæbu for godt. Et tettsted utviklet seg på Hyttfossen. Fra 1920-åra fikk anleggsarbeidet i forbindelse med kraftutbygginga i Nidelva noe av den samme virkningen for bygda. Anleggsarbeidere kom for å arbeide her, og flere ble klæbygger.

Virkninger for ettertiden – helt fram til i dag

Når jeg nå skal drøfte hvordan disse store etableringene/institusjonene har etterlatt varige spor i Klæbu-samfunnet, må det være tillatt med både litt synsing og undring. For her snakker vi ikke om noen eksakt vitenskap, eller fasitsvar.

To viktige innsatsfaktorer: Mennesker og naturressurser

Det var evnerike folk som sto bak oppføringen av Klæbu nye kirke. De utviklet et miljø som førte fram til representasjon på Eidsvoll. På grunn av dette kulturelle miljøet ble Seminaret lagt til Klæbu, som igjen la grunnlaget for at Blindeskolen kom hit. Den siste greina på denne stammen ble til Klæbu pleiehjem, som kanskje mer enn noe annet bidro til den store folketilveksten fram mot vår tid.

God tilgang på trevirke og egnet fossefall var bakgrunnen for at Hyttfossen Sagbruk ble en realitet, og at kraftutbyggingen fikk mye å bety. Gjennom det fikk Klæbu et nytt tettsted, og en sterk arbeiderkultur med politisk innflytelse framover mot vår tid. Dagens Klæbu er formet av ei lang rekke med historiske hendelser som henger nøye sammen.

Åpenhet

Alle de nevnte etableringene har ført folk til Klæbu for å gå på skole, finne arbeid eller oppleve et godt omsorgstilbud. Klæbu ble ei bygda som fikk nye im-

pulser, som igjen førte med seg nysgjerrighet overfor det som var annerledes. Klæbu ble ikke et lokalsamfunn som var seg selv nok, men lærte seg å hilse folk velkommen, lærte seg å forstå at en fremmed ikke er farlig. Klæbu har gjennom lange tider smeltet sammen mange «kulturer», nettopp fordi bygda hadde institusjoner og etableringer som bragte folk fra store deler av landet hit. Jeg kjenner flere som har uttrykt at de kom til et inkluderende lokalsamfunn da de flyttet til Klæbu.

Toleranse overfor annerledeshet

Kildene kan tyde på at den jevne mann og kvinne i Klæbu ikke syntes noe særlig om at Seminaret ble lagt til Klæbu. Mange var redd for at deres sønner skulle bli smittet av interesse for boklig lærdom. Da Seminaret ble lagt ned 53 år senere, sto almuen i Klæbu med tårer i øynene. Dette viser oss at menneskesinnet tar farge av omgang med mennesker med andre interesser.

Ved blindeskolen ble blant annet omvendt integrering praktisert, det vil si at barna til de ansatte ved skolen, gikk sammen med de blinde elevene. Og ved at blindeskolen holdt til i Klæbu i krigsårene igjen, ble en ny generasjon klæbygger kjent med blinde og svaksynte barn, og utviklet forståelse for deres livssituasjon.

Enda større innvirkning på lokalsamfunnet hadde kanskje Klæbu pleiehjem, spesielt etter at institusjonen i større grad enn før ble en integrert del av lokalsamfunnet. Ungdom fra Klæbu fikk en annen forståelse av, og tilnærming til mennesker med utviklingshemming.

Institusjonen var arbeidsplass for mange, og kontakt med utviklingshemmede var en del av hverdagen. Annerledeshet var «normalt». Holdningene preger Klæbu fortsatt, slik jeg ser det.

En keramiker i dyp konsentrasjon. Bilde fra boka Omsorg i endring av Per Ingmar Kosberg.

Som beskrevet tidligere, hadde man i Klæbu sterkt fokus på opplæring og kunnskapsformidling allerede tidlig på 1800-tallet, noe som var en medvirkende årsak til at Seminaret ble lagt til Klæbu. På grunn av Seminaret fikk Klæbu sin første fastskole tidligere enn andre bygder. Sletten skole ble bygd for å være kombinert fastskole og øvingsskole for seminaristene, og rundt 1870 hadde omgangsskolen blitt avløst av fastskoler for alle elevene i kommunen. (Klæbu og Tiller). Relativt mange klæbygger tok også utdanning ved Seminaret fordi det lå i hjembygda. Interessen og forståelsen for barns læring og skolens betydning levde nok videre i generasjonene etter at seminaret ble flyttet. Et eksempel på at tankene og kulturen ved Seminaret levde videre også utenfor Klæbu, er at Edvarda Green Ulstad (1840–1920), datter av Nicolai Ulstad, startet en «Frøbelsk barnehage» i Trondheim allerede i 1870, og drev den fram til århundreskiftet.

At Klæbu i 1936 fikk sine to staselige skolebygg, Tulluan og Lysklett, viser at skolen hadde prioritet. Og i 1963 søkte Klæbu kommune om å få være med som forsøkskommune da 9-årig skole skulle innføres.

Få kommuner har vel opplevd en så stor prosentvis økning i elevtallet som Klæbu gjennom de neste 40 åra, og mange elver har nok opplevd trangboddhet ved skolene. Samlet sett har forståelsen for skolens betydning vært stor, og levd videre inn i vår tid.

Tulluan skole

Lysklett skole

Sjøen skole ble opprettholdt som grendaskole etter at Tulluan og Lysklett var bygd.

I 1972 åpnet den første barnehagen i Klæbu, gjennom et samarbeid mellom Klæbu pleiehjem (Sør-Trøndelag fylke) og Klæbu kommune. Klæbu fikk altså barnehage en god del tidligere enn de fleste bygder, mye takket være at Klæbu pleiehjem var pådriveren.

(Se også artikkel av Møyfrid Hallset i årsskrift 2018)

Kultur

Ved Seminaret var flerstemt sang og «småsang» to viktige fag. Seminaristene skulle utdannes til de kombinerte stillingene som lærer og kirkesanger. Ved gudstjenestene i Klæbu kirke lød alltid seminaristenes flerstemte sang, og folk kom langveis fra for å høre den vakre sangen. Dette ble et kulturelt varemerke for Klæbu.

Ved Blindeskolen hadde også sang og musikk stor plass, og en av elevene der, Oskar Skaug, ble senere grunnleggeren av Trondhjems musikkskole. (Se egen artikkel av Maren Kværness Halberg i dette årsskriftet).

Sang- og musikkinteressen har vært, og er fortsatt stor i Klæbu. Et stort skolemusikkorps og mange kor kan være eksempler på en 180 år gammel arv.

Stor kulturell aktivitet generelt har kjennetegnet Klæbu gjennom hele den tidsperioden vi snakker om her. Enkelte lag og foreninger ble stiftet tidligere i Klæbu enn i mange andre bygder takket være initiativrike personer i et utviklende miljø gjennom generasjoner. At Klæbu fikk et bibliotek allerede i 1804, har nok også virket inn.

Av de 5 seminarene som ble opprettet i første halvdel av 1800-tallet, er det bare i Klæbu vi i dag

17. mai-konsert i Klæbuhallen

finner et tilnærmet komplett seminaranlegg bevart. Slik sett er Seminarplassen både et lokalt og et nasjonalt kulturminne. Dette finnes i Klæbu fordi bygningene fra seminaret ble tatt i bruk av Klæbu blindeskole og Klæbu pleiehjem.

Stor folkevekst

Utbygginga ved Klæbu pleiehjem fra 1960 var med på å drive fram en stor folkevekst i Klæbu. Folketallet er nær 4-doblet siden 1960. En økning hadde nok kommet uansett på grunn av nærheten til Trondheim, men ikke i samme grad. Men Klæbu pleiehjem hadde ikke eksistert uten Klæbu blindeskole, og før det igjen Klæbu seminar. Slik sett er den store folkeveksten et resultat av en lang kjede av historiske hendelser. Tettstedet Hyttfossen har sin rot i etableringa av sagbruket. Selv om bruket ble lagt ned, ble mange av de som arbeidet der fastboende klæbygger. Ennå i mellomkrigstida kan vi si at Klæbu hadde to sentra. Den store utvidelsen av virksomheten ved Klæbu pleiehjem bidro imidlertid til at Hesttrø (Klæbu sentrum) ble det toneangivende senteret fra etterkrigsårene.

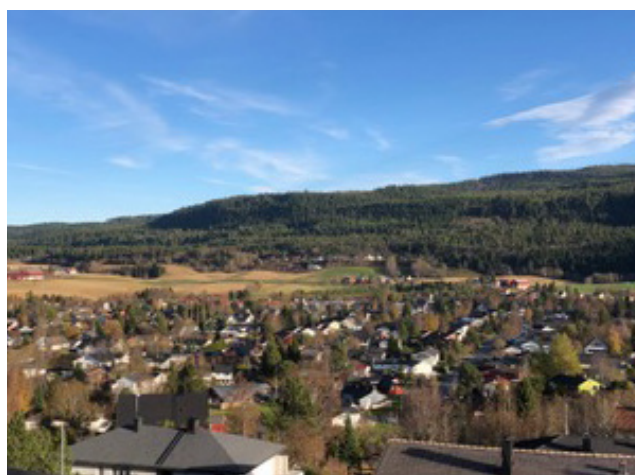

Klæbu 1953. Foto: Schroder

Et mulig spørsmål

Noen vil kanskje stille følgende spørsmål: Er det noe spesielt for Klæbu at begivenheter og hendelser gjennom historien har bidratt til å forme lokalsamfunnet? Nei, det er det selvsagt ikke. Alle samfunn formes av store og viktige hendelser som historien har båret fram.

Poenget med dette 250-årige lengdesnittet var å jakte på noen tråder som Klæbus identitet kan knyttes til.

Finnmyra/Rydland 2020

Kilder:

Birger Sivertsen: Klæbu seminar – et intellektuelt arnested på bygda.

Kristine O. Stene: Norges eneste blindeskole ... Årsskrift 2012.

Arne Skjånes sen.: Fra omgangsskole til fastskole og seminar. Årsskrift 1989

Sverre Sletvold: Trondhjems Asylselskap

Martha Grendstad: Utklipp fra Adresseavisen

Av Maren Kværness Halberg,
Anno Museum, Museene i Nord-Østerdalen

Oskar Skaug og Klæbu Blindeskole

Den første blindeskolen nordafjells lå først på Gløshaugen i Trondheim. I 1893 ble den flyttet til Klæbu hvor den var fram til den ble flyttet til Dalen i Trondheim i 1912.

Kristine Stene har fortalt om dette i Historielagets årsskrift for 2012. Blindeskolen hadde stor betydning for elevene som gikk der, men skolen gav også ringvirkninger langt utover hva den betydde for enkelt-elevne. Jeg vil trekke fram en av de tidligere elevene ved skolen for å vise noe av betydningen skolen fikk. Mannen jeg tenker på, er organist ved Vår Frue kirke og grunnlegger av, og direktør ved Trondhjems Musikskole gjennom mange år, Oskar Skaug.

Oskar Skaug ble født i Trondheim. Ved dåpen i Vår Frue kirke 11. juli 1880 fikk han navnet Oskar Edvard. Faren var fotograf og skrev seg Martin Schauv. Moren het Ragnhild Evensdatter. Familien flyttet til Nord-Østerdalen, hvor faren kom fra, og Oskars fire yngre søsken var alle født på forskjellige steder i Nord-Østerdalen. Han vokste opp i enkle kår,

men hjemmet var fylt av musikk. Familien hadde et harmonium, og som liten likte han godt å sette seg helt inn til harmoniumet når moren spilte og å lytte til tonene og akkordene.

Som barn fikk Oskar Skaug en øyesykdom og ble svaksynt. Det var meningen han skulle settes bort på legd på en gård på Tynset. Men Oskar ville ha skolegang som andre og fikk igjennom at han skulle gå på blindeskole. I 1881 hadde det også kommet en «Lov om abnormskoler» som gav undervisningsplikt også for døve, blinde og åndssvake barn. Oskar fikk plass på blindeskolen på Gløshaugen i 1890. Musikk var en del av undervisningen og elevene hadde et orkester på 12–15 mann. Her spilte Oskar klarinett og kontrabass. Det fortelles at elevene pleide å sitte ute på verandaen på Gløshaugen og spille søndag ettermiddager, og at folk kom spaserende fra byen for å høre musikken.

I 1893 flyttet blindeskolen til Klæbu. I 1892 ble Klæbu seminar flyttet til Levanger, og blindeskolen fikk plass i de gamle lokalene til seminaret. I folke-

«Tid for Te» ved Gløshaugen Blindeskole (ca. 1893). 4. rekke: P. Berg. G. Stabell. P. M. Sydnæs. O. Wisth. 3. rekke: N. Nachstad. M. Koen. A. Lie. 2. rekke: H. Sommerschild. H. Nevermann. O. Brun. 1. rekke: I. Brun. T. Moe. Trondheim byarkiv

tellinga for 1900 var det 108 personer som bodde på blindeskolen. Av dette var 70 elever. De øvrige var lærere med sine familier og andre tilknyttet skolen. Fra først av var skolen seksårig og ble avsluttet ved konfirmasjonen. Senere ble skolen utvidet med to år undervisning. Elevene hadde valget mellom håndverk og musikk. Oskar Skaug fikk opplæring i både skomakeri og musikk.

Ved blindeskolen var det slik at lærernes barn deltok i undervisningen sammen med de blinde og svaksynte. Erling Wisth, senere musikkannemelder i Adresseavisen, vokste opp på blindeskolen som sønn av en av lærerne. «Hvor meget jeg fikk, forsto jeg ikke den gang, men siden har jeg forstått det stadig bedre» har Wisth senere uttalt. Olav Gullvåg, forfatteren av «Spelet om Heilag Olav», hadde samme oppvekst ved blindeskolen som Wisth. Gullvåg har beskrevet skolen som en kulturinstitusjon og la stor vekt på det gode miljøet han vokste opp i, og på båndene han knyttet til de blinde elevene.

En av lærerne som flere av de tidligere elevene har spesielle minner om, er Johan Unger Wolff. Han ble ansatt som lærer ved blindeskolen i 1893. Wolff fikk først og fremst betydning som musikk lærer. Av

de ting Wolff huskes for, er at han skrev koralboka i punktskrift. Wolff skrev også til departementet og ba om penger til innkjøp av noter i punktskrift. Dette resulterte i et tilskudd på 1 500 kr fordelt over tre år. Det var en sterk litterær interesse blant elevene. Også her hadde Wolff en stor betydning. Sammen med et par andre lærere ved skolen trykte han det meste av Nordahl Rolfsens lesebok, samt en del andre bøker i punktskrift. Wolff leste også fremmede språk med enkelte elever.

Skolen lå nesten 18 km fra Trondheim. Den isolerte beliggenheten og de store områdene til skolen, både innendørs og utendørs, gjorde at skolen på mange måter ble et samfunn i seg selv. Lærerne var nesten alltid sammen med elevene. Men lærere og elever fikk venner også utenfor skolen. Sognepresten satte stor pris på elevene fra skolen og inviterte dem ofte til prestegården. Blindeskolen la opp til deltagelse i kirken som en del av skolegangen, og her ble elevene kjent med kirkemusikken. Fra 1894 til 1911 var Wolff organist ved Klæbu kirke. Den siste tiden Wolff var ved skolen, lot han de dyktigste musikk-elevene spille ved gudstjenesten under hans veiledning. Elevene var samfunnsengasjerte og startet diskusjonsklubben

Fra Blindeskolen i Klæbu. Barn i lek. Fotograf Erik Olsen NTNU Universitetsbiblioteket

«Fram» der forskjellige spørsmål ble tatt opp, og hvor meningsutvekslingen gikk livlig.

Livet var ikke enkelt for ungdommene etter at de var ferdige ved blindeskolen. Sammen med venner fra skoleårene i Klæbu, startet Oskar Skaug som skomaker. Deres gamle lærer og bestyrer ved blindeskolen, Peder Mikal Sydnes, gjorde hva han kunne, og anbefalte sine tidlige elever i avisen. I 1900 bodde en del tidligere elever fra blindeskolen i Trondheim. Om lørdagskveldene samlet de seg ofte hos Oskar Skaug. Selv om de selv hadde det vanskelig, snakket de om at det nok var andre som hadde det vanskeligere enn dem. De fikk en ide om å starte en hjelpeforening. De var klar over at de ikke kunne greie dette uten støttespillere og bestemte seg for å henvende seg til blindeskolen i Klæbu, der de hadde hatt en fin tid. Seks-sju ungdommer gikk, etter endt arbeidsdag den snaut to mil lange veien til Klæbu. Dagen etter hadde de innkalt til møte med formål å stifte en selvhjelpsforening. Det var Oskar Skaug som åpnet møtet og fortalte om ideen. Den ble hetende «De blindes selvhjelpsforening». Denne foreningen fikk senere navnet Nordenfjeldske Blindeforening. Oskar Skaug var også med og organiserte Norges Blindeforbund i 1909.

Skaug fikk sin første undervisning i orgelspill på blindeskolen. Da han bodde i Trondheim fra 1898, fikk han undervisning av Kristian Lindeman. Skaug ble ansatt som organist ved Strinda hovedkirke og

Ranheim kirke fra 1901, og han kunne slutte som skomaker. I 1906 fikk han bidrag fra Gregus Jacobsens legat for ungdom og en delvis friplass ved konservatoriet i Kristiania. Dette gjorde det mulig for ham å studere der. I 1908 tok han organisteksamen med utmerkelse. Noe som var typisk for Skaug, var at da han var ferdig ved konservatoriet, var han opptatt av hvordan han skulle kunne få formidlet videre all den lærdommen han hadde fått. En tanke som hadde vært hos ham lenge, begynte å ta form. Det var en musikk-skole for byen! Og i 1911 ble Trondhjems Musikskole åpnet. Selv om musikkskolen fikk noe støtte, ble den drevet for privat regning og hadde trange økonomiske kår.

I 1914 giftet Oskar Skaug seg med Sigrid Hagen. Faren til Sigrid, Karenus Hagen, var amtskolelærer i Trøndelag. Skolen var ambulerende og familien flyttet med skolen annethvert år. Dette gjorde at også Sigrid bodde noen år i Klæbu under oppveksten. Hun vokste opp i et hjem preget av sang og musikk. Sigrid fikk undervisning i sang hos flere anerkjente lærere og ved Statens sangkurs da hun gikk på lærerinnekurset ved Industriskolen i Oslo. Hun tok også organisteksamen. Sammen drev de musikkskolen fram til å bli en institusjon, og den ble etter hvert en betydelig faktor i trøndersk musikkliv.

Oskar Skaug ønsket at Trondheim skulle få en avlegger av konservatoriet i Oslo, og drev musikkskolen

Trondhjems Musikskole. Nedre Baklandet 75. Fotograf: Schröder 1939 Sverresborg Trøndelag Folkemuseum

etter de samme retningslinjer som denne institusjonen. Han fikk en del av byens musikere med på idéen, og de stilte som lærere. Kommunen bidrog indirekte ved å betale friplasser for «ubemidlede elever». Trondhjem Musikskoles første lokaler lå i Nordre Gate 6. Skolen holdt til i tre bakgårdsrom, og skolens instrumenter var et flygel, et brukt piano og det gamle harmoniumet til Skaug-familien. Skaugs gamle lærer ved blindeskolen, Wolff, sluttet ved blindeskolen i Klæbu, og ble lærer i piano-, orgelspill og harmonilære ved Skaugs musikk-skole. I 1918 kunne de flytte inn i større og bedre lokaler i Nedre Bakklandet 75.

Oskar Skaugs hovedtanke var at musikken skulle være av folket og for folket. Den pedagogiske tanken for skolen var todelte: Å skaffe de unge elevene en allsidig allmenn utdanning i musikk, og å gi de vordende musikere en grundig musikerutdanning. Skaug ville at skolen skulle gi en mer teoretisk grunnvoll enn det den private undervisningen ofte gav. Han kjempet for at undervisningen skulle føre til noe mer enn å lære «å la fingrene løpe fort over klaviaturet og å opptre i familiekretsen». Skolen fulgte kravene for organisteksamen fra Norges Organistforbund og Norske Musikk læreres Landsforbund. Skolen førte også elever fram til skolesanglærereksamen, og underviste i en rekke instrumenter.

Sigrid var alltid en viktig støttespiller for mannen sin. Hun arbeidet i alle år ved skolen som sangpedagog. Etter å ha vært konstituert et par år, ble Skaug ansatt som organist ved Vår Frue kirke i 1917. Denne stillingen hadde han til 1947. Da han ble helt blind i 1922, var det krefter som ville fjerne ham fra stillingen. Men han ble i stillingen og gjorde skeptikerne til skamme. Han blir fremdeles husket for sitt dyktige og inspirerende spill.

Av tidligere elever ved blindeskolen, som senere fikk Skaugs musikk-skole som en del av sin videre utdanning, var domorganisten i Tromsø, Helmer Telnes. Sin første musikkundervisning fikk han på blindeskolen i Klæbu, men deretter gikk han på Trondhjems Musikskole der han fikk undervisning av bl. a. Oskar Skaug og Kristian Lindeman. Telnes studerte senere ved konservatoriet i Leipzig.

Ved Blindeskolens 40-årsjubileum holdt daværende bestyrer, Ole Wisth, en tale der han snakket om hvordan enkelte av de tidligere elevene hadde fått en framskutt plass i samfunnet. Han håpet den utdan-

*Organist Oskar Skaug ved orgelet i Vår Frue kirke.
Fotograf: Schröder 1947, Sverresborg Trøndelag Folkemuseum*

nelsen skolen hadde gitt dem, hadde hatt betydning for dette. Han trakk også fram elevenes særlige begavelse og energiske arbeid. Som eksempler på disse trakk Wisth fram blant andre Oskar Skaug. Ved 40-årsjubileet delte Oskar Skaug minner fra sin tid ved blindeskolen. Skaug takket lærerne for hjertelag og forståelse de hadde vist.

Den kristne forankringen fulgte Skaug gjennom hele livet, og i den tiden han forsto at han kom til å miste synet helt, tonesatte han den sorgmilde teksten til M. B. Landstad:

*Ser jeg meg i verden om,
Tenker på de svunne dage,
Hva som gikk, og hva som kom,
Og hva ennu står tilbake –
Nei, for all den ting jeg visste,
Kan jeg ei min Jesus miste!*

Kilder:

Adresseavisen. Avisutklipp. 1975. Albretsen, Per Hjort: Trondhjems Musikskole. 1911 – 1. september – 1961. Cappelen musikkleksikon. Dagsposten. Avisutklipp. 4. oktober 194. Folketelling for Klæbu 1900. Folketelling for Trondheim 1900. Gaare, Hans: Bakgrunn for opprettelsen av en kommunal musikk-skole i Trondheim, Notat. 1982 Hauge, Yngvar: Blindeskolen i Norge. 1961 Ny Tid. Avisutklipp 28.2.1913. Nyeggen, Ola: Fotografens historie i Alvdal og Nord-Østerdalen. Opdal, Kåre: Toldkasserer A C Schults legat til opprettelse av musikalsk Lyceum, 1864. Sivertsen, Birger: Klæbu seminar. Et intellektuelt arnested på bygda 1839-1892.. 2001. Trondheimsskolen. Artikkel. 1973 Vår Frue menighetsblad 1947

Motorkjøretøy i Klæbu i 1947

Rolf Woldvik samler på mye. Blant annet har han gjemt på en bok med tittelen «Hvem eier bilen». Boka er utgitt i mai 1947 og inneholder et register over alle motorkjøretøy i Møre, Trøndelag og Nord-Norge i 1947.

Registeret viser at det i Klæbu fantes 61 motorkjøretøy. Av de 61 var 21 lastebiler, 14 motorsykler, 11 privatbiler, 7 rutebiler, 4 varebiler og 4 tilhengere.

Her er en oversikt over motorkjøretøyene i 1947, med registreringsnummer og eier:

U135	Triumph	S	Insp. Einar Hallan
U187	Zundapp	S	Baker Olav Alstad
U300	D.K.W	S	Arbeider Einar Svendsen, Teigen
U309	C. Eagle	S	Harald Fiskvik
U329	D.K.W.	S	Snekker Asbjørn Reimers. Pleiehjemmet
U431	R. Enfield	S	Sykepleier Ingar Kvitland
U469	Triumph	S	Andreas Larsen
U568	R. Enfield	S	Snekker Bjarne Aune
U600	C. Eagle	S	Gårdbr. John Østhus
U622	D.K.W.	S	Gårdbr. Sivert Tanem
U639	Indian	S	Maler Erling Haugen
U645	Montgomery	S	Arbeider Andreas Larsen
U835	Maico	S	Insp. Einar Hallan
U1220	Packard	P	Sjåfør Andreas Krokbakken
U1355	Opel	P	Overmask.Henning Brekkan
U1402	Chevrolet	P	Prost. Arne Skjånes
U1866	Chevrolet	P	Gårdbr. Klaus Brøttem
U1966	Horst	L	Gårdbr. Martin Ulseth
U1997	D.K.W.	S	Insp. Einar Hallan
U2049	Terraplaine	P	Fru Esther Huitfeldt, Moen gård
U2083	Chevrolet	P	Bileier Olav Krokum
U2159	Dodge	L	Sjåfør Alfred Stenbak
U2178	Opel	L	Kjøpm. Lars Eidstu
U2204	Chevrolet	V	Gårdbr. Johan Grindflaten
U2206	Tilhenger	T	O. Krokum
U2347	Ford	L	Handelsmann Hans Chr. Storø

U2436	Tilhenger	T	Sjåfør Peder Ramlo
U2479	Opel Blitz	L	Sjåfør Olaf Østhus
U2601	Tilhenger	T	Gårdbr. Andreas Grenstad
U2632	Ford	L	Sjåfør Johan Storø
U2639	Ford	P	Gårdbr. Ole Tellugen
U2708	Plymouth	V	Gårdbr. Olav Aune
U2810	Opel Blitz	L	Sjåfør Olav Løvseth
U2886	Opel	P	Lærer Arnt Haugum
U2943	Tilhenger	T	Gårdbruker Klaus Brøttem
U3038	Citroen	L	Mek. Ludvik Storvold
U3049	Ford	P	Handelsm.Hans Chr.Storø
U3197	Chevrolet	L	Kjøpm. Ingvald Aune
U3245	Chevrolet	L	Sjåfør Peder Ramlo
U3258	Chevrolet	L	Sjåfør Peder Ramlo
U3286	Ford	L	Peder H. Dragsten
U3294	Hupp	P	Karl Gundersen, Nordal
U3356	Reo	L	Klæbu Pleiehjem
U3402	Wanderer	L	Gårdbr. Johan Fiskvik
U3412	Mercedes Benz	L	Brøttem Sagbruk v/K. Brøttem
U3430	Chevrolet	L	Sjåfør Gustav Kjøsnes
U3566	Chevrolet	L	Sjåfør Peder Ramlo
U3726	Diamond T	L	Gårdbr. Klaus Brøttem
U3772	Peugeot	L	Brøttem Sagbruk
U3831	Chevrolet	P	H.A.Grenstad
U3974	Chevrolet	V	Handelsm. Ole Devle
U4436	Ford	V	Gunnar Ulstad
U4510	Reo	B	Bileier Olav Krokum
U4512	Volvo	B	Bileier Olav Krokum
U4523	Reo	B	Bileier Olav Krokum
U4530	International	B	Bileier Olav Krokum
U4535	Reo	B	Bileier Olav Krokum
U4554	Opel	B	Rutebileier Olav Krokum
U4561	Opel Blitz	B	Bileier Olav Krokum
U4674	Chevrolet	L	Kjøpmann Ole Moen
U4697	Federal	L	Sjåfør Ole Grav

Forklaringer på forkortelser:

P=Lastebil

B=Rutebiler

S=Motorsykkel

V=Varebil

P=Privatbil

T=Tilhenger

Antall kjøretøy pr. 31.12.2019

Rolf fikk lyst til å sammenligne antallet kjøretøyer i 1947 med antallet registrerte ved siste årsskifte, og henvendte meg derfor til Opplysningsrådet for Veitrafikken A/S. Han fikk raskt svar, og antallet var formidable 6982. Nedenfor finner du oversikten over de ulike kjøretøygruppene i 2019:

Kjøretøy i Klæbu pr. 31.12.2019:

Traktor	301
ATV	106
Beltedatorsykel	169
Busser	12
Lastebiler	72
Lett motorsykel	54
Moped	209
Motorredskaper	5
Personbiler	3370
Påhengsvogner	1933
Semitrailere	7
Slepvogner	10
Tunge motorsyklar	288
Varebiler	446

Riktignok hadde Klæbu i 1947 knapt 1400 innbyggere. Likevel sier antallet motorkjøretøy registrert i 2019 en hel del om ei samfunnsutvikling som er vanskelig å forestille seg for oss alle i dag. Tallet for personbiler taler et tydelig språk: 11 i 1947, og 3370 i 2019.

Eksempler på annonser i boken

Kilde: Hvem eier bilen, Hans G. Moes forlag 1947
Lillian Krokum

U4530 og bileieren, Olav Krokum, nummer tre fra venstre, de øvrige ukjent.

U2083 – Privatbil Chevrolet, eid av Olav Krokum, her med Margrethe Krokum, enken etter Olav.

Denne elbilen viser den enorme utviklingen innen bilteknologien fra modellene vist i bildene over og fram til i dag.

Det blir ikke smør uten fløte

Smør er beskrevet som «det beste en gard kan bære fram». I Skandinavia har smør vært viktig trolig helt siden bronsealderen. Klimaet her nord er fint for oppbevaring av smør, og sammen med rike beiteområder og tidligere liten tilgang på plantefett, ble det både praktisk og viktig å ta vare på fettene i melka i form av smør.

I 1917 ble det i ei myr på Madla ved Stavanger funnet en smørbutt av bjørk. Den var så godt bevart at det var lett å se at innholdet var smør. Funnet ble datert til eldre jernalder, som vil si 430–560 år e.kr. De gode bevaringsforhold i myra har gjort at både smør og butt er blitt grundig konservert. Smør og butt er nå plassert i en monter på Arkeologisk museum i Stavanger.

I middelalderen var smør et alminnelig næringsmiddel her til lands. Smør er nevnt både i den eldre Gulatingslova og i den nyere Landloven. Både kuleie, jordleie og landskyld ble utredet i form av smør. Det ble derfor et viktig betalingsmiddel ved varebytte og betaling av skatt.

Normalmålet for smør var en *laup*, som var en kurv til å transportere smøret i. En laup tilsvarer 18 kg, men denne vekta har variert gjennom tidene, og også mellom landsdeler.

Kumelk inneholder normalt 3,8–4,0 % fett, smør rundt 80 % fett. Regner vi litt på dette, kommer vi til at det trengs om lag 20 liter melk til 1 kg smør. Så var det jobben med å fa tak på dette fettene da. Opp gjennom tidene fantes bare én måte å gjøre dette på, nemlig «oppfløttingsmetoden». Fettet i melka forekommer som ørsmå fettkuler og er ikke oppløselig i melkas vannfase. Fettet har lavere egenvekt enn vannfasen. Hvis melka får stå i ro over tid, vil fettene sakte stige opp mot overflaten, jamfør korka som flyter på vann, og steinen som synker.

Til denne jobben ble det brukt et kar med lav høyde, men stor diameter. Da ble veien opp for melkefettet kortere, og det gikk kjappere.

Ett til tre døgn var vanlig tid. Da var mesteparten av fløten på toppen, og melkesyre bakterier, som normalt finnes i kumelk, hadde gjort fløten om til rømme. Dette karet som ble brukt, har mange navn. Melke-ringe, mjølkbonk, fløtekodl, trekolle og rømmebunk er noen av disse. Bildet under viser en mjølkbonk fra

samlinga på Klæbu bygdemuseum, Teigen. Som vi ser, er dette en litt avansert utgave. Den har avtappingsplugg for skummamelka ved bunnen.

Mjølkbonk fra samlinga på Teigen

Var mjølkbonken uten avtappingsplugg, var det vanlig å bruke ei rennefjøl. Da ble skummamelka helt ut, mens rennefjøla holdt igjen rømmen. Andre benevnelser på rennefjøl er fløytespade, melkekniv, melkeskei, mjølkevang, rennespik, rømmeflis, rømmekniv og rømmesleik.

Rennefjøl

På slutten av 1800-tallet så melkeseparatoren dagens lys. Den skulle vise seg å få stor betydning for melkeforedlingen og representerte et betydelig industrielt gjennombrudd i Sverige. I løpet av det første tiåret

av 1900-tallet var det over tjue separatorprodusenter i Stockholm. Carl Gustav de Laval (1845–1913) har fått æren for denne oppfinnelsen. Denne svenske ingeniøren er også oppfinner av dampturbinen og melkemaskinen.

Prinsippet i en separator bygger på sentrifugal-krafta: *en utoverrettet kraft som et legeme er påvirket av når det beveger seg i krum bane.*

Dess tyngre dette legemet er, desto større blir krafta. Det er dette prinsippet gullgraverne benytter når de bruker vaskepanna. Vi kjenner den også når vi kjører svinger på glatt føre med bil.

Maskinen var gjerne utført i solid støpjern og skrudd fast i en benk. Melka ble slått i en stor bolle på toppen. Under denne var et hus med mange metallameller formet som skåler i hverandre. Med hånd-sveiv ble disse lamellene, og dermed melka imellom, bragt i meget hurtig rotasjon rundt en spindel. Derav den karakteristiske duren og plinget fra separatoren. Under denne rotasjonen vil den tyngre melka trekke utover, mens den lettere fløten trekker inn mot sentrum. Ved forsiktig tapping og jevn sveiving fikk en derved skilt fløte fra melk. Sveivefarten og tappefarten bestemte fløtekoncentrasjonen.

Rundt 1920 var det om lag 125.000 separatorer i Norge. Den fantes på nesten alle gårdsbruk. Reklamen fortalte at hadde du 4 kyr, ville en separator være inn-tjent i løpet av ett år. Den var overkommelig i innkjøp, tidsbesparende, enkel å bruke, og den ga bedre utbytte enn ved oppfløtingsmetoden. Etter hvert som levering til meieri ble mer og mer vanlig, ble separatoren overflødig. På setra og på avsidesliggende bruk kunne en fremdeles høre separatorplinget.

Neste bilde er et utklipp fra avisa Gula Tidene

Gaardbrugere!

Vær forsigtig ved valg av separator. Hver eneste separator paa-staas naturligvis at være den bedste, billigste o. s. v. Prøv derfor selv førend De kjøper saa blir De ikke misfornøiet. Diabolo seperatoren sælges paa 14 dages prøve og 10 — ti aars garanti. Den skummer 120 liter i timen og koster kun kr. 60. — Rimelige avbetalingsvilkkaar. Skriv efter en Diabolo idag, finder De at den overgaar alle andre saa behold den, hvis ikke returner den uten videre.

Eneforhandler
Nils Tvedt's Maskinforretning
Stavanger.

Obs. Agenter antages. Kataloger gratis og franco.

i 1913. Her får du en Diabolo separator til kr. 60,-. Du får 14 dagers prøvetid og 10 års garanti.

Annonse Gula Tidene 1913

Annonseplakat for Alfa-Laval separator.

Artikkelforfatterens separator. Dette er en Alfa-Laval No 2, 1920-modell. Velfungerende og forberedt for reimdrift. Kapasitet: 110 liter i timen.

100 år med surfôr

Silo som ensileringsmetode for gras, bidro til å endre landbruket på mange måter. Det var i USA patentet ble utviklet og ble registrert for 100 år siden. I Norge ble silo benyttet i mellomkrigsårene, men ble først vanlig etter andre verdenskrig, rundt 1950. I Trøndelag og Klæbu ble silo vanlig utover 1950-tallet. En teknologisk utvikling av redskap og hjelpemidler i håndtering av gras og den ferdige siloen, skjedde raskt. Siloen satte spor i kvalitet og kvantitet på produkter som melk og kjøtt. Videre endret silo arkitektur på driftsbygninger, og selve kulturlandskapet. Det var også negative sider, som ulykker og forurensing.

Historien om da siloen kom til Norge

Det var i mellomkrigsårene gårdsbruk i Norge tok i bruk silo ved hjelp av tilsetning av kjemikalier. Før 1920 var det bare naturlig gjæringsprosess i det lagrete graset, på samme måte som en i dag har rundballer. Det var altså anaerob gjæring, uten tilførsel av oksygen. Dette ble benyttet for vekster som en ønsket å ta vare på. Det fantes siloer bygget av stein ute, der en la opp graset på en spesiell måte for å skape denne naturlige gjæringsprosessen. Det ble til og med forsøkt å ensilere potetgraset, uten særlig hell. Denne type ensilering førte til mye skre og ubrukelig dyrefor. Derfor ble det forsket på tilsetningsstoffer av ulike slag. Både diverse salter og syrer ble prøvd ut.

I Stortingsmelding nr. 71 fra 1953, som handlet om landbruket, omtales ensilering og silo for første gang. I et underkapittel «*Ensilering av gras*», kan en lese følgende:

«Ensilering av gras er betraktelig utbredt i Norge, men står likevel tilbake i omfang av det en mener det er muligheter for. I denne forbindelse er det meget viktig å få bondene til å ta i bruk de viktige metoder ved ensilering av gras samt lære de bruken av de tekniske hjelpemidlene som en har til disposisjon, og betydning av høvelige silotyper.»

For å rekke et størst antall bønder vil demonstrasjonene bli fordelt over hele landet, idet en tilsikter å oppnå en fordobling av kvantumet av ensilert gras som tilfreds-

stiller kravene som meieribruket stiller til ensilage til melkeproduksjonen»

Komiteen som la fram Stortingsmeldingen i 1953, hadde da tanker om forskjeller i landbruket mellom småbruk og større gårdsbruk. De var bekymret for at forskjellene ville øke, og fremmet et forslag som skulle følge den kommende tilskuddsordningen i 1955: «*Mer eller mindre sosial karakter, der subsidiene skal virke utelukkende eller sterkere for visse grupper av jordbrukere enn andre*». Dette fulgte landbruksminister Rasmus Nordbø i 1955 opp med å tale om småbrukere og bønder, og om sin engstelse for økte forskjeller.

Det kom også tiltak for å øke bruken av surfôr, i forhold til lokale klimafaktorer. Areal som var naturlig for grasproduksjon, skulle benyttes til dette.

De lokale klimatiske forholdene påvirket ensilering av gras, og en pekte i 1955 på at høy var mer risikabelt for tap, enn ved ensilering. Silo var derfor en god metode for å berge mer av avlingen.

Surfôr i Klæbu og Trøndelag

Kåre Haugen forteller at han bygde tresilo i 1950. Andre som var tidlig ute med silo, var Lysklett og Aune. Lia hadde tresiloer inne i driftsbygningen. De andre hadde betongsilo på utsiden av driftsbygningen. Enkelte hadde silo som var bygget av betongstein. På 1970-tallet ble det bygget en plansilo på Midtre Tulluan og Nedre Forseth. Var det år med gode avlinger, ble det forsøkt å legge disse i utesiloer på bakken. Da la en graset på plast, og dekket det med plast. Det var viktig at det ikke kom luft til for å lage forhold for riktig gjæringsprosess (ensilering). Det ble lagt jord rundt platen, og halm med press over platen. Utesiloer førte ofte til en del skre, altså surfôr som ikke kunne benyttes som dyrefôr.

Småbruka ble hengende igjen, og flere og flere måtte ha en inntekt utenfor bruket for å skaffe nok til husholdet (se artikkel av Kåre Haugen i årsskrift for 2018).

Støtte og tilskudd til å bygge siloer og kjøpe redskapene som var nødvendig, var det ikke, forteller Kåre Haugen. Penger kunne en låne hos Hypotekbanken, Bøndenes Bank i Trondheim og Klæbu spare-

Slått med fôr høster i juni 1950, antatt fotografert i Trondheim. Traktoren er en John Deere fra 1940–1950. Foto: Schröder. Eier: Sverresborg Folkemuseum (Inventarnr. FTTF. SCH. K. 018164.01-02).

bank. Selv om en ønsket å bruke Klæbu sparebank på 1950-tallet, var det et stort problem, banken hadde bare åpent 2 dager i uka i det gamle kommunelokalet ved Prestegården (nå restaurert). Det var derfor langt enklere å ta bussen inn til Trondheim for å snakke med bøndenes egen bank, som mange klæbygg hadde aksjer i.

Ove Lysklett var en av dem som fikk lån i Klæbu sparebank til bygging av silo. Han forteller om en bank som tidlig valgte å støtte investeringer i landbruket, da det stod for nyskaping, vekst og utvikling. Noen offentlig finansiering eller tilskuddsordning fantes ikke før på 1970-tallet. På 1950-tallet var det i samfunnet en sterk tro på utvikling og framtiden.

Lysklett opplevde positive erfaringer med å ta i bruk ensilering av gras i silo som metode. En høstet da graset ferskt, og like før blomstring. Da er næringsmengden i graset på det høyeste, særlig omkring tiden like før blomsterakset kommer fram av dekkbladene på grasstråene. Dette var viktig når det gjelder ensilering av gras til surfôr. Næringsstoffene er igjen viktige for melkeproduksjonen og kvaliteten på melka. Det ble tatt prøver av surfôret, og næringsinnholdet ble undersøkt. Resultatet ble tatt i bruk når fôrplanen ble laget. Denne ble laget i samarbeid med kontrollassistentene. Ut fra hver ku sin melkemengde ble dietten bestemt, ikke minst mengden kraftfôr, høy og surfôr. Lysklett fikk oppleve at avdrått (melkeproduksjon) endret seg etter hvert som de tok surfôr i bruk som mat til storfe. Dagens melkeku som melker ca. 8000 kg. pr. år, har behov for mye kraftfôr som igjen er av god kvalitet for å produsere næringsrik melk. Det er mye god økonomi i denne kunnskapen med

å kjenne til kvaliteten på surfôret og mengden kua trenger for å produsere kvalitetsmelk. Slik var det ikke på 1950-tallet da kraftfôret ikke inneholdt nok proteiner, men mest karbohydrater. Dette gikk utover prosenten melkefett og næringsinnhold i melka. Det ble lavere innhold av fettløselige vitaminer. Dette har heldigvis endret seg i 2020, poengterer Ove Lysklett, og snakker mye om det han brenner for: Å ta i bruk den fantastiske råvaren som melk utgjør i kostholdet vårt igjen. Vi trenger fett og næringsstoffene i melka, og det har mye å si for avsetningen for den melka vi produserer, at vi også bruker den i vårt kosthold.

Driftsbygningene som en ser i Klæbu, som ligner hverandre, er alle bygd før andre verdenskrig. De var ikke beregnet for siloer, og derfor ser en betongsiloer på utsiden av driftsbygningene.

Økte krav fra meieriet om god melkekvalitet, førte til strengere krav når det gjaldt kvaliteten på surfôret. Kåre Haugen kommenterer at vi i 2020 kan ha blitt for renslige. Det er i dag rutine på de fleste gårder med melkeproduksjon å sende inn prøve av surfôret for å undersøke kvaliteten.

Utviklinga i Klæbu og Trøndelag med antall melkekyr, avdrått og surfôr

I 1942 var det 231 melkekyr i Klæbu, fordelt på 25 bruk som produserte melk. Dette var før surfôr ble tatt i bruk hos alle melkeprodusenter. Avdråttet var da 2392 kg pr. år. Anders Braa hadde årets beste ku, Marry, som i 1942 ga 3911 kg melk, med 4,35% fett, eller 170,1 kg melkefett. Lars nevner at hver ku sin

mage har begrensning i hvor mye tørrstoff den kan for-
døye. Derfor er avl og forskning viktig for kuas ve og
vel som melkeproduserende dyr.

Antall melkekyr har blitt kraftig redusert etter
1969. Det er dreining etter 1999 med færre melke-
kyr, mens andelen ammekyr øker. Dette får følger for
hele landets selvforsyningsgrad og beredskap. Melk
er råstoff i en rekke meieriprodukter. Reduksjon
i antall gårdsbruk som produserer melk, fører til at
jordbruket igjen endres, og at dyrking av korn øker.
Det skaper store areal av monokultur, som igjen bi-
drar til et redusert artsmangfold.

*Tabell I. Melkekyr i alt i Klæbu (kommune nr. 1662)
i perioden 1942–2019. (Ammekyr er en del av totalen
for årene fra 1999.) Kilde: SSB, Statistisk sentralbyrå, og
Adresseavisen 1942.*

	Kyr i alt	Melkekyr
1942	231	
1969	403	
1979	372	
1989	354	
1999	381	350
2010	214	175
2019*	184	

* Antall melkekyr for 2019 foreligger ikke i mai 2020,
kilde SSB.

Årsberetninga for Trøndermeieriet A/L i 1980 for-
teller at Klæbu hadde 12 melkeprodusenter som var
medlem av meierikontrollen, noe ikke alle var. Midtre
Tulluan produserte allerede da i snitt 7266 kg melk
pr. ku i besetningen. Det var en bekreftelse på godt
avlsarbeid, og god utvikling av bedre fôr for melkekyr.
Lars Braa kommenterer at dette også skyldes utseende,
og avl på NRF-kua. I 1942 var kyrne små i størrelse
sammenlignet med NRF-kua i 2020. Det må ei stor
ku til for å bære et jur som leverer 10 000 kg. melk
i året. Kyr som melket over 7200 kg (gjennomsnitt
i Norge), var det på Prestegården, Mettigården og
Langland (Målsjøgrenda). Kyrne Silva og Tunga på
Prestegården melket henholdsvis 9343 kg og 9249 kg
i 1980. På Mettigården melket Lina 9639 kg, Tulla
9329 kg og Sodoma 8426 kg. For 40 år siden var
dette meget gode melkekyr, og slik lå bøndene Klæbu
fremst som melkeprodusenter. Lars kommenterer at
han håper flere melkeprodusenter velger å holde på i
framtiden i Klæbu.

På 50 år har reduksjonen i antall melkekyr i
Trøndelag vært på 27545. Mens antallet ammekyr
har økt fra 5815 i 1999 til 11090 i 2010. I 2019 var
det 16416 ammekyr i Trøndelag, det er en økning
på 5326 på 9 år. Tabell II viser at ammekyr ble mer
vanlig utover 1990-tallet i Trøndelagsfylkene. Den
samme utviklinga har vi hatt i Klæbu også.

Klæbu lå foran i utviklinga med høyere avdrått
allerede i 1942, noe kua Marry bekrefter. Bygda

*Ludvig Forseth med høysvans bak på traktoren, en Volvo Boxer 350, kjører inn høy på låven på Nordre Ulset (Lia) på
1960-tallet. Silosvansen som var lik høysvansen, men manglet hydraulikkstyrt toppgrep, kom på markedet i 1960 for
å kjøre gras sammen ved siloene. (Lia anskaffet silosvans i 1960). Foto: Lilly Forseth. Originalfoto eies av Lilly Forseth.*

leverte kvalitetsmelk i et stort kvantum, som førte til at Lars Braa ble valgt inn i styret for Trøndermeieriet A/L i 1978. Han ble i 1980 valgt som styreleder for organisasjonen. I tråd med landbruksminister Nordbø sin bekymring i 1955 om økte forskjeller mellom småbrukere og bønder, kjempet Lars Braa for at melkeprodusentene i Trøndelag skulle ha like forutsetninger. Noe som i praksis betydde at en melkeprodusent ved kysten av Agdenes, skulle få den samme betalinga pr. kg. produsert melk, som melkebonden på Strinda. Dette fikk ikke Lars gjennomslag for. Forslaget fra Braa var så innovativt at hele styret måtte gå av. Dette er i korte trekk den såkalte «Tine-saken». Det nye styret som ble valgt da TINE ble etablert, gjennomførte Braa sitt forslag. Da ble Ole Haugum sen. valgt inn i styret fra Klæbu.

Mengden surfôr er redusert, mens bruken av rundball har økt. I de siste årene har igjen enkelte gårdbrukere tatt i bruk siloer for å produsere surfôr. Dette skyldes bl. annet agronomi, og de store miljøkonsekvensene rundballeplasten fører med seg. I tillegg blåser ofte rundballeplasten utover i landskapet om den ikke sikres nok av hver enkelt gårdbruker. Agronomi som negativ faktor er antall ganger en kjører over enga med tungt landbruksutstyr, som igjen fører med seg et økt marktrykk og dermed negative forhold for en god agronomi. Det handler altså om måten dyrkajorda blir tatt vare på. En må kjøre flere ganger med tungt utstyr på enga når en bruker rundballer som fôr til husdyra, og det presser jorda sammen.

Ensilering av gras som surfôr i Klæbu og Trøndelag, historisk

Ludvig Forseth forteller om da kontrollassistentene reiste rundt i bygda for å kontrollere melkekvalitet og

avdrått hos kyrne. De var utdannet i landbruket, og hadde kunnskap. De deltok på kurs, demonstrasjoner og møter og fikk på denne måten god kjennskap til blant annet nye redskaper, metoder og annet som igjen skapte endring.

Ole Svaan begynte som kontrollassistent i 1947. Gudmund Røstum og Odd Buan var i yrket på 1950-tallet etter at Ole Svaan sluttet. Ole Gundersen var i en kort periode kontrollassistent først på 1960-tallet. Kåre Haugen var ansatt i samme yrke i 1962 og 1963 etter avtjent verneplikt. De var alle delaktig i arbeidet med å ta i bruk silo for å bedre avdrått til melkekyrner.

Aviser, tidsskrift og radio var viktige kanaler for å nå ut til gårdbrukerne med informasjon. En av de tidligste artiklene som berører dette, er publisert i Arbeidets Rett 18. juli i 1938, skrevet av Eiliv Skogstad Aamo. Han skriver: «*Ensilering – enten ved selvgjøring eller tilsetning av syrer er brukt en del, men da bør grasets høstes før blomstring*».

På Lysklett ble det først bygget en silo av betongstein i 1953/1954, den er i 2020 for lengst revet. Den ble avløst av en silo bygget av kreosotimpregnert tre i 1973/1974. Først på 1980-tallet ble det bygget nye betongsiloer. Martin Selli og Bjarne Paulsen kjøpte en blåse sammen for å fylle siloene. Dette var rundt 1955, og de to dro da rundt på gårdene nord i Klæbu. De brukte bare noen dager på å fylle siloene på Lysklett. Da tresiloene kom på Lysklett, brukte de å heise gras opp, og hadde en tippesjakt som fylte siloene med gras. Graset ble kjørt sammen med en silosvans, fram til først på 1970-tallet, da fôrhøstere med avlesservogn ble vanlig. En kjørte da avlesservogna bort til et siloband, som fylte siloene med gras. En måtte fortsatt ha arbeidere nede i siloene for å legge/kaste graset utover, men behovet for sesonghjelp ble da litt lavere.

Tabell II. Melkekyr i alt i Trøndelag i perioden 1969–2019. (Ammekyr er en del av totalen for årene fra 1999.)
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

	Kyr i alt			Melkekyr i alt		
	Trøndelag	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Trøndelag	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag
1969	73360	37950	35410	73360		
1979	70936	35670	35266	70936		
1989	68274	33884	34390	68274		
1999	72100	33927	38173	66285	31614	34671
2010	62342	27903	34439	51252	23652	27600
2019*	62231	0	0	45815	0	0

* Antall melkekyr for 2019 foreligger ikke i mai 2020 for hver del av fylket, kilde SSB.

Hypotekbanken

Norges Hypotekbank (Kongeriget Norges Hypotekbank) var en norsk statlig bank opprettet i 1851. Formålet var å avhjelpe næringene, først og fremst jordbruket, gjennom å gi langsiktige, billige lån mot pant i fast eiendom. Banken gikk inn i Statens Landbruksbank i 1965.

Kilde: Wikipedia

Kjemikalier som tilsetningsstoff

A.I.V.-væske var ublandet maursyre. Ove Lysklett forteller at de selv måtte blande denne med vann til riktig styrke (pH). Slik var det i mange år, inntil det ble ferdigblandet maursyre å få kjøpt. Å blande selv var ikke en ufarlig jobb, og bønder kunne få syreskader både på hud og øyne. De blandet ut konsentrert maursyre helt til dispensere på fôrhøstere kom først på 1970-tallet.

Myosil ga best resultat, og var en erstatning under andre verdenskrig. Da ble maursyre benyttet i forbindelse med krigen og var ikke å få på markedet. Det forenklet silolegging mye, og reduserte både risiko for arbeidsulykker med syre og ga et bedre surfôr da ensileringsprosessen ble bedre.

For gårdbrukere som ikke hadde dispenser for maursyre på fôrhøstere, var det vanlig å bruke kofasalt i stedet. Dette ble kastet lagvis utover graset i siloene. Kofasalt var på markedet i tiden rundt 1980. Det var helst småbrukere og produsenter som brukte surfôr i mindre grad, som benyttet seg av kofasalt. Bruk av kofasalt førte til mindre behov for teknisk utstyr.

Ulykker og forurensing ved bruk av silo

Gjæringsprosessen startet umiddelbart når graset var lagt i siloen. Etter at middagspausen var unnagjort, hendte det ved høy nok utetemperatur at det hadde dannet seg gass i siloen. En klar og luktfri gass dannet

seg først, og det hendte ulykker ved at en uforsiktig hadde gått ned i siloen for å utføre arbeid, og døden inntraff umiddelbart. Det var derfor ikke et ufarlig arbeid. Ikke bare arbeidsfolk og gårdbrukeren selv kunne bli skadet av gassen, men stod det husdyr like ved siloen, kunne de også rammes av gassen, og dø. Derfor var rutinen at ingen gikk ned i siloen før en hadde kastet nytt gras ned, da det graset presset eventuell gass opp av siloen.

En tom silo førte til en annen type ulykke, og det var fall. Klæbu har to ulykker med tragisk utfall. Når siloen skulle hentes ut og opp, hendte også fallulykker. På enkelte gårder måtte en stå på silograbben ned i siloen, og bli med lasset opp. Arbeidstilsynet var av og til på befaring på gårdsbruk, men det var sjelden de hadde søkelys på arbeid med silo av ulike slag.

Press-safta fra siloen er svært næringsrik, naturlig nok. Denne førte i mange tiår til økt avrenning til vassdrag. Siden kom det krav om bedre og sikrere håndtering av press-safta. Det ble da vanlig å tilsette den i gjødsla, for så å bli spredd ut på åkeren igjen. På Lysklett har de egen kum hvor press-safta lagres. Der bruker de å spre den ut på åkeren igjen som gjødsel.

A.I.V.-metoden

Arbeidets Rett trykte 5. april i 1932 en artikkel om A. I. V.-metoden, skrevet av konsulent R. D. Tønneson, som var medlem i styret for Norsk Fôrkonservering. Metoden var utviklet i Sverige. Tønneson beskriver der metoden slik: *«Metoden består i at helt friske fôr, f.eks. gras, hå, grønnfôr, rotvekstblader og fôrmargsblader nedlegges i siloer under jevnlig tilsetning av en syreblanding. Hvorved fôrets surhetsgrad senkes til mellom pH4 og pH3.»*

Metoden er oppkalt etter finnen A. I. Virtanen og går ut på å tilsette syre og skape anaerob gjæring, altså uten oksygen. PH må først senkes ved bruk av syre. Det vil da bli en gjærepresess uten oksygen til stede. Derfor må graset pakkes tett sammen, og silograset dekkes ned med våt sagflis eller jord.

Flyfoto øverst fra 1947, og nederst satellittfoto fra 2019 over landskapet rundt Lysklett. Området omkring gården Nordre Ulset skal være lite planert, men allikevel er forandringen i kulturlandskapet godt synlig. Det har endret seg fra mange mindre åkerstykker, til større sammenhengende areal. Foto og eier av foto: Statens kartverk.

Kilder:

Haugen, Kåre. 2018. Jordbruket i Klæbu i 1970-årene. Årsskrift for Klæbu historielag, se side 21 for artikkel.

Hjertholm, Sverre. 1956. Arbeiderbevegelsen i Vestfold. Utgitt av Vestfold fylkes Arbeiderparti. Fremtidens trykkeri, Drammen. 301 sider. Se side 257 og 258 om Rasmus Nordbø.

Stortingsforhandlinger (ib. utg.) 1953, Vol. 97. nr. 2b. (Om statsråd Rasmus Nordbø)

Trøndermeieriet A/L. 1980. Beretning for driftsåret 1980 – Trøndermeieriets 33. driftsår. 72 sider.

70-årskonfirmanter i Klæbu kirke

Første rekke fra venstre: Marie Ingeborg Storsve, Dagrunn Tømmerås, Åsta Forset, sogneprest Arne Skjånes, Martha Grendstad, Margot Hjellien, Mona Torvmark

Andre rekke fra venstre: Marta Storsve, Marit Bjørklimark, Gitta Brøttem, Hanna Villmo, Kjellrun Østhus, Kari Ulstad

Tredje rekke fra venstre: Erling Husby, Magnar Gudmund Dahl, John Peder Eggen, Eldbjørg Dagny Haugen, Oddny Margrete Stamsve, Einar Høvring, Arnold Peder Gundersen Nordal, Arvid Bostad

Fjerde rekke fra venstre: Kjell Bernt Risem, Arne Eiliv Aune, Edvin Bjørkliås, John Georg Lium, Rolf Dragsten, Ivar Tanemsmo

Ved en beklagelig feil ble det forbyttet navn på noen av 70-årskonfirmantene på bildet i fjorårets årsskrift. Riktig plassering på bildet skal være:

Første rekke fra venstre: Alma Lovise Berg, Anna Hjellien, Aina Marie Risem, Sogneprest Arne Skjånes, Ragna Elisabeth Tanemsmo, Anne Marie Holten og Marie Villmo.

Andre rekke: Ole Peder Sveen, Arne Julius Østlyng, Karl Aune, Dagfinn Bjarne Unsgård, Klaus Grendstad og Knut Dragsten.

I en ekstraordinær konfirmasjon 2. oktober ble Halvor Sellesbakk konfirmert.

Kårfolk

(Når jeg har brukt begrepet «bonden» i artikkelen, er dette i hovedsak et fellesbegrep som vil dekke ekteparet som driver gården.)

Det er vel få steder i samfunnet hvor generasjonene har bodd og jobbet så tett på hverandre som på gårdsbruk. Det har vært en århundrelang tradisjon på gårdene at slekt skal følge slekters gang, hvor den som hadde odelsretten fikk privilegiet (eventuelt lasten) med å ta over slektsgården. Med endringer i odelsloven i nyere tid, likestilles kjønnene. Nå er det eldstefødte barn som har rett til å overta. Når det skjer, vil foreldregenerasjonen gjerne bli benevnt som kårfolk.

Det har vært en rivende utvikling i velstanden i Norge i etterkrigstiden. På lik linje med resten av oss nordmenn, går gårdbrukerne nå inn i den ordinære pensjonsordningen når de er ferdige i arbeidslivet. Før velstandssamfunnet gjorde sitt inntog, var det mer private ordninger som regulerte kårene de eldre skulle få med inn i alderdommen. Bønder som var selveiere, var da gjerne av de bedre stilte i samfunnet. Bonden gav fra seg rettighetene til gården når alderen tilsa det, men fikk til gjengjeld rettigheter som skulle sikre alderdommen. Ny bruker ville som en del av arven, også få ansvar og plikter overfor tidligere brukere, og andre menneske som av ulike grunner hørte til på gården.

Det var vanlig å overføre gården mens foreldrene var i 60-årsalderen. Går vi et halvt århundre tilbake i tid, var det innehaveren av odelsretten som stod først i rekken for å overta. I det han kom i rett alder, var det forventet at han var klar for å føre slektsgården videre. Ved overdragelsen ble det normalt opprettet en kontrakt som viste hvilke plikter ungfolket hadde overfor foreldregenerasjonen. Disse innbefattet gjerne rettigheter og goder som vi nå forventer skal ytes av den offentlige eldreomsorgen. Det var et viktig gode å ha krav på kår, og kårrettighetene gjorde at det ble et reelt classeskille mellom de eldre i bygdene. Andre folk som trengte hjelp på sine eldre dager, ble gjerne sendt på legd, en ordning der belastningen ved å ta ansvar for pleietrengende ble løst ved å sende de eldre fra gård til gård. Slike opphold kunne vare et par uker

før turen gikk videre til neste gård, så en kan samtidig bare tenke seg hvilken belastning de eldre og syke ble utsatt for. Trolig var de også lite velkomne, da de utgjorde en ekstra arbeidsbyrde for bøndene.

Levekår for kårfolket

En skulle kanskje tro at det å være kårfolk var å få bo på nåde på gården. Men det var som regel slett ikke tilfelle. Som nevnt, er gårdsbruk et objekt som leveres videre fra slektsledd til slektsledd. En uskreven regel var at bonden skulle levere gården videre til neste slektsledd, og da gjerne i bedre forfatning enn da han tok over. Når gården ble overdratt, var det med forbehold om at en del vilkår fulgte med i handelen. Disse vilkårene skulle sikre kårfolket en trygg alderdom. Begrepet «kårfolk» kom av at det ble satt slike vilkår ved overdragelsen av gården.

Kårkontrakten: Denne gjorde rede for hvilke rettigheter kårfolket hadde. Her kunne kravene være svært detaljerte, dette for at kårfolket da kunne hevde sin rett. Samtidig visste ungfolket da hva de hadde å forholde seg til. De viktigste punktene omhandlet losji, mat og pleie. Her var gjerne nevnt antall kg poteter, mel, korn, kanskje en halv gris i året, fersk melk, levering av gjødsel til kjøkkenhagen, kirkeskyss osv. Ellers kunne en kuriositet som begravelsen også være nevnt. Det var ikke uvanlig å forlange en begravelse som ble betegnet som anstendig, i tråd med forventningene i bygda.

Med alle detaljer nedtegnet i en kontrakt, var det mulig for kårfolket å gå til sak om avtalene ikke ble fulgt opp. Det finnes protokoller fra forlikskommisjonene som forteller mer om dette.

Kravene i kårbrevene endret seg over tid, og gjenspeiler utviklingen ellers i samfunnet. En kan trekke fram noen kronologiske detaljer, gjennom å lage en tidslinje. Det har alltid vært krav om kost og losji, men stadig nye goder ble med på ønskelisten:

1400-tallet: ønske om øl, malt, humle og klær

1600–1650: krav til bedre sengeleie og sengeklær

1650–1675: ønske om egen jord, brensel, tilgang til hest, for, redskap, kjøkkenutstyr, mel, bedre tilsyn og oppvarming

- 1675–1700: høyere krav til klesplagg
 1700–1725: ønske om egne bygninger, lys (talg, tran som energikilde), levering av smør, ost, salt, tobakk, skog, gjødsel, lin, ull, skotøy, kirkeskyss håndpenger og offer-skillingen til kirkegangen.
 1725–1750: høy, halm, slakt
 1750–1775: brennevin, te, sukker
 1775–1800: tømmer, fisk, poteter/ potetland, frukt/ frukthage
 1800–1825: bakst, melk, grønnsaker, høns
 1825–1850: kaffe, kolonialvarer, legehjelp, medisiner

Høyt på kåret: Ellers var det tilfeller av kårfolk som «levde høyt på kåret». Det ville si at de stilte urimelig høye krav til ungfolket, der godene oversteg det som var naturlig å kreve. Bakgrunnen kunne være at avtalen ble inngått mens kårfolket fremdeles hadde barn som skulle forsørges. Om det da ikke var avtalt at bidrag til disse skulle opphøre når de flyttet, hendte det at kårfolket krevde at varer fremdeles skulle være på samme nivå. Dermed var overskuddet såpass stort at de kunne selge varer, og ha en god ekstrainntekt. Dette førte naturlig nok til sterk misnøye og krangling med ungfolket, spesielt i år med liten avkastning. På 1800-tallet kom det regler som tilsa at føderådet

skulle fortæres på gården, noe som skulle motvirke denne urimeligheten.

Det å brøfø mange eldre på gårdene, tærte på ressursene. Selv om eldre døde, tilsa kontraktene hva kårfolket skulle ha, gjerne uten forbehold. I 1726 kom halveringsbestemmelsen gradvis inn som en nødvendig regulering. På slutten av 1700-tallet var denne landsomfattende, og ansvarsbyrden ble nå betraktelig lettere. Om en av kårfolkene døde, skulle nå halvparten av føderådet gå tilbake til gården. Noen goder, slik som vedforbruk, var naturlig nok vanskelig å halvere, mens mat greit lot seg redusere.

Pleie var likevel ofte den største byrden på gårdene. En ting var når kårfolket kom til det punktet at de ikke kunne stelle seg selv lenger. En annen og gjerne tyngre byrde, var uføre og ugifte eldre pleietrengende slektninger som hørte husstanden til. Dette var et ansvar som lå til gården, og selv om det kom en ny bonde uten nære relasjoner, fulgte dette ansvaret med på kjøpet.

Bosituasjon: Først og fremst skulle de eldre ha rett til å bo på gården. Boretten ble løst på forskjellig vis. Selv om gårdsbruket var eid av bonden selv, var avkastningen fra gård til gård svært varierende, etter ressurstilgangen hvert enkelt bruk hadde.

Stavlund Nordre, år 1953. Bildet viser stuelån fra ca 1900, kårstue (1930), sommerstue (1920), fjøs (1905), og låve (1924). Bratsberg ligger i bakgrunnen.

Mange gårder hadde ett våningshus/hovedhus der generasjonene bodde sammen. Her var det forskjellige løsninger på deling av husvære. Det var vanlig at driverne bodde i hovedetasjen, eventuelt med felles rom med kårfolket. Om det var to etasjer, flyttet gjerne kårfolket opp i andre etasje. Her kunne det også bo arbeidsfolk som hørte til på gården. Periodevis kunne det være bosatt opptil fire generasjoner på gården, noe som førte til trangboddhet i våningshuset. Dette var ingen ideell situasjon. En god og praktisk løsning ble gjerne å forlenge hovedhuset med en kårende. Her kunne kårfolket ha sin egen husholdning, gjerne med stue og kjøkken i ett. En slik løsning bringer oss til begrepet «Trønderlån». Trønderlån eller «låna» er også velkjent på gårdene i Klæbu. Denne boformen er vel nærmest forgjengeren til dagens rekkehus og leilighetskompleks. Kårenden var gjerne vel så flott som en egen kårbolig. Flere kilder sier at lettere stell av eldre er en av fordelene med kårende. Samtidig var det nok mange eldre som ønsket å bo i hovedhuset på sine gamle dager, der de hadde sin egen husholdning.

«Trønderlån er et langstrakt og smalt våningshus, vanligvis i to etasjer, som er typisk for gårdsbruk i trøndelagsfylkene. Husene fikk sin langstrakte form ved gradvis påbygging i endene ettersom nye generasjoner kom til og kravene til boligstandard økte.»
(Kjeld Helland-Hansen)

Etter som generasjonene endret status på gården, ble det også naturlig å flytte leiligheter internt i trønderlåna. En må vel regne med at det var en del forhandlinger og kanskje uenigheter om når disse forflytningene skulle skje. Men naturlige endringer som alderdom, barnefødsler og naturlig frafall var nok viktige faktorer.

Kårbolig: Ellers er begrepet kårbolig godt kjent. Hvis gården hadde ressurser til å sette opp egen bolig for kårfolket, var dette en grei løsning for å skape litt mer luft mellom generasjonene. Fra ca år 1700 ble det bygd egne kårstuer, og dette ble etter hvert vanlig utover i landet. Ungfolket tok da over hovedhuset, mens kårfolket flyttet ut. Med løsninger som trønderlån eller kårbolig, hadde boenhetene oftest egne fasiliteter. Med egne kjøkken, var hver husholdning selvstendig til å ordne egen mat. Dette var heller ingen ulempe for barnebarn. De kunne gjerne sjekke hva som stod på menyen, og tilfeldigvis ønske å gå på besøk til «besta».

Når yngre kårfolk overlot gården til ungfolket, kunne det ta en god del år før det nye husholdet fikk

full råderett over gården. Om kårfolket holdt tilbake mye ressurser, kunne dette gå ut over en helhetstenking og videreutvikling av gården som helhet.

Det kan vel legges til at det fremdeles settes opp kårboliger på gårder, men den eldre generasjonen er nå på en helt annen måte fristilt fra gårdsdriften.

Hushold: Husholdet ble løst på forskjellig vis. Om generasjonene bodde under samme tak og benyttet samme fellesrom, var det gjerne naturlig med felles matlaging også. Bonden hadde da ansvaret for å brødføre de som bodde på gården, og storfamilien kunne spise sammen. Hvis kårfolket hadde sin egen kjøkkenhage, var det naturlig at de bidro med mat til fellesmåltidet. Selv med felles mat, kunne generasjonene foretrekke å spise ved hvert sitt bord.

Etter som kårfolket ble eldre, uføre og hjelpe-trengende, kunne kårkontraktens vilkår bli en større byrde for bonden. Nå ble matlaging, stell, vask og andre oppgaver i større grad et ansvar for bonden. Barnebarn og eventuelle gårdsarbeidere var naturlig nok også delaktige i dette ansvaret. Ellers kunne velstående kårfolk ha egen tjenestejente hos seg, gjerne en godt voksen, ugift kvinne. Hun fikk kost og losji, og ellers gjerne en «rimelig» lønn.

Kårstykker: Yngre og vitale kårfolk foretrakk gjerne sitt eget hushold. Kårkontrakten kunne innbefatte at de hadde ressurser til å ha egne dyr, samt beiterett for disse. Samtidig kunne de ha egne teiger/kårstykker. Dette var land hvor de kunne dyrke frukt og grønnsaker til eget bruk. Slike avgrensede områder fikk gjerne navn etter hvem som brukte dem. I ettertid kan disse fremdeles bære navn som Morsåkeren, Mannåkeren, Iverlykkja, Maritåkeren. En må vel anta at det fremdeles finnes navn på slike teiger i Klæbu? Det å ha egne husdyr, egen kjøkkenhage og hushold, gjorde det også lettere å servere egne gjester. I tillegg til naturalia fra gården, ønsket mange kårfolk å ha egen inntekt. Dette fikk de blant annet ved å ha rett til å hogge ved og tømmer for videresalg. De utførte også forskjellig håndverk som gav kontanter til husholdningen.

Kårfolkets plikter. Det var uvanlig å kontraktfeste plikter for kårfolket. De hadde gjort unna sine arbeidsdager på gården. Likevel deltok de gjerne i arbeidet, da helst i en form som ble oppfattet som rimelig og frivillig. Barnepass var et viktig bidrag. Ellers var det masse vedlikehold og småpusling å ta seg til, gjerne slikt ungfolket ikke vant over. Når ung-

Den gamle garden, Knut Ingar Hansen: Fabritius og sønner forlag 1970

folket hadde ærend, var det også greit å bruke dem som avløsere. Det var naturlig nok også til kårfolkets fordel at gården var veldrevet og gav god avkastning. «Arbeidsinnsatsen lå helst i tilfredsstillelsen ved å være nyttig, ved å hjelpe gård og slekt». Hvis kårfolket måtte/ønsket å bidra med arbeid, ble dette gjerne kalt «slep-kår». Denne arbeidsinnsatsen var med på å lette ungdomskollets forpliktelser.

Hvem bestemte på gården? Det lå i kortene at bonden på gården var den som la premissene. Likevel kunne nok sterke kårfolk legge mange føringer, og samtidig var odelsgutten opplært til å være lydige mot sine foreldre. Det kunne nok være vanskelig for ungdomna å bli giftet inn på en gård, og kanskje oppleve at hun som bonde i realiteten stod et stykke ned på rangstigen. Kårfolket kunne samtidig ha krevd såpass mye jord og goder at dette gikk ut over gårdens utvikling. Med tett samboerskap mellom generasjonene i tillegg, ville det naturlig nok oppstå spenninger. Dette førte sikkert til en del heftige diskusjoner på kammerset rundt om. Likevel var det i alles interesse at hverdagslivet gikk sin vante gang, så trolig ble det svelget mange kameler rundt om.

Det kan legges til at kårordningen fremdeles eksisterer, selv om kårkontraktens rolle nærmest har utspilt sin rolle. Kommune, fylke og stat har tatt over ansvaret for det meste av ytelser, og bøndene blir pensjonister, likestilt med andre som går ut av arbeidslivet.

Når alle generasjoner på gården var samlet, kunne det være trangt rundt langbordet.

Kilder:

Kjeld Helland-Hansen: Føderådsordningens historie i Norge del 2, Riksantikvarens Skriftserie 3
Hilde Sandvik, Universitetet i Oslo

Amerikabrev • del 1

Av Greta Skjenald

Reidar Olsen Krokum – gullgraver og eventyrer

Reidar Olsen Krokum ble født på Krokum i 1862 og var sønn av Ole Andreas Roaldsen Krokum (1820–1896) og Ingeborg Arntsdatter Krokum, født Nordset (1835–1917). Reidar gjennomførte underoffiserskolen i Trondheim.

Krokum utvandret til Amerika i 1893, og han reiste fra Trondheim med dampskipet Hero. Det har seg slik at han tok navnet til faren da han mønstret på, i papirene står det Ole Krokum. Sannheten var vel at han ikke ville bli bonde, han var odelsgutt, så han reiste vel vekk under falskt navn.

Han reiste fra Hull til Seattle hvor han bosatte seg og jobbet som snekker på bruarbeid. I 1896 var han sjømann og bosatt i San Francisco, California. I 1897 var han tilbake i Seattle. I 1901 reiste han til Yukon i Alaska for å delta i gullrushet der. Reidar Olsen Krokum reiste hjem til Norge i 1936. men kom tilbake til New York samme år med Bergensfjord. Han døde i 1950 og er begravet i Sitka Borough i Alaska.

En bekjent av han, John Størseth fra Staurset i Hemne, skrev følgende om Reidar Olsen Krokum i Årbok 1940–41 Tronderlaget of America:

Jeg skal med det samme faa lov til ogsaa fortelle litt om et annet uventet besøk. En klæbygg, Reidar Krokum, og jeg blev venner den tid vi gikk paa skole – han paa underoffiserskolen i Trondheim og jeg på seminaret i Klæbu.

Vi reiste til Amerika samme aar, og møttes her ute. Bygget i fellesskap et lite hus paa noe ubrukt land i Seattle – stelte oss sjøl og hadde det svært bra.

Oppholdet i Seattle bød paa mange eventyr i de dage. Som et eksempel skal jeg nevne at jeg blev vekket en natt, han Reidar røsket i mig og sa: «Du – du – sjer du han der, du?» – Ja saa sannerlig laa der en fremmed krop i senga vaar og snorksov sammen med oss. Det hele hadde forresten gaatt for sig noksaa naturlig. – Vi brukte sjelden aa laase døra i de dage, og han som laa i senga (en finnlender) hadde tatt feil og mente han var heime hos sig selv.

Reidar Krokum reiste senere til Alaska for aa prøve sin lykke som guldgraver. Stod en gang nede i et dybt prospekthull og fylte bøtten med grus. Hans partner, som stod paa toppen og heiste op, mistet taket engang, og bøtten med hele sitt innhold falt rett i hodet paa Krokum. Naturligvis blev han noe forstumlet, men han stod det over. Jeg nevner dette som et bevis paa at «der skal kule til en trønder».

Saa kom han til Seattle, men reiste snart opover til Alaska igjen og forsvant totalt. Det gikk 30 aar uten at nogen av hans venner hadde hørt eller sett han. «Krokum er nok død han», sa vi.

Saa var det nogen som banket paa min dør sent en kveld her ute i skogen. Jeg gikk og aapnet. Og hvad tror du jeg saa der ute i mørket? Var det et spøkelse – eller hvad? Jeg tok uvilkaarlig et skritt tilbake. Der stod min ven Krokum lys levende og rakte mig haanden. Det blev sent før vi gikk til sengs den kveld, for der var saa mye aa snakke om.

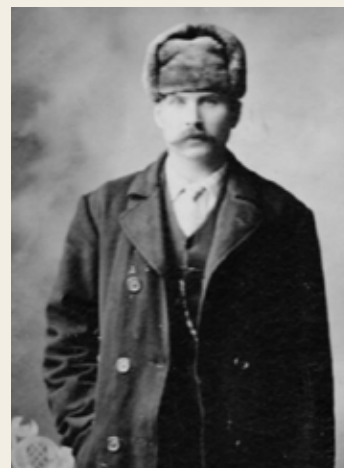
Nei, han hadde ikke skrevet til noen alle disse aar, fortalte han – ikke heim til Norge heller. Men ved hjelp av Frelsesarmeen hadde hans søster i Klæbu faatt fatt paa hans adresse og bedt han saa vakkert om aa komme heim. Og nu var han altsaa paa heimvei – vilde heim for aa holde jul og siden for aa døy naar hans tid kom.

Saa gikk der et aar igjen. Og ennu engang banket det paa min dør sent en kveld. Det var Krokum som stod der ute i mørket igjen. – Kunde slett ikke trives heime i Norge noe mer nu, sa han.

«Men du tenker vel ikke paa a reise op til Alaska nu paa svarte vinteren? Det er svært kaldt rundt Fairbanks har jeg hørt.» – «Ja det er ofte sexti below. Men jeg tror min gamle logg-cabin staar der ennu, og jeg skal nok faa det varmt,» sa han. Det er nu mer enn et aar siden jeg hørte fra han. Han er kanskje død nu. Saa mangt

kan ha hendt der ute i villmarkene i Alaska. – Hver vinter brukte Krokum aa dra langt ut i skogene, hvor der i maanedsvis ikke var et menneske aa se. Bjørn og andre udyr var noksaa nærgaaende somme tider, sa han.

Det er høst nu, her ute ved Hood Canal, Washington. Snart blir det vinter igjen. Løvet faller til jorden og dør. Men først lyser de en stakket tid i all sin prakt. Sommerens sol tar avskjed i et overmaal av farver som en siste hilsen at livet varer evindeligg.

Man regner med at 800 000 nordmenn reiste til USA i perioden 1825–1925. Det var vanskelige økonomiske forhold i Norge, og mange reiste derfor ut for å prøve lykken der borte. Kirkebøker og protokollene fra Trondheim politikammer viser at 330 klæbygg utvandret til Amerika eller Canada i årene 1861 til 1929. De fleste reiste med båt fra Trondheim til Hull, derfra med tog til Liverpool hvor de gikk ombord i korresponderende båter som brakte dem videre til New York, Boston eller Quebec. Reisen over kostet omkring 50 spesidaler, senere 200 kr., avhengig hvor mye bagasje de hadde med seg. Utvandringen var ikke jevn, men utmerker seg med tre topper. Den første utvandringstoppen var i perioden 1866–73, da til sammen 110 000 forlot Norge. Den midlertidige tilbakegangen i utvandringen skyldes økonomiske vansker i Amerika, blant annet uår i jordbruket i Midtvesten. Det var i dette området de fleste nordmenn hadde slått seg ned. Den andre og største bølgetoppen kom i årene 1879–93. Da utvandret 263 000 nordmenn. I denne perioden sank folketallet i Norge både i 1881 og 1882. Også denne utvandringstoppen blir stoppet av dårlig økonomi i Amerika. Den tredje store utvandningsperioden var i årene 1900–10, da 201 000 forlot Norge.

Kilde: Yearbook 1940–41 Tronderlaget of America
Wikistrinda, Strinda historielag
Hjemmeside Klæbu historielag
Lillian Krokum

Av Terje Klokk

Registrering av stedsnavn i Klæbu

Det foregår nå en registrering av stedsnavn i Klæbu. Dette er en del av et nasjonalt prosjekt i regi av Språkrådet og Statens Kartverk. Stedsnavn registreres inn i en nasjonal database. Dette omfatter alle kjente stedsnavn; de som står på kart, og stedsnavn som er brukt lokalt. En er spesielt interessert i å få tak i lokale stedsnavn som har vært i bruk, men som ikke finnes på kart. Gjennom prosjektet vil en derfor prøve å finne fram til klæbygger som sitter inne med slik kunnskap. Vi har delt opp Klæbu i 15 områder, og det er utpekt ansvarlige personer for de ulike områdene. Disse personene skal prøve å finne fram til lokale stedsnavn som har vært i bruk. Dette gjøres gjennom intervjuer av personer.

Dette prosjekter har ikke som mål å komme fram til «riktige» navn, men skal prøve å finne fram til navn som har vært i bruk. Alle stedsnavn blir koordinatfestet og lagt inn i databasen med opplysninger om kilden for navnet. I og med at Språkrådet er en av oppdragsgiverne, skal en registrere navnet slik det uttales i Klæbu. Dialekten i Klæbu har jo

endret seg ganske mye de siste tiårene, og en er mest interessert i at navnene er i tråd med den «gamle» klæbudialekten.

Prosjektet eies nå av Trondheim kommune, men Klæbu historielag er ansvarlig for gjennomføringen. Alle navn som kommer inn, registreres i den nasjonale databasen av 3 personer, Astrid Grendstad, Tove Kummeneje og Terje Klokk. Sistnevnte er prosjektleder. Flere har blitt intervjuet allerede av de som har ansvar i de 15 ulike områdene. Dersom du som leser dette, ikke har blitt intervjuet, og har kunnskap om lokale navn, kan du ta kontakt med:

Terje Klokk

epost: teklok@online.no eller mobil: 473 06 154

Da vil du få beskjed om hvem som har ansvar for ditt område. Husk at alle navn har interesse uansett hvor lokale de måtte være. Det kan være navn på en sti, et berg, et stort tre eller en liten bekk.

Av Astrid Grendstad

Juletreffest på bedehuset

I bedehuset på Tanem var det hver jul juletreffest. Bedehuset er i dag bygd om, og et bolighus og utedoen like ved er revet. Før ombyggingen var det i bedehuset en gang, et lite kjøkken med utslagsvask, en liten sal og en stor sal. Isoleringen var etter dagens standard så som så, og det tok en hel dag å varme opp bedehuset slik at det var en lunk til juletreffesten. Det ble fyrte i alle ovnene. Morfar var tidlig opp for å bære med seg opptenningsved fra Tanemskleiva til bedehuset, for å fyre opp. Hele dagen gikk mormor og morfar Kleiva flere ganger opp og ned. Begge to arbeidet i flere dager med arrangementet. Morfar ordnet juletre, og pyntet det dagen før juletreffesten. Mormor dekket

bord, smurte boller og kokte sjokolade. Det var ekte sjokolade av Freia kokesjokolade.

Da barna på Tanemskleiva var små, hendte det enkelte år at det var Frelsesarmeen som arrangerte juletreffesten, se annonsetekst. De hadde med seg egne musikere, og det var mye flott sang og musikk. Når ikke Frelsesarmeen var arrangør, var det Norsk

Illustrasjon av Unni Woldvik

Luthersk Misjonssamband som stod for juletefesten. Etter at bedehuset ble renoverert på 1980-tallet, var det juletefester for Astrid og Simon Tanemsmos barnebarn og oldebarn. Disse var det vi barnebarna selv som stod for.

Ivar (1935–2010), Anna, Ingeborg og Brit Sølvi Tanemsmo, som var barn under krigen og på 1950-tallet, minnes godt juletefestene. Ingeborg forteller at lille-salen ble fylt opp av støvletter, frakker og kåper. Det var et kaos av pynta unger, som skulle få finskoene på seg til samme tid. Alle dørene ble satt opp hvis det var varmt nok. Var det fortsatt kaldt, skjedde det bare under juletegangen. For når det var juletegang, gikk man rundt i alle rommene der dørene stod oppe. Det var så mye folk som gikk rundt juleteet at en mer stampet til siden, for uansett hvilken bevegelse en gjorde, var det trangt, og en skubbet borti noen. På Tanem og helt opp til Lappen deltok alle som kunne på juletefest. Det var derfor smekktfullt, forteller Anna.

Utedoen lå mellom fotballbanen og bedehuset. For å komme dit måtte en gå ned en bakke, og det var alltid glatt der og ikke strødd, minnes Anna. Der oppholdt en seg ikke lenge, for det var isende kaldt å sette seg på doen der.

Når det var kaffepause, ble det servert. Da gikk de som hjalp til på kjøkkenet, rundt med mugger med sjokolade i. En annen hjalp bar rundt melk for barna som trengte å ha noe kaldt i den varme sjokoladen. Brett med påsmurte boller var det skikk og bruk å bære rundt. Det var mer enn nok til alle. Det var et høydepunkt dette med den varme sjokoladen, da ikke alle var vant til det hjemmefra. Det er sjokoladen jeg, (f.1964), minnes best som barn. Ingeborg forteller at det var høytid over juletefestene, noe en gledet seg

til som barn. Siden mormor og morfar holdt på med dette år etter år, måtte nok de også synes dette var en høytidelighet, og en flott måte å samle folket på.

Andakt ble holdt av en som var invitert for å snakke. Jeg minnes at prest Rasmussen holdt andakt en gang.

Juleteet var fint pyntet, og var plassert i midten av storsalen. Da bedehuset ble solgt, tok Anna vare på juletepynten, men hun forteller at den var så slitt og brukt at den siste julestjerna sist jul falt fra hverandre. Tramporgelet er tatt vare på i familien. Tora Sneeggen (1929–1998) var organist i Klæbu kirke i mange år, slik at hun kunne håndtere et tramporgel. Hun bodde inne i bygda, og kom jul etter jul for å spille på juletefestene. En annen som håndterte tramporgelet enkelte år, var Haldor Grenstad (1896–1988) fra Tanem øvre.

Siste juletegang startet alltid med julesanger som har bevegelser, slik som *Så går vi rundt om en enebærbusk*, *Reven raska over isen* og julesalmer. Til slutt ble det delt ut poser med godt i, en klementin, rosineske, fox eller nox, sjokolademus eller melkesjokolade og fruktpastiller. Innholdet i posene ble kjøpt på butikken hos Kokaas på Tanem, og mormor sørget for at de ble pakket. Det kom ingen nisse på juletefestene. Nissen fikk søsknene på Tanemskleiva først kjennskap til i ungdomsåra.

Å rydde opp var mye jobb. Det var ingen varmtvannstank og vask i bedehuset. Så det måtte kokes vann, og alle koppene ble vasket for hånd. Det tok et par dager å rydde opp.

Som barnebarn kan jeg ikke annet enn å beundre mormor og morfar for det arbeidet de gjorde for fellesskapet.

Minnebøker

*Rosene er røde, fiolene er blå.
Druene er søte, og du er likeså!*

Minnes meg Anne Kristine, 10 år

Minneboka

Dette er et av minnene i den gamle minneboka mi. Dette verset ble skrevet for 56 år siden, og er et kjært minne fra en klassevenninne på barneskolen.

Bøkene gikk på rundgang, og i tillegg til klassekamerater, skrev både lærere og familiemedlemmer en hilsen i minneboka.

Det å få en minnebok, var en populær bursdags-gave, både blant jenter og gutter.

Det var særlig stas når elever i klassetrinnene over ville skrive en hilsen i boka!

Sammen med et kort vers, var det som oftest en tegning eller et innlimt glansbilde.

Nåtidens unge har helt andre former for kommunikasjon, vi hører at de gjerne kan sende 120 snapper eller andre former for meldinger til vennene sine i løpet av en dag!

Minnebøker fra 60-tallet

Skoledagboka

Minneboka ble på 80-tallet erstattet av skoledagboka. Det var ferdigtrykte bøker der man kunne skrive litt om seg selv og sine interesser: Kjæresten, bestevenner,

favorittmusikk, beste film mv. Venner kunne også skrive i bøkene. Disse var ellers svært personlige og skulle helst ikke komme i hendene på andre!

Det var forskjellige skoledagbøker i handelen, Pursur, Topp, Topp Girl, Oh boy, Snoopy og mange flere.

Som Marianne Schei Aagdal skrev i artikkelen – Skal vi møtes i krysset klokka fem? – i årsskriftet for 2019: «Skoledagboka var den tidas sosiale medier. Der noterte vi hva som skulle skje, og det vi var opp-tatt av, og vi skrev i hverandres bøker».

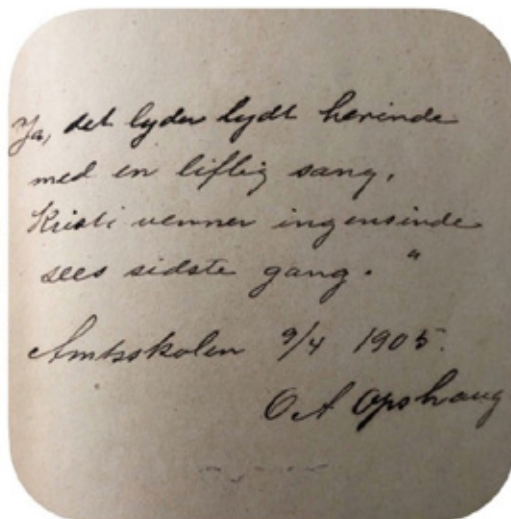
Skoledagbok

Stambøker

Opprinnelsen til minneboka, kommer fra stamboka som ble brukt av studenter og unge adelige allerede på 1500-tallet. Der kunne medstudenter, berømte personer og lærere skrive hilsninger og autografer. Bøkene beholdt studenten senere i livet som et album fra sine reiser og opphold i forbindelse med studietiden. Flere kjente personer gjennom historien har etterlatt seg slike albumer.

Poesialbum

På 1800-tallet ble skikken også tatt i bruk av alle lag i befolkningen, og da særlig blant jentene. Disse bøkene ble kalt poesialbum eller poesibøker, og besto av visdomsord, poetiske bilder og vers. Disse versene ble kalt knittelvers, og et eksempel på det er det kjente verset «Gid lykken må gro, som gresset bak do.»

Poesibok tilhørende familien min, minner fra 1905

Hilsninger i minneboka fra lærer og elev fra 1965

Den digitale minneboka

Flere sykehjem har de siste par-tre årene benyttet et program for bruk på Ipad for å gi demente livsgleder. Der kan familien opprette en profil på beboeren, legge inn bilder og historier fra livet til vedkommende, fødested, yrke, hobbyer og interesser. Dette er også en viktig hjelp for de ansatte for å kunne se personen bak diagnosen, og bidrar til å hente fram bilder og opplevelser som igjen skaper fine øyeblikk.

De pårørende kan også skrive reisebrev og bilder mens de er på ferie, og som betjeningen kan lese for beboeren. Sykehjemets ansatte kan likeledes legge inn beskjeder og meldinger til de pårørende.

Minneprotokoller/minnesider

Disse protokollene brukes ofte når en kjent person har gått bort og ligger på en tilgjengelig plass slik at

alle som ønsker det, kan skrive en siste hilsen for å minnes den avdøde.

Likeledes har begravellesbyråene minnesider for de avdøde hvis det er ønskelig for de pårørende. Der kan det legges inn bilder, man kan sende en siste hilsen, samt bestille blomster til minnestunden.

Avslutningsvis kommer et kjent vers som mange har i sin minnebok:

*Når du blir gammel og ingen vil ha deg,
så sett deg på taket så kråka får ta deg!*

Av Greta Skjenald og Astrid Grendstad

Konkurranse

Svarene henter du stort sett i tidligere utgaver av årsskriftet.
Alle utgitte årsskrift ligger under hjemmesiden til Klæbu historielag

- 1 Hva het den første lederen av Klæbu historielag?
- 2 Hvilket år utkom det første årsskriftet?
- 3 Hvem var ordfører i Klæbu ved krigsutbruddet i 1940?
- 4 Hvilke to personer har skrevet tekst og melodi til Klæbusangen?
- 5 Hvilket år skjedde det store Tillerraset?
- 6 Hvilket år ble Klæburuta stiftet?
- 7 Hvor spiste Kong Haakon VII middag da han besøkte Klæbu i 1923?
- 8 Hvilket år ble Tulluan og Lysklett skoler tatt i bruk?
- 9 Hva heter Trondheim kommunes høyeste fjell?
- 10 Hvilket år ble den nåværende Klæbu kirke innviet?
- 11 Hva er du når du er sopinn?
- 12 Hva het den siste båten som gikk i rutetrafikk mellom Selbu og Klæbu og ble nedlagt i 1963?
- 13 Hvilket år ble det første Vassfjellet rundt arrangert?
- 14 I hvilket år ble Gjenvollhytta åpnet?
- 15 I hvilket år ble Klæbuhallen offisielt åpnet?

1

2

3

4

5

Hva er dette?

Hva brukte man disse gjenstandene fra Teigen til?
(Vedr. størrelse, gjenstand 1: ca. 35 x 40 cm)

Gjenstand 1

Gjenstand 2

Gjenstand 3

Gjenstand 4

Gjenstand 5

Svaret sender du på SMS, mail eller som post til:

Ivar Skei, 922 53 420, ivaskei@online.no innen 31.01.2021

Adresse: Klokkarvegen 11b, 7540 Klæbu

Den heldige vinneren får en overraskelse i posten.

Løsning på konkurranse i årsskriftet for 2019

Abakle	vanskelig
Binning	strikketøy
Bennil	band rundt kornnek
Bærgulåt	vrang/kranglete/sta (kan også være kobling til hubro, Berguv på svensk og Bergugle gammelt navn for hubro i Norge)
Dæter	damebryst
Fauk	ri, innfall
Frak	god/flink/bra
Hægd	rasjonere, holde igjen
Håggå	ha lyst på, (eller hage)
Jømpåt	barnslig/tøvete
Kankas	småkrangle, slåss
Kurinn	halvsjaber
Lortåt	skitten
Mussu	«bærre mussu», ingen krefter i folk
Pørå	filler, rask, lørver
Rukå	høysåter til hesjer
Skollåbøtt	søppelbøtte
Slårrå	en slark til en kar (også brukt om penis)
Snåp	snar, kvikk, rask
Svølka	pisker, avlauva greiner
Toddor	tiur
Tonnorstokk	vrang tømmerstokk, vanskelig å sage
Travale	vanskelig
Trummulåt	vanskelig, vrang
Tånnå	tøye, strekke, gjøre lenger
Vasstre	bæreak
Åddå	kave, mase

Den heldige vinner av konkurransen i årsskriftet fra 2019.

Kristine Borgen vant den flotte boka «Den rutete Klæbuboka».

**Kalenderen
for 2021
er i salg nå!**

Årets tema:
**Glimt fra gamle
ferdselsveier**

Kr 100,-

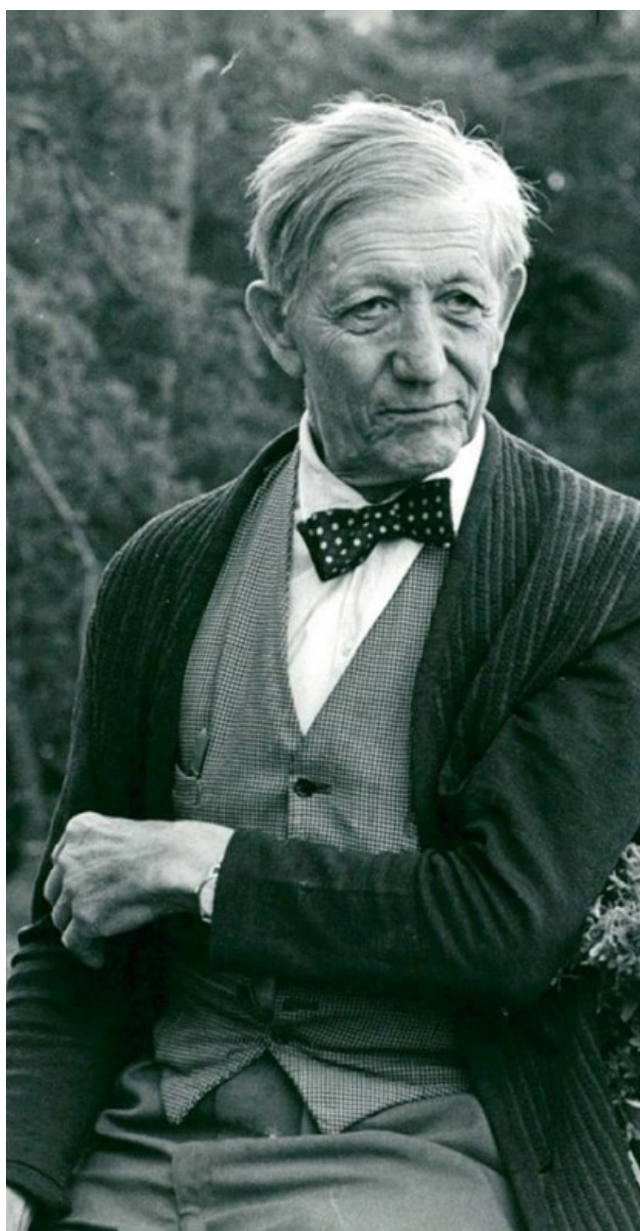

Av Astrid Grendstad

Einar Forseth – en internasjonal kunstner med røtter i Klæbu

Få i Klæbu kjenner til at Einar Forseth (1892–1988) har røtter i bygda. Like lite kjent er hans internasjonale karriere som kunstner. Redaksjonskomiteen ønsker derfor å vie kunstneren, og hans kunstneriske arbeider den oppmerksomhet de fortjener.

*Einar Forseth som voksen mann.
Foto fra Facebook. Original er i privat eie.*

Familie og slekt

Einar Forseth sin slekt, forklart ut fra generasjonene:

1. Generasjon (tipp-oldeforeldre)

Lars L. Forseth deltok i arbeidet med å bygge Klæbu kirke.

2. generasjon (oldefar)

Lars L. Forseth, eidsvollsmann.

3. generasjon (farfar)

Ole Andreas Forseth I. ble født på Nedre Forseth 29. sept. 1827. Han giftet seg med Karen Kjerstine Olsdtr. Solberg (f. 6. sept. 1834 – d. 15. mars 1904), som kom fra Soknedal i Midtre Gauldal kommune. Ekteskapet ble inngått i Lade kirke 21. juni i 1855. Ole Andreas forpaktet gården Vikhammer sammen med en annen forpakter. I Folketellinga for 1865 bor Ole Andreas Forseth i Vestre Gade 313 i Tromsø by. Hans yrke er da nattevakt. Bare fire år senere dør han på arbeid, mens han jager to tyver over isen. Ole Andreas går gjennom isen og drukner den 10. februar 1869, kun 41 år gammel. I en artikkel i avisa i forbindelse med ulykken, har han tittelen politimester. Kona Karen Kjerstine og barna er ikke nevnt i Folketellinga for Tromsø på adressen i 1865. Spor etter dem er vanskelig å finne i 2020, så hva som hendte med barna og kona er fortsatt et stort spørsmål. De fikk sammen disse barna:

1. Lars Olsen Forseth f. i Klæbu på Nedre Forseth i 1856, og som døde i 1860.
2. Laura Dorthea Olsdtr. Forseth f. 4. okt. 1857, og som døde i 1874 i Malvik.
3. Ole Andreas Forseth II, se under.

4. generasjon (far)

Ole Andreas Forseth II. født 23. april i 1859. og døde 25. feb. 1923 (63 år). Han ble født på Nedre

Forlovelsesbilde som Einar Forseth tegnet av seg selv og hans Irma i 1916.

Foto: Björn Forseth. Kunstverket er i privat eie.

Forseth i Klæbu, selv om de da bodde på Vikhammer. I Folketellinga for 1875 bor han i St. Jørgensveita 6b i Trondheim, sammen med andre arbeidere og ingen familiemedlemmer. Han arbeider da som litograf. Ole Andreas utdanner seg som litograf, og studerer både i Christiania og København. Han gifter seg med Hilda Charlotte Borg, som var født i 1862 i Stockholm. Sammen bosetter de seg i Lidköping i Sverige. De fikk sammen barna:

1. Carl Einar Andreas Forseth, som ble født 7. august 1892
2. Harald Alexander Eugen Forseth (1893–1946)
3. Hildning Olaf Forseth født 24. feb. 1898 i Ørebro i Sverige

5. generasjon

Einar Forseth giftet seg med Irma Maria Ahlmen (1892–1979), og hun var hans store kjærlighet livet ut. Hun var datter av kamrer Carl Ahlmen og Augusta Sävström. I årene 1925 til 1981 var Einar Forseth bosatt i Bromma sammen med sin familie.

De har sammen barna:

1. Björn
2. Ole

Begge hans sønner har besøkt Norge og Nedre Forseth.

Kunstner, formgiver og designer

Han var virksom helt til de siste dagene i sitt liv, har Kjellaug Forseth fortalt. Einar Forseth er mest kjent som monumentalkunstner, og for sitt verk i Gyllene salen i Stockholms stadshus. Det har en bysantinsk stil, og utført med teknikken mosaikk av 18,6 mill. glassbiter i gull og andre vakre skinnende farger.

Flere kirker i Sverige har dekorasjoner som han har laget. Det er kirker og katedraler i andre europeiske land som har arbeider av han. Einar designet porse-len og keramikk for Häckfors porselen, samme som Rörstrand i dag. Der begynte han å arbeide i 1925 sammen med andre kunstnere. Som mange andre kunstnere i hans samtid laget de motiver til postkort, enten det var til høytider eller som gratulasjonskort. Han laget flere motiv til kunstmedaljer og frimerker.

Det han er mindre kjent for, er hans design av tekstiler, tapeter og annet interiør, som taklamper. I dag betales hans kunstverk, uansett hva, meget godt på auksjoner verden over.

Da Klæbu kirke nesten fikk takmaleri

I 1936 kom prost Skjaanes i kontakt med Einar Forseth. Dette var på samme tid som Klæbu planla en restaurering av kirka. Han var da på besøk hos sin venn Helge Thiis i Trondheim, en kjent arkitekt som har arbeidet mye med Nidarosdomen. Kunstneren reiste da opp til Klæbu for å se på kirken. Dette endte med at Forseth utarbeidet et utkast til takdekorasjonen, som forelå i 1940. Tittelen på utkastet var «Kristus med utstrakte armer omgitt av skyer», og var beregnet til å være rundt 18–20 kvadratmeter stort. Skissen hang i mange år i andre etg. på Rådhuset i Klæbu. I forbindelse med utkastet ble Forseth intervjuet av Nationen (på trykk mandag 15. januar 1947), og Forseth uttaler da følgende:

«Jeg er takknemlig mot prost Skjaanes som på denne måte har ført meg inn i mine «fedres fotspor». Jeg hadde selv ingen anelse om at mine forfedre hadde bygget kirken. Det var min barndoms drøm å se min fars hjembygd og domkirken i Trondheim, men jeg kom først hit i 1936»

*Mälardrottningen i Gyllena salen i Stockholms Stadshus, utført i mosaikk-teknikk, med mange millioner små glassbrikker i gull og andre vakre farger. Dette bidrar til at lyset og refleksjonen skaper en gyllen farge i salen.
Foto: Fra internett. Eier: Stockholms Stadshus.*

Skisse takmaleri i Kløbu kirke. Foto: Arnt Morten Holmli. Bildet eies av Kløbu sokn.

*Skisse av takmaleri i Kløbu kirke, som Einar Forseth laget før andre verdenskrig.
Foto: Astrid Grendstad. Eier: Trondheim kommune.*

Det må nevnes at Forseth la fram flere forslag til takmaleri i kirken. Ett av utkastene, «Himmelfarten», ble godkjent av Riksantikvaren, som uttalte at «utkastet eiet stor religiøs kraft». Krigen og andre omstendigheter førte til at takmaleriet ikke ble realisert.

I stedet ga Forseth tre maleri til Klæbu kirke i gave. Disse henger i dag på vestveggen, like over inngangen. Maleriene er rammet inn av en smal trelist. Titlene på maleriene er «Jomfru Maria med barnet», «Pietà» og «Den oppstandne velsignede Kristus». Kirkens langstrakte åttekantede form er tatt igjen på et av maleriene (Klæbu menighetsråd, 1990). På det første maleriet har kunstneren skrevet:

«Til åminnelse av Klæbu kyrkobygge och byggmästare L. L. Forseth, målades och skänkes dessa tre bileder av EF, 1957–58».

Kjellaug Forseth forteller om kunstneren

En vakker og solrik høstdag i oktober 2019 snakket forfatter med Kjellaug Forseth om hennes og familiens møter med kunstneren.

«– du vet det, han fikk jo et langt og innholdsrikt liv, han ble jo nesten 100 år», forteller Kjellaug. Han var en gjestfri, trivelig og meget hyggelig mann.

Da Einar Forseth fylte 80 år i 1972, var vi invitert til å feire dagen sammen med han.

«– jeg var så heldig at jeg fikk være borddama til Einar», forteller Kjellaug. Dagen ble feiret i den Gyllene salen, som han har dekorert. Det var vakkert dekket på bord, og der fikk jeg sitte sammen med en internasjonal kunstner. Kjellaug forteller om hvor vanskelig det var å velge hva slags antrekk en skulle ha på seg. Valget falt på bunad, og den passet flott for

«Bedande apostel» henger i prestesakristiet i Nidarosdomen. En mosaikk som Einar Forseth ga i gave til Nidarosdomen i 1964. Eier: Nidarosdomen.

anledningen viste det seg. Bunaden er et festplagg, som understreket høytideligheten dette var for henne, og for kunstneren selv, i kanskje et av Sveriges vakreste rom. Det var Stockholm Stad som kostet 80-årsdagen. På andre siden av Kjellaug, satt ordføreren i Stockholm. Lars gratulerte kunstneren med 80-årsdagen på vegne av Norge.

Kjellaug har vært hjemme hos han på Hallingbacken. Hun har sett hans atelier. Hallingbacken eies i dag av Stockholm Stad. På samme måte har Einar Forseth vært hjemme flere ganger på Nedre Forseth. Etter at han døde, er det hans sønner Ole og Bjørn som har vært hjemme på Nedre Forseth. I forbindelse med et besøk i Trondheim julen 2019, besøkte han Kjellaug og familien.

Kjellaug har flere maleri og akvareller av kunstneren. Hun har også serviser som Einar Forseth har designet. Når hun har vært på ferie og andre turer i Sverige, har hun besøkt antikvitetsbutikker på jakt etter serviser som han har designet. Hun har kjøpt flere, slik at andre familiemedlemmer også har noe han har laget.

«Svanemotivet» er et av Einar Forseths mest kjente motiv. Han utsmykket cruiseskipet SS Andrea Doria med dette svanemotivet, sammen med kunstneren Salvatore Fiume (1915–1997). I 1956 kolliderte cruiseskipet Andrea Doria med M/S Stockholm, og cruiseskipet sank. Det mest kjente svanemotivet, der to svaner viser sin kjærlighet til hverandre ved å tvinge halsene om hverandre, ligger nå på 70 meters dyp i Atlanterhavet utenfor Massachusetts. Motivet til høyre er malt i samme periode, og henger i Handelsbanken i Stockholm. Foto av Handelsbanken, som også eier maleriet.

Etterord

Mange av hans motiver viser et bølgete landskap, noe som går igjen i flere av motivene fra hele hans kunstnerperiode. Det er mye kjærlighet i motivene, fra omfavnelser, blikk, til dyr som omfavner hverandre. Motivet «Gasselen», som er dekor på ett av hans mange serviser, kunne like gjerne ha vært rådyr som løper ned bakkene ved Forseth. Det er litt fra «fedrenes bygd» i motivene, men det er også fjell i mange motiver, noe som kan tolkes som både inspirasjon fra, og en lengsel etter Klæbu, Soknedal og Troms.

Han kalte Klæbu for «fedrenes bygd», og han lengtet etter å se bygda og kirka. Videre skjenket han maleriene i Klæbu kirke, mot at han fikk materialene betalt. Einar Forseth var stolt av at hans tippoldefar var han som bygde kirka. Men noe separatutstilling i Norges hovedstad fikk han aldri ha, selv om hans kunstverk er like betydningsfulle internasjonalt, som kjente kunstnere fra hans samtid som Chagall, Kokoschka, Käthe, Kollvitc med flere. Kunstneren bør for ettertiden vies større oppmerksomhet i Klæbu, Midtre Gauldal og nå i Trondheim.

En forkortet oversikt over kunstverk, utstillinger og hendelser i Einar Forseths liv.

1909	13 år gammel, elev ved Generalstabens Kartanstalt i Stockholm
1912–1915	Elev ved Kunstakademiet i Stockholm
1913	Debuterer med sin første utstilling, 21 år gammel
1913	Første selvstendige arbeid, glassmaleri i Frövi og Näsby kirker
1916	Utstilling hos Blomqvist i Oslo
1919	Tegnet skisse til 45-øres frimerke av løve med jordkloden
1919	Utstilling i Liljevalchs konsthall i Stockholm, 60 arbeider. Reisestipend av staten
1919–1928	Flere studieopphold i utlandet, Tunisia, Algerie, Palestina, Italia og Grekenland
1920	Studieopphold i England. Skissene til Gyllene salen godtatt
1925	Deltar på den Internasjonale utstillingen i Paris
1928	Dekorasjon av det nye Stadshuset i Stockholm ferdig
1928	Deltar på Berlin – sezzionistenes utstilling*
etter 1928	Utsmykking av Halmstad kirke og svenska Handelsbankens kontor i Stockholm ferdig
1929	Deltar på utstillingen «The Architectural Assosiaton»
1936	Skisser til takmaleri i Klæbu kirke
1937–1940	Utsmykking av Mariakyrkan, Helsingborg. Kjøp av skissen «Inntoget i Jerusalem», i Trondheim kunstforening
1937–1938	Utsmykkingen av Tranemo kirke ferdig, en apsid**
1951	Illustrerte All verdens dyr – dyr i fremmede land, og dyr i Norge
1956	Utstiller arbeid og tegninger i «The Building Centre of London»
1957–1958	«Svanmotiv» males og ferdigstilles
1. påsked. 1958	Altertavlen i St. Görans kirke innviet
31. aug. 1958	Skjenket tre malerier til Klæbu kirke
1958	Designet 17 billedtepper over len i Sverige til Länsparbanken
1958	Utstilling i Trondheim kunstforening – gave til foreningen
1958/1959	«Jämtlandsleget» kunstverk, Storlien høyfjellshotell
1959	Skjenket maleriet «Vaknade liv» til Trøndelag kunstgalleri
1962	Utnevnes til professor
1962	Glassmosaikk til Coventry – katedralen i England.
1961–1962	Glassmosaikk og marmormosaikk i Treenighets Kapellan
1964	Designet kunstmedaljonger, Svenske myntkabinettet
1964	Deltar på utstillingen i Bardenfleth i Hamburg
23. des. 1964	Mosaikken «Bedande apostel» avdukes i prestesakristiet i Nidarosdomen.
1965	Skjenket maleriet «Selvportrett 1917» til Trøndelag kunstgalleri
1971	Utstilling i Kunstindustrimuseet i Oslo

* sezzionistenes utstilling var en retning innen kunsten. Dette var anti akademiske kunstnergrupper i Tyskland – Østerrike, som arbeidet for det mål å frigjøre maleriet fra en akademisk tradisjon. De ville skape en ny stil innen kunsthåndverket, der det ble en lineær og todimensjonal østerriksk variant av art-nouveau og jugendstilen. Bevegelsen ble ledet av Gustav Klimt og Josef Maria Olbrich (Kilde, Store Norske leksikon nettutgave, <https://snl.no/sezzion>).

** apsid er en bue bak koret, oftest bygd i middelalderkirker. Forseth dekorerte buen bak koret.

Maleri av kullmile, laget i forbindelse med at Einar Forseth hadde som oppdrag å dekorere ulike bygninger til Kiruna gruver. Foto: internett (usikker eier av kunstverket i dag)

Kilder:

Andresen, Knut. 2005. Olsok i Nidaros domkirke – en historisk gjennomgang. Tapir akademiske forlag, Tapir trykk i Trondheim. 365 sider

Klæbu menighetsråd (red.). 1990. Klæbu kirke 200 år: 1790–1990. Rosenborg offsettrykkeri, Melhus. Innbundet av Engers Boktrykkeri, Otta. 181 sider.

Kristiansen, Hans. 1973. Trondhjems kunstforening. Aktietrykkeriet, Trondheim. 123 sider

Krogslrud, Johannes og Vasshaug, J. 1951. All verdens dyr – dyr i Norge. Forlagt av Aschehoug og Co. (W. Nygaard), Oslo. (2. utgave) 219 sider.

Krogslrud, Johannes og Vasshaug, J. 1951. All verdens dyr – dyr i fremmede land. Forlagt av Aschehoug og Co. (W. Nygaard), Oslo. (2. utgave) 219 sider.

Kunstindustrimuseet i Oslo. 1971. Utstillingskatalog Einar Forseth. Illustrert. 19 sider.

Trøndelag kunstgalleri. 1987. Katalog. Wennbergs trykkeri A/S. 461 sider

Takk til Kjellaug Forseth for verdifull informasjon om kunstneren.

Takk til Bjørn Forseth for foto og bidrag om sin fars kunstnerliv.

Av Ivar Skei

Da Klæbu ble 13–14.000 dekar mindre

Varden på Rensfjellet. Foto: Tomas Eggen

I perioden 1953–1956 pågikk en stor jordskifterettssak ved Gauldal og Strinda jordskifterett. Saken handlet både om grensa mellom grunneiere i Klæbu herred, og grunneiere i tidligere Flå herred (nå Melhus), fra Vassfjellet til Rensfjellet, og om grensa mellom kommunene. Dette utgjør en strekning på 25 km.

Det var ingen uenighet om grensa fra Vassfjellvarden til Skifersteinskammen (se kart). Det var den resterende strekningen som voldt bry. Tvisten om hvor grensa her går, hadde sin rot tilbake til 1780-årene, da Kronen (kongen/staten) solgte sin eiendom på Klæbu-sida, «Brungmarkens Almanning», til general von Krogh. Eiendommene ble senere solgt videre. Ved salget krevde myndighetene at grensene skulle gås opp og bestemmes nærmere.

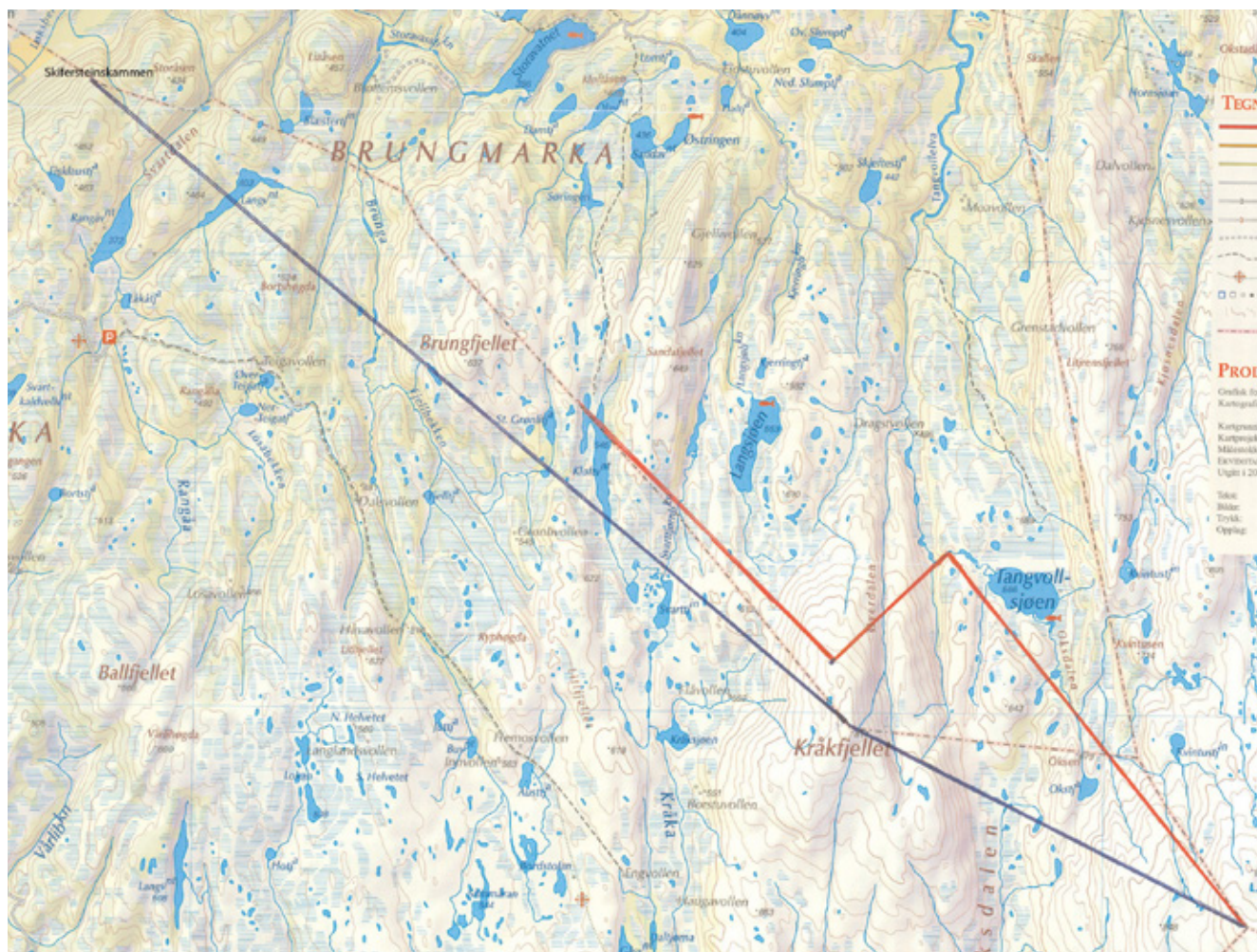
I 1786-87 ble grensene beskrevet for første gang. Lokalkjente i området var informanter, og de beskrev grensene slik de mente de hadde vært fra gammelt av.

Bestemte terrengformasjoner ble brukt til å angi grensene. Disse grensebeskrivelsene ble videre fulgt opp gjennom grenseoverenskomstene fra 1801 og 1804, og gjennom nye rettsforhandlinger i 1832–34, som i all hovedsak videreførte 1804-forliket. Disse ulike rettslige dokumentene er ikke entydig på alle felt, og gir rom for tolkninger. Av den grunn hadde grensa vært omtvistet fra langt tilbake.

I 1950-årene skulle altså jordskifteretten avklare grenselinjene gjennom en rettskraftig dom. Den direkte foranledningen var at Norges geografiske oppmåling hadde krevd en avklaring. De omtvistede områdene utgjorde 13–14.000 dekar.

Retten tok først for seg grensa fra Skifersteinskammen, forbi Brungfjellet og Kløftvatnet, til Kråkfjellet. Domsslutningen her ble bygd på grenseforliket av 1804. Begrunnelsen var at 1804-forliket er det siste av de gamle grensebestemmelsene, og det inneholder også «den mest omfattende og den mest utførlige og detaljerte bestemmelse, avmerking og

Rød heltrukket linje Kløftvatnet til Rensfjellets topp = Flå sin påstand.
 Blå heltrukket linje fra Skifersteinskammen til Rensfjellets topp = er Klæbu sin påstand.

beskrivelse av grensa». Denne holdningen fra rettens side førte til at en nordlig grenselinje ble valgt, i tråd med Flå sin påstand. Grunneierne i Klæbu og Klæbu kommune mente at en sørlig linje (blå linje) måtte legges til grunn, i tråd med bestemmelsene av 1786/87 og 1801. Men på ett punkt vant Klæbu sin holdning fram: Grensepunktet på Kråkfjellet var å betrakte som fjellets høyeste punkt (varden). Flå hevdet at punktet her skulle ligge noe lenger ned i fjellsiden, der en jernbolt var slått ned (rød linje fra Kløftvatnet til Kråkfjell-siden).

Så var turen kommet til strekningen fra Kråkfjellet til Rensfjellet. Angivelsene av denne grenselinja spriket til gagns i de gamle dokumentene. Den var til dels uklart beskrevet og ga rom for flere tolkningsvarianter. Grenselinja var på den tida rettsforhandlingene pågikk, oppfattet som å gå i rett linje fra toppen av Kråkfjellet til toppen av Rensfjellet, hvor forbokstavene til alle sognene som møttes med sine grenser, var hogd inn i grensesteinen, også K-en for

Klæbu. Denne grensa stemte godt med grenseoverenskomsten fra 1804, der det sto at grensa fra Kråkfjellet «skal falle i samme linje (som den foregående strekning) forbi Søndre Tangvold Elvefos til hovedpunktten i Reensfjeldet. Den hele strekning fra stenen i Langvassryen og til mærker i Reensfjeldet, utgør en been linje» (blå linje på kartet). Denne bestemmelsen var også blitt bekreftet i 1832/33.

I grensebeskrivelsen fra 1786/87 heter det at grensa «gaar i Sør til Øvre Tangvolds Fos, hvor Selbo Almindings Strækning slutter, imot Flaee Sogn».

Flå-byggene påstod at den fossen det var henvist til i de gamle dokumentene, var fossen nedenfor Tangvollsjøen. De mente derfor at grensa skulle gå fra Kråkfjellet nordover til fossen nedenfor Tangvollsjøen og derfra i sør-østlig retning til marsteinen (merkesteinen) på Rensfjellet rød linje). Med andre ord bekreftet også de at grensene for alle sognene skulle møtes på Rensfjellet.

Mens jordskifteretten på strekningen fram til

Kråkfjellet hadde lagt grenseoverenskomsten fra 1804 til grunn, bygde den nå på grensebeskrivelsene fra 1786/87. Dermed ble grenselinja fra Kråkfjellet dratt fram til Øvre Tangvollfoss, hvor grensa støtte mot grensa til Selbu. Klæbyggene henviste gjennom sin argumentasjon til at grenselinja mellom Kråkfjellet og Rensfjellet hadde blitt endelig endret gjennom grenseforliket av 1804, men uten å nå fram.

Avgjørelsen ble fra Klæbus side anket til lagmannsretten, men heller ikke anken førte fram.

Det er fortsatt en gåte at grenseforliket av 1804 ble ansett som mest pålitelig fram til Kråkfjellet, mens 1786/87-beskrivelsen ble lagt til grunn fra Kråkfjellet til Rensfjellet.

Dermed fikk Klæbu redusert sitt areal, og mistet det felles grensepunktet med nabokommunene på Rensfjellet.

Dette kartet fra 1939 viser hvilke kommunergrenser som den gang gikk til Rensfjellsets topp.

Og gåten går over i ren undring når vi i dag leser hva grensebeskrivelsen over Kjerstad og Skjelbreid-dalens allmenninger av 1789/90 sier om grensen mellom Kråkfjellet og Rensfjellet:

«Fra Bemeldte Mærke i søndre Ende paa Kraag-fjeldet strækker sig denne Alminding i lige linie S:S:O: Op paa høieste Reensfjeld hvor der fandtes en gl. Mahrs- eller Mærke Steen der bestandig har været anseet som Skillemærke imellom Prestegjeldene Klæboe, Strinden og Sælbo Fogderi, Flaae Sogn i Melhus Prestegjeld, Horrig og Størens Sogne i Størens Prestegjeld og Singsås Sogn i Holtdaalens prestegjeld alle i Gauldals Fogderi».

Etterord:

I Klæbu vakte spesielt rettens kjennelse om grenselinja ved Rensfjellet, både undring og frustrasjon. Flere kjenner i den forbindelse til historien om et meget omtalt lynnedslag.

Jordskifteretten gjennomførte 18., 19. og 20. juli 1956 befarings langs grensa. På siste dag av befaringen skulle delegasjonen bestige Rensfjellet. Klæbyggene så med forventning fram til å vise fram grensesteinen på fjellet, som den mest synlige dokumentasjonen på hvor grenselinja måtte gå. Vel oppe på fjellet, ble de vitne til at merkesteinen var borte. Forklaringen som ble gitt, var at lynet måtte ha sprengt den i stykker. Forvirringen blant klæbyggene var stor. Kunne dette virkelig være lynnedslag?

Per Ulseth (1922–2013) kunne bekrefte at han så steinen i påska ca. 1950, altså ca. 6 år før kjennelsen i jordskifteretten. Per Ulseth, sammen med flere, deriblant Johan Hukkelås (1920–1986) og Bjørn Hukkelås var på skitur til Rensfjelltoppen. Johan Hukkelås lurte på om turkameratene visste hvor grensesteinen står. De visste ikke det, og han tok hele skifølget med så de fikk se steinen.

Kilder:

Dokumentene i tilknytning til jordskiftesaken ved Gauldal og Strinda jordskifterett i 1950-årene, Statsarkivet i Trondheim.

Kommunestyreprotokoller Klæbu kommune
Per Ulseth

Det lønner seg å ha en bank som kjenner deg

Hvorfor?

- Du får din egen rådgiver som er tilgjengelig
- Du får raskt svar på dine henvendelser
- Du får fordelen av korte beslutningsveier
- Du får tilgang til kompetanse du trenger
- Du får ærlige svar og god rådgivning
- Du vil oppleve at vi strekker oss langt for å finne gode løsninger for deg
- Som lokalbank tar vi samfunnsansvar og gir tilbake til lokalsamfunnet

Vil du bli kunde? Kontakt oss på **telefon 72 83 00 00**.

Les mer på nidaros-sparebank.no/aktuelt/banken-din

HAW
entreprenør as

B Blikkenslagermester
BRÆKSTAD AS

Vi er en mesterbedrift med 13 ansatte og har et nytt topp moderne verksted i Klæbu. Vi er en totalentreprenør på rehabilitering av alle typer tak. Vi utfører alt av tradisjonelt godt gammeldags blikkenslagerarbeid, større fasadeoppdrag og store og små serviceoppdrag.

Blikkenslagermester Brækstad AS

Langelandvegen 6, 7540 Klæbu

Mobil: 932 21 432

Mail: kristian@blikkenslagermestern.no

Har du litt tid til overs? -lyst til å gjøre litt frivillig innsats?

Klæbu frivilligsentral har bruk for alle som har lyst til å bidra - akkurat nå trenger vi frivillige til:

- Besøksvenn / Aktivitetsvenn
- Instruktør bevegelse til musikk
- Dagtilbud for seniorer
- Livsglede på sykehjemmet

**VI
TRENGER
DEG!**

Spør oss gjerne om hva de ulike oppdragene innebærer. Du forplikter deg ikke til større aktivitet enn du ønsker selv. Du får en samtale og opplæring før oppstart, undertegner taushetsløfte, og sier i fra om du blir borte en periode eller ikke kan fortsette.

Som frivillig kan du ta pause eller slutte akkurat når det passer deg, bare gi oss beskjed :-)

**Kom innom Klæbu Frivilligsentral,
Vikingveien 8 (Klæbu rådhus, 1.etg)**

eller ta kontakt:

mobil 99 00 65 98 e-post: lillian.waaden@klabu.kommune.no

Frivillighet - møte mellom mennesker

EXTRA

2% kjøpeutbytte for medlemmer i Coop Midt-Norge

BUNNPRIS

KLÆBU

Man-fre: 8-22 • Lør: 09-21 • Søn: 11-22

Selli Rehabiliteringssenter

Vi driver rehabilitering innen spesialisthelsetjenesten etter avtale med Helse Midt-Norge RHF. Avtalen omfatter hjerte- og lungesyke, kreftsykdom og ortopedi samt pasienter som har gjennomgått gastrokirurgiske inngrep. Vi har både døgn- og dagopphold, og kan også gi tilbud til selvbetalende pasienter.

Selli
Rehabiliteringssenter

Tlf: 72 83 43 00

post@seli.no

www.seli.no

Julegavetips

Kopper & drikkeflasker
m / navnegraveing

nåva

en butikk for alle

Blekk -kontor-Gaver-Leker-Klær-Skilt-Trykking

Vikingvegen 7A, 7540 KLÆBU

Tlf. 918 81 500 www.facebook.com/naava.no

www.nåva.no

NORSK REVMATIKERFORBUND

**Sammen er
vi sterke!
Bli medlem.**

www.revmatiker.no

E-post: klabu@revmatiker.org

Kråskap på Husby fra 1804 med initialene J.S.S. Foto: A. Grendstad. Privat eie.

Kråskapet på Husby

I et hjørne i «litjstuggu» i kårstua på Husby henger et gammelt kråskap. Ingrid Husby fortalte at skapet hadde mange lag maling, da hun lutet det først på 1980-tallet. Initialene J.S.S. og årstallet 1804 er siden blitt malt på igjen, i 1994. Da Ingrid lutet av skapet, dukket det opp mer dekor. På hver side av kråskapet kom mønsteret i listene på sidene fram. Disse har skrå-skåret hakk i en rekke. Øverst på gesimsen er det karveskurd med små halve måner, noe som er typisk på kråskap fra tidsperioden i Trøndelag.

I eldre litteratur om møbler, er det i første halvdel av 1800-tallet at kråskap omtales. De hadde nok skap før den tid også, men de så annerledes ut. Kråskapet hang i hjørnet ved enden av bordet der husbonden satt. I skapet ble skjeer, kopper og småsaker oppbevart. Bibelen kunne ligge i en hylle, eller som i skapet på Husby i eget rom i kråskapet, som ble lukket. Penger og «en liten skarp en» ble ofte oppbevart i kråskap.

De første kråskapene ble laget slik at de skulle ligne forsiden av en prekestol. Derfor finner en ofte speil med utskjæringer i døra. Skapet har smiearbeid i form av smidde kroker for oppheng, hengsler og lås. Skapet er avsluttet nederst med en faset fotlist. Dette er et typisk kråskap for Trøndelag.

**Klæbu historielag
årsmøte 2021:
Torsdag 11. mars
kl 19.00.**

Sted: kunngjøres senere

